T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TARİH 11

KAZANIM KAVRAMA ETKİNLİKLERİ

Telafi Eğitim Süreci ve Kazanım Kavrama Etkinlikleri

Küresel salgın nedeniyle dünyada ve ülkemizde her alanda birçok önlem alınmıştır. Bu önlemlerden biri de 16 Mart 2020 tarihi itibariyle yüzyüze eğitim öğretime ara verilmesi olmuştur. Ancak yüzyüze eğitime ara verilse de eğitim süreci, hazırlanan dersler, içerikler ve materyallerin EBA TV ve EBA-internet aracılığında uzaktan eğitimle öğrencilere aktarılması yoluyla devam etmiştir.

Öğrencilere uzaktan eğitimle verilen derslerin kritik kazanımlarının yüzyüze verilmesi için Eylül ayında telafi eğitimi yapılacaktır. Telafi eğitimi, bütün bir dönemin eğitimi değil kısmi ve hızlandırılmış bir eğitim sürecidir. Bu süreçte öğrencilerin okula uyumuna, psikososyal desteğe, uzaktan eğitimde elde edilen kazanımların ve akademik ihtiyaç durumunun tespitine, temel derslerin telafisine yoğunlaşılması amaçlanmıştır.

Telafi eğitimi için temel derslerin kritik kazanımları belirlenerek kazanım kavrama etkinlikleri hazırlanmıştır. Etkinlikler etkili bir öğrenme deneyimi sağlayacak şekilde çeşitli türde sorulardan oluşturulmuştur. Bu etkinliklerle öğrencilerin, bilgiyi keşfetme, bütünleştirme, becerileri geliştirme ve başkalarıyla paylaşmaları hedeflenmiştir.

Kazanım kavrama etkinlikleri kısıtlı zamanda gerçekleştirilecek olan telafi eğitiminde öğretmenlerin ders sürecini daha işlevsel hale getirmelerini, öğrencilerin ise derse etkin katılımını kolaylaştırarak, etkileşimli öğrenme öğretme ortamı sağlayacaktır. Kazanım kavrama etkinlikleriyle telafi eğitim sürecinin daha planlı, anlaşılır ve pratik şekilde yürütülmesi amaçlanmıştır.

11.SINIF

TARİH

KAZANIM KAVRAMA ETKİNLİKLERİ LİSTESİ

4.ÜNİTE			
Etkinlik No.	**Kazanım No.**	**Konu Adı**	**Sayfa No.**
1	11.4.1	İhtilaller Çağı	3
2	11.4.1	İhtilaller Çağı	7
3	11.4.2	Osmanlı Devleti'nde Modern Orduya Geçiş Ve XIX. Yüzyılda Sosyal Hayattaki Değişimler	11
4	11.4.2	Osmanlı Devleti'nde modern orduya geçiş	17
5	11.4.3	Osmanlı Devleti'nde Modern Orduya Geçiş Ve XIX. Yüzyılda Sosyal Hayattaki Değişimler	21
6	11.4.3	XIX. Yüzyılda sosyal hayattaki değişimler	31
7	11.4.4	Osmanlı Devleti'nde Demokratikleşme Hareketleri	35
8	11.4.4	Osmanlı Devleti'nin siyasi ve hukuki sistemindeki değişim	41
9	11.4.5	Osmanlı Devleti'nde Darbeler	45
10	11.4.5	Darbelerin Osmanlı Devleti'nin siyasi yapısı üzerindeki etkileri	51

5.ÜNİTE			
Etkinlik No.	**Kazanım No.**	**Konu Adı**	**Sayfa No.**
11	11.5.1-2-3	Sanayi İnkılabı Sonrası Avrupa'da ve Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayat	53
12	11.5.1	El Emeğinden Makineleşmeye	63
13	11.5.2-3	Osmanlı Devleti'nde Sanayileşme Çabaları	69

6.ÜNİTE			
Etkinlik No.	**Kazanım No.**	**Konu Adı**	**Sayfa No.**
14	11.6.1-2	XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat	79
15	11.6.1	Son Dönem Göçlerin Osmanlı Devleti'ne Etkileri	85
16	11.6.2	Modernleşme Yolunda Osmanlı	91

Cevap Anahtarları	97
Görsel Kaynakça	107

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	İhtilaller Çağı	40 dk.
Kazanımlar	11.4.1. Fransız İhtilali ve Avrupa'da Sanayi Devrimi ile birlikte devlet-toplum ilişkilerinde meydana gelen dönüşümü kavrar.	
Gerekli Materyaller: Ders Kitabı		

1. Yönerge ***Öğrencilere "Yakın Çağ'ın hangi olayla başladığı?" sorusu sorulur. Öğrencilerin verdiği cevaplardan hareketle 1789 Fransız İhtilali ile Avrupa'da yeni bir döneme girildiği ve bu çağda art arda ihtilaller yaşandığı belirtilerek ihtilal kavramı açıklanır.***

2. Yönerge ***Yakın Çağ'da Avrupa'da meydana gelen ihtilaller zincirinin ilk halkasını oluşturan Fransız İhtilali'nin nedenleri ve sonuçları, ihtilalin gelişim süreci ile değerlendirilerek ele alınır.***

Örnek Etkinlik:

İhtilal Öncesi Fransa

Fransa, XVIII. yüzyılda Avrupa ülkelerinin çoğunda olduğu gibi katı bir mutlakiyetle yönetilmekteydi. Orta Çağ'da hâkim olan feodalitenin izlerini taşıyan Fransa'da, toplumsal sınıflar arasında ekonomik, hukukî, siyasi ve sosyal eşitsizliğe dayanan bir yapı vardı. Halk, genel olarak ayrıcalıklı ve ayrıcalıksız olmak üzere iki sınıfa ayrılıyordu. Ayrıcalıklı sınıf, din adamları ve soylulardan; ayrıcalıksız sınıf ise burjuvalar ve köylülerden oluşuyordu. Ülke ekonomisindeki etkileri artan burjuva sınıfı, siyasi ve sosyal haklara sahip olmak istiyordu. Vergi sisteminde de bir adaletsizlik söz konusuydu. Soylular ve din adamları vergi vermezken halktan, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki çeşit vergi alınıyordu. İltizam usulüyle toplanan vergiler, halkın tepkisine neden oluyordu. Adalet sisteminde yargıçlık ya babadan oğula geçiyor ya da satın alınıyordu. XVIII. yüzyıldaki uzun savaşlar da Fransa'yı maddi ve manevi olarak yıpratmıştı. Ancak aydınlanma düşüncesinin etkisiyle Montesquieu (Montesku), Voltaire (Volter) ve Rousseau (Ruso) gibi önemli düşünürler halkı etkiliyordu.

Rifat Uçarol, Siyasi Tarih, s. 9-14'ten düzenlenmiştir.

Metinden hareketle Fransız İhtilali'nin siyasi, sosyal ve ekonomik nedenleri ile ilgili verilen şablonları doldurunuz.

Siyasi Nedenler: _____

Sosyal Nedenler: _____

Ekonomik Nedenler: _____

3. Yönerge ***Öğrencilere Fransız İhtilali ile farklı milletler arasında milliyetçilik ve hürriyet fikirlerinin yayıldığı söylenerek bu milletlerin bağlı bulundukları devletlere karşı tepkileri sorulur. Alınan cevaplardan hareketle ihtilalin; Avusturya-Macaristan, Rusya ve Osmanlı Devleti gibi büyük devletlerin sosyal ve siyasi hayatlarını etkilediği açıklanır.***

Örnek Sorular:

1. Napoleon'un (Napolyon) Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyan topluluklar arasında bağımsızlık düşüncesinin yayılmasını istemesinin sebepleri neler olabilir?

2. Milliyetçilik akımı ile bağımsızlık isteklerinin hızla yayılmaya başlaması sonucunda Osmanlı Devleti'nde ilk olarak hangi Hristiyan topluluklar isyan etmiştir?

3. Fransız İhtilali ile ortaya çıkan fikir akımları, imparatorlukların siyasi hayatlarına hangi yönde etki etmiş olabilir?

4. Yönerge ***Öğrencilere makine gücüne dayalı üretim tarzı öncesinde insanoğlunun hangi tarzda üretim yaptığı sorulur. Verilen cevaplardan sonra XVIII. yüzyıl sonunda İngiltere'de ortaya çıkan ve zamanla Avrupa'nın diğer ülkelerine yayılan Sanayi Devrimi neden-sonuç ilişkisi içerisinde anlatılır.***

Örnek Etkinlik:

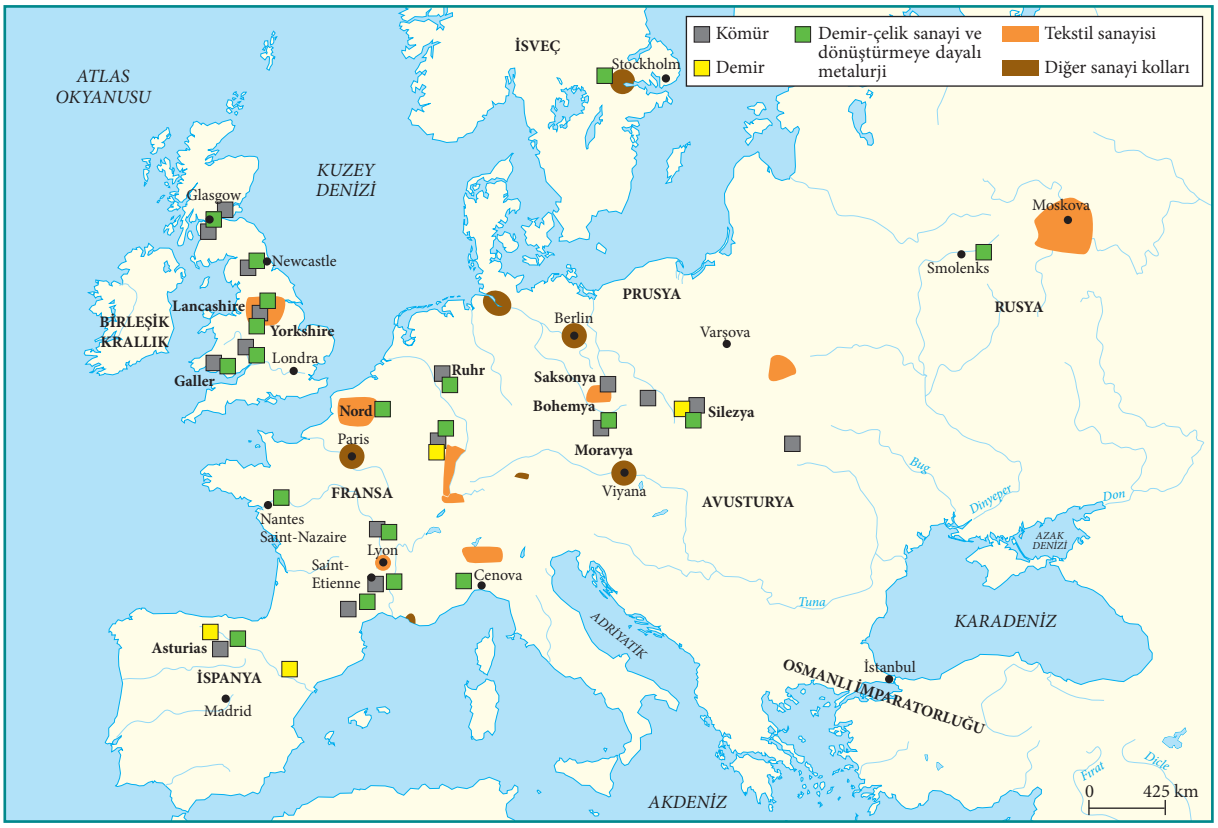

Harita 1: XIX. yüzyılın başlarında Avrupa sanayisi

XIX. yüzyılın başlarında Avrupa sanayisini gösteren harita dikkate alındığında;

1. Avrupa'da hangi enerji kaynağı önem kazanmıştır?

2. Demir-çelik sanayisinin ortaya çıkması beraberinde hangi gelişmelere yol açmış olabilir?

3. Sanayileşme görülen bölgelerin ortak özellikleri neler olabilir?

4. Avrupa'da sanayileşmenin arttığı ülkelerde ne gibi değişiklikler yaşanmış olabilir?

5. Yönerge ***Fransız İhtilali'nin kendileri için yıkıcı olan milliyetçilik ve özgürlük gibi düşüncelerini engellemek isteyen Avrupalı devletlerin 1815 Viyana Kongresi kararlarıyla eski düzeni sürdürmeye çalıştığına değinilir. Fakat bu durumun özgürlük düşüncelerini geniş ölçüde benimsemiş bulunan Avrupa toplumlarında, bir kez daha otoriteye karşı tepki oluşturduğu vurgulanarak 1830 ve 1848 ihtilalleri ana hatları ile anlatılır.***

Örnek Sorular:

1. 1830-1848 ihtilallerinin yaşanmasında etkili olan fikir akımları hangileri olabilir?

2. Avrupa'da yaşanan ihtilaller hangi yönetimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır?

3. Avrupa'daki 1830-1848 ihtilallerinin siyasi, sosyal ve ekonomik etkileri neler olabilir?

6. Yönerge ***Liberalizm, kapitalizm, sosyalizm ve Marksizm gibi ideolojilerin Avrupa merkezli olarak geliştiği ve modern dünyayı şekillendirdiği üzerinde durulur. Bu ideolojilerin ortaya çıkmasında birey ve toplumun dünyayı anlamlandırma arayışlarının etkili olduğu ana hatları ile anlatılır.***

Örnek Sorular:

1. Amerikan ve Fransız devrimlerinde, insan hakları belgelerinin yayımlanması Avrupa'da hangi ilkelerin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır?

2. Avrupa'da ortaya çıkan modern siyasi ideolojilerinin toplumsal etkileri neler olabilir?

7. Yönerge ***Sanayi İnkılabı sonrasında ekonomik gücüne dayanarak siyasal yapıda hak arayışları içine giren burjuvazinin, kralın yetkilerini sınırlandırma mücadelesi vermeye başladığı vurgulanır. Bu mücadele sonucunda da Avrupa'da mutlakiyetçi monarşilerin anayasal monarşilere dönüştüğü anlatılır.***

Örnek Sorular:

1. Sanayi Devrimi sonrasında belirleyici sosyal sınıf olan burjuva, hangi sınıfın yerini almış olabilir?

2. Mutlakiyetçi monarşilerin anayasal monarşilere dönüşmesinde hangi gelişmeler etkili olmuştur?

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	İhtilaller Çağı	40+40 dk.
Kazanımlar	11.4.1. Fransız İhtilali ve Avrupa'da Sanayi Devrimi ile birlikte devlet-toplum ilişkilerinde meydana gelen dönüşümü kavrar.	

1. Yönerge

Öğretmen derste;

- ***İhtilal öncesi Fransa'nın genel durumu***
- ***İhtilalin başlaması ve gelişmesi***
- ***İhtilalin sonuçları***
- ***İhtilalin çok uluslu imparatorluklara olan etkilerini açıklar. İhtilalle ilgili videolar izletilerek öğrencilerden ihtilalin sonuçlarını siyasi ve sosyal olmak üzere sınıflandırmalarını ister.***

Görsel 1: Fransız İhtilali (temsili)

Örnek Sorular:

1. Aşağıdakilerden hangisi Fransız İhtilali'nin sonuçlarından biri değildir?

A) Avrupa'da işçi sınıfı ortaya çıkmıştır.
B) Ulus-devlet anlayışı ortaya çıkmıştır.
C) Çok uluslu imparatorluklar parçalanmıştır.
D) Eşitlik, özgürlük, demokrasi, laiklik gibi kavramlar yayılmaya başlandı.
E) Fransa, ihtilal hareketlerine karşı olan Avrupalı devletler ile savaşmıştır.

2. II. Fransız İhtilali'nin çok uluslu imparatorluklara olan etkilerini maddeler halinde yazınız.

3. Aşağıdaki kavramları ilgili kısımlara yerleştiriniz.

Bastille, Napoleon Bonaparte, Etats Generaux, Milliyetçilik

1. .....soylular, din adamları ve halk temsilcilerinden oluşan bir meclis
2. .....Fransız İhtilalinin başladığı nokta olarak bilinen hapishane.
3. ..... Fransız İhtilali ile yayılan ve imparatorlukların yıkılmasına sebep olan akım.

2. Yönerge

Öğretmen derste;

- ***Sanayi Devrimi öncesi genel durumu***
- ***Devrimin başlaması ve gelişmesi***
- ***Devrimin sonuçlarını***

genel olarak açıklar. Sanayi Devrimi ile ilgili olarak EBA vb. sitelerden videolar izletir. Öğrencilerden Sanayi Devrimi'nin sonuçlarını ekonomik, sosyal ve kültürel olarak sınıflandırmalarını ister.

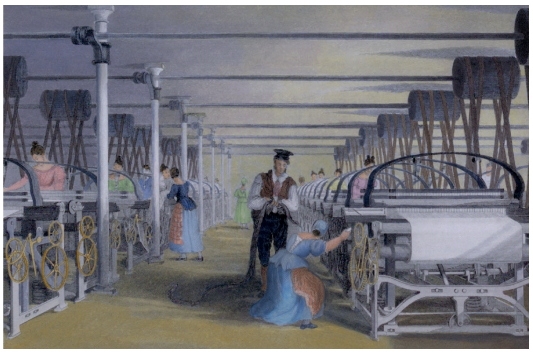

Görsel 2: Sanayi İnkılabı (temsili)

Örnek Sorular:

1. Sanayi Devrimi aşağıdaki Avrupa ülkelerinden hangisinde başlamıştır?

A) Almanya B) İspanya C) İngiltere D) İtalya E) Avusturya

2. Sanayi Devrimi ile ilgili verilen metindeki boşlukları doldurunuz.

Sanayi Devrimi, …….. ve …….. gücüne dayalı üretim tarzından, …….. gücüne dayalı üretim tarzına geçiştir. Sanayi Devrimi'nin temeli, ……. enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlanması ve ……. tarafından buhar makinesinin geliştirilmesiyle atılmıştır.

3. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

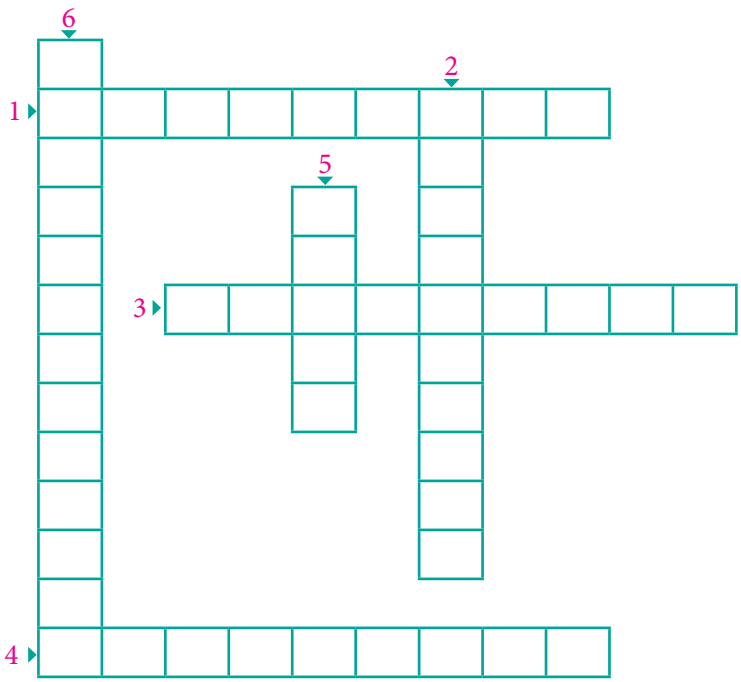

1. "Milletlerin Zenginliği" adlı eserin sahibi.
2. Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan sınıf.
3. Buhar makinesini geliştiren bilim adamı.
4. Sanayi Devriminin başladığı ülke.
5. Sanayi Devrimi'nin temelinde yer alan maden.
6. İnsan ve hayvan gücüne dayalı üretim tarzından, makine gücüne dayalı üretim tarzına geçiş.

3. Yönerge ***Avrupa'da meydana gelen;***

- ***İhtilallerin başlaması ve gelişimi***
- ***İhtilallerin sonuçları***

anlatıldıktan sonra öğrenciler iki gruba ayrılarak ihtilallerin olumlu ve olumsuz sonuçlarını tartışmaları istenir.

Görsel 3: Sanayi İnkılabı (temsili)

Örnek Sorular:

1. Sanayi Devriminin aşağıda verilen sonuçlarından hangisi demografik gelişmelere neden olmuştur?
   A) Tıptaki gelişmelerle nüfusta artış sağlanmıştır.
   B) Makineleşme sonucunda işçi sınıfı ortaya çıkmıştır.
   C) Avrupa'da üretimde artış sağlanmış ve ekonomik büyüme yaşanmıştır.
   D) Geçimlik ekonomi anlayışı terk edilmiş ve ekonomide kâr etmek amaç olmuştur.
   E) Hammadde ve pazar arayışı Avrupa devletleri arasında rekabete neden olmuştur.

2. 1830 İhtilalleri 'nin Avrupa'ya getirdiği yeniliklere kısaca değininiz.

3. Yeni Çağ'da, Batı Avrupa'da sermaye ve üretim araçlarının özel mülkiyete geçmesi sonucunda sürekli kâr arama ilkeleri üzerine kurulmuş olan ekonomik sistem aşağıdakilerden hangisidir?
   A) Liberalizm B) Sosyalizm C) Marksizm D) Mistisizm E) Kapitalizm

4. Sosyalizm nedir?

5. Aşağıda diyagramda verilen kavramları çağrıştıran ikişer sözcük yazınız.

KAPİTALİZM	LİBERALİZM	SOSYALİZM	MARKSİZM

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	Osmanlı Devleti'nde Modern Orduya Geçiş Ve XIX. Yüzyılda Sosyal Hayattaki Değişimler	40 dk.
Kazanımlar	11.4.2. Osmanlı Devleti'nde modern ordu teşkilatı ve yurttaş askerliği konularındaki düzenlemelerin siyasi ve sosyal boyutlarını analiz eder.	
Gerekli Materyaller: Çalışma Kâğıdı		

1. Yönerge ***Zorunlu askerlik sisteminin tanımı yapılarak devletlerin bu sistemi uygulamak istemelerinin amaçları açıklanır.***

Zorunlu askerlik sistemi, ulus devletlerin profesyonel (daimî) ordusunun dışında veya bu ordusuna asker sağlamak amacıyla vatandaşları devletin savunmasında belirli bir zaman için görevlendirmesidir. 1789 Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan zorunlu askerlik sistemi, ulus devletlerin kurulmasında ve cumhuriyet rejimlerinin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Fransa'da cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra halkın vatanını savunması gerektiği anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa göre her birey, vatan savunmasından sorumludur ve gerektiğinde millet; ordu olarak görev yapmalıdır.

1789 İhtilali'nden sonra birçok cephede Avrupa devletleriyle savaşan Fransa, askere ihtiyaç duymaya başlamıştır. Avrupa devletleriyle yapılan savaşlara, ülkedeki iç isyanlar da eklenince askere olan ihtiyaç daha da artmıştır. Bunun üzerine 1793'te ilan edilen bir anayasa bildirgesi ile Fransa'da 18 ile 25 yaş arasındaki sağlıklı genç erkeklere askerlik zorunlu hâle getirilmiştir. 1794'te çıkarılan yeni bir kanunla belirli bir bedel ödenerek askerlikten muaf olma hakkı da kaldırılmıştır. Böylece ücret almadan gönüllü yapılması beklenen zorunlu askerlik hizmeti, kanuni bir zorunluluk olarak ulus devlet yapısında gelişme imkânı bulmuştur.

Örnek Soru:

1. Zorunlu askerlik sistemi sayesinde devletler hangi alanlarda güç kazanmaya çalışmışlardır?

2. Yönerge ***Osmanlı ordusunda modernleşme hareketleri ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması açıklanır.***

XVII. yüzyıldan itibaren Avrupa'da yaşanan siyasi rekabet ve XVIII. yüzyıldaki Sanayi İnkılabı, askerî teknolojideki gelişmeleri de hızlandırmıştır. Osmanlı Devleti, Avrupa'daki yenilikleri takip etmek için büyük çaba göstermiştir. Avrupa'daki benzerlerini ülke içinde de üretmeye çalışan Osmanlı Devleti, askerî teknolojiyi üretmeyi başaramamış ve bu teknolojiyi sadece kullanan pozisyonunda kalmıştır.

Örnek Soru:

1. Osmanlı Devleti'nin askerî teknolojiyi üretmeyi başaramamasının sonuçları nelerdir?

Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılda Rusya ve Avusturya'ya karşı ağır yenilgiler alarak büyük toprak kayıpları yaşamıştır. Bu durum karşısında Osmanlı devlet yöneticileri sadece eski kurumları yenileme yoluna gitmemiş aynı zamanda Avrupa'daki kurumların benzerlerini örnek alan ıslahat hareketlerine girişmiştir.

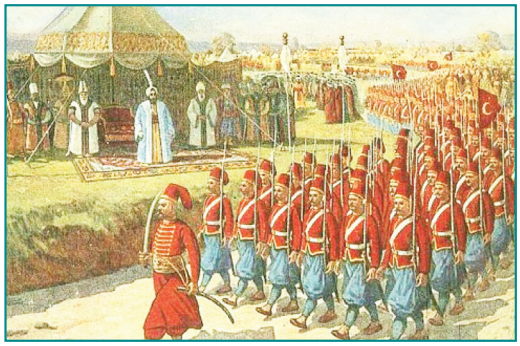

Görsel 1: Nizam-ı Cedit ordusu

III. Selim Dönemi'nde Batı tarzında Nizam-ı Cedit Ordusu kurulmuştur. III. Selim, yalnız askerî alanda değil devletin bütün müesseselerinde düzenleme yapılması gerektiğini düşünmüştür. Bu nedenle padişah, devlet adamlarının da tavsiye ve görüşleri doğrultusunda büyük bir reform hareketine girişmiştir. III. Selim tarafından girişilen ıslahat hareketlerini kapsayan Nizam-ı Cedit; Avrupa usulünde eğitimli askeri yetiştirerek ordunun muntazam hâle getirilmesini sağlamak, ulemanın geriliğe yönelik zihniyetine karşı koyarak onların nüfuzunu kırmak, Osmanlı Devleti'ni Avrupa'nın ilmi ve teknik hamlelerine ortak yapmak için giriştiği ıslahat hareketlerinin bütününü ifade etmektedir.

Örnek Soru:

2. III. Selim'in, devletin birçok alanında düzenleme yapmak istemesinin nedenleri neler olabilir?

1. Nizam-ı Cedit Ordusu

Batı'nın üstünlüğü Lale Devri'nden itibaren kabul eden Osman Devleti'nde Batılılaşmayı her alanda bir devlet politikası hâline getiren III. Selim'dir.

Avrupalı devletler karşısında alınan yenilgiler ve sürekli karşı karşıya kalınan saldırılar nedeniyle III. Selim ilk olarak Yeniçeri Ocağı'nı düzenlenmeye çalışılmış ve ocağın modernleşmesi için çalışmalar yapmıştır. Fakat III. Selim, bununla yetinmemiş ve yeni bir ordu oluşturmak istemiştir. Bu nedenle 1792'de Batı tarzında eğitilen ve teçhizatlandırılan Nizam-ı Cedit Ordusu kurulmuştur. Bu ordunun asker ihtiyacı, Anadolu'daki köylerden temin edilmiş ve askerlik süresi üç yıl olarak belirlenmiştir. Bu ordunun masraflarını karşılamak için de İrad-ı Cedit denilen yeni bir hazine oluşturulmuştur.

İyi yetişmiş silahlı birlikler olan Nizam-ı Cedit Ordusu ile İstanbul'da ve taşrada merkezî idarenin otoritesinin artırılması amaçlanmıştır. Zorunlu askerlik sistemi içinde yer almayan Nizam-ı Cedit Ordusu'na asker olarak girebilmenin temel şartlarından biri Müslüman olmaktır.

Nizam-ı Cedit Ordusu, Filistin'i işgal eden Napoleon'u, (Napolyon) Akkâ'da mağlup ederek en önemli başarısını elde etmiştir. Bu durumdan cesaret alan III. Selim, vilayetlerde yeni birlikler kurulması için asker toplamaya girişmiştir. 1805'te Rumeli'deki köylerden 20-25 yaşları arasındaki gençler askere alınmaya çalışılmış ancak baskıların artması üzerine III. Selim, Nizam-ı Cedit birliklerini 1807 yılında dağıtmak zorunda kalmıştır.

Örnek Soru:

3. III. Selim'in Nizam-ı Cedit birliklerini dağıtmak zorunda kalmasının nedenleri neler olabilir?

2. Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması

Görsel 2: Sultan II. Mahmud

Yeniçeri Ocağı'ndaki bozulmayı gören padişah ve devlet adamları bozulmayı düzeltmek için tedbirler almak istemiştir. Fakat yeniçeriler yapılmak istenen düzenlemelere karşı çıkarak bildikleri eğitim düzenini ve kullandıkları silah ve araç-gereçleri yeni olanlarıyla değiştirmeye yanaşmamıştır. II. Mahmud Dönemi'nde, Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı sırasında Nizam-ı Cedit Ordusu örnek alınarak Sekban-ı Cedit isimli bir birlik oluşturulmuştur. Ancak kısa süre sonra çıkan isyan sonucu Alemdar Mustafa Paşa öldürülmüş ve Sekban-ı Cedit birlikleri de dağıtılmıştır. Böylece yeniçeriler, Osmanlı yönetimi üzerindeki güçlerini bir kez daha artırmıştır.

Yeniçeriler, başta İstanbul olmak üzere kışlaların bulunduğu yerlerde halktan ve esnaftan haraç almış, açtıkları kahvehaneler ve benzeri işyerleriyle haksız rekabet sonucu büyük kazanç elde etmişlerdir. Bu konumlarını kaybetmekten korkan yeniçeriler, başta askerlik olmak üzere devletin kurum ve kuruluşlarında yapılmak istenen bütün yeniliklere karşı çıkmıştır. Ayrıca Yeniçeri Ocağı, Sırp ve Yunan isyanlarını bastırmakta da yetersiz kalmıştır. II. Mahmud bu durumun önüne geçmek için 1826'da Yeniçeri Ocağı içinde Eşkinci adı verilen talimli tüfekçi birliklerin kurulmasını sağlamıştır. Ancak Eşkinci birliği aleyhinde yapılan tahrikler etkisini göstermiş ve yeniçeriler 1826'da yine isyan etmiştir. Bunun üzerine II. Mahmud, Meclis-i Meşveret'i toplayarak durum değerlendirmesi yapmıştır. Toplantı sonucunda isyancılara karşı, kuvvet kullanılması yönünde karar çıkmış ve bu karar, ulema tarafından da onaylanmıştır.

Hem halkın hem de ulemanın desteğini alan II. Mahmud, yeniçeri kışlalarını topa tutarak ortadan kaldırmıştır. Osmanlı tarihine "Vaka-i Hayriye" olarak geçen Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması, Osmanlı Devleti'nde ordu ve devlet teşkilatındaki modernleşmenin asıl başlangıcı kabul edilmiştir. Vaka-i Hayriye Olayı'ndan Yeniçeri Ocağı kaldırılarak yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adıyla talimli ve düzenli yeni bir ordu kurulmuştur.

Örnek Soru:

4. Yeniçeri ordusunun kaldırılmasını ıslahatların yapılması açısından değerlendiriniz?

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasını sonra Batı tarzında talim yapan bu yeni orduya, Hz.Muhammed'in adına ithafen, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (Hz. Muhammed'in Muzaffer Askerleri) ismi verilmiştir. 1843 yılından itibaren bu ismin yerine düzenli ordu manasına gelen Asâkir-i Nizamiye kullanılmıştır.

Yeni orduya ilk asker alımı, başkentte gerçekleştirildi. Buna göre Asâkir-i Mansûre, Nizam-ın Cedit'te olduğu gibi İstanbul'da yaklaşık 12.000 kişilik bir askerî kuvvetten oluşacak ve sekiz bölüme ayrılacaktı. Her bir bölüm bir binbaşı tarafından idare edilecek ve toplam 1 526 askerden oluşacaktı. Yeni kurulan ocağa on beş ile otuz yaş arasındaki gönüllü askerler seçilmiştir. Asgari hizmet süresi on iki yıl olarak belirlenmiş ve bu süre sonunda askerlere emeklilik hakkı tanınmıştır. Kişinin askerliğini tamamlayıp sivil hayata dönmesi, bir meslekle uğraşması ve evlenmesi için bu sürenin dolması şart koşulmuştur.

3. Osmanlı Devleti'nde Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş

II. Mahmud Dönemi'nde, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin asker sayısı yeterli düzeye ulaşmamıştır. Bunda;

- zorunlu askerlik uygulamasına geçilememesi,
- yeni ordunun tam olarak teşkilatlanamaması
- savaşlarda alınan yenilgiler etkili olmuştur.

Yeni ordunun yetersizlikleri nedeniyle yapılan seferberliği kaldırmak ve ücretli askerlere olan ihtiyacı azaltmak için eyaletlerde Redif-i Asâkir-i Mansûre Ordusu kurulmuştur.

1839 Tanzimat Fermanı'nda, ulus devlet modelini andıran "muhafaza-i vatan" ifadesi yer almıştır. Bu durum askerliğin artık Osmanlı tebaasının ortak sorumluluğunda olduğunu göstermiştir. Tanzimat Fermanı'ndan sonra 1843 yılında çıkarılan bir kanunla askerlikte kura usulü getirilmiştir. Böylece özel statüdeki eyaletler dışında kalan yerlerdeki Osmanlı tebaasının tamamı askerlik hizmetinden sorumlu tutulmuştur. Bununla Osmanlı Devleti'nde zorunlu askerlik sistemine geçişin yasal alt yapısı oluşturulsa da uygulamada zorunlu askerlik sistemine ancak 1909'da geçilebilmiştir.

Örnek Soru:

5. Çok uluslu İmparatorlukların zorunlu askerlik uygulamasında hangi sıkıntılarla karşılaşmışlardır?

1856 Islahat Fermanı'yla Osmanlı tebaasının hakta ve görevde eşit olduğu ilan edilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nde hukuken zorunlu askerlik sistemine geçilmiş olsa da uygulama bu karar doğrultusunda olmamıştır. Gayrimüslimlerin isteksizliği de göz önünde bulundurularak bedel-i askerî (bedel ödeyerek) yoluyla gayrimüslimlere askerlik görevinden muafiyet getirilmiştir. Bu hak, tüm Osmanlı tebaasını kapsamış olsa da Müslümanların ödemesi gereken bedel, gayrimüslimler için öngörülenden fazla olmuştur. 1870 tarihinde yeni bir kanun yayınlayan Osmanlı Devleti, muvazzaf askerlik süresini dört yıla indirmiştir. Ticaret ve esnaflıkla uğraşanlar için bedelli askerlik uygulaması, belirli kurallara bağlanarak sürdürülmüştür.

II. Abdülhamid Dönemi'nde 1886 yılında yeni bir askere alma kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna göre askerlik yaşı 20 ile 40 arası olarak belirlenmiş ve askerlik süreleri de yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle beraber bedel-i şahsi olarak bilinen ve askere gitmek istemeyen kişilerin yerine başka birini göndermesi uygulaması da kaldırılmış ve nakdî bedel ödenmesi kuralı getirilmiştir. Ancak nakit bedel ödeyenlerin silahaltına hiç alınmaması şeklindeki eski uygulama terk edilerek bedel ödeyenlerin kendilerine en yakın askerî birlikte beş ay eğitim görmeleri sağlanmıştır. II. Abdülhamid Dönemi'nde askere alma usulünde yapılan bir diğer önemli düzenleme de Hamidiye Süvari Alayları olmuştur. Bu hafif süvari birlikleri, Doğu Anadolu'daki aşiretlerin Osmanlı ordusuna katılması ile oluşturulmuştur.

İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidara geldikten sonra 1909'da gayrimüslimlerin de askere alınması kanunu çıkarılmış ve böylece Osmanlı Devleti'nde zorunlu askerlik sistemine geçilmiştir. Osmanlı meclisinde (Meclis-i Mebusan) bu konuyla ilgili yapılan tartışmalarda gayrimüslim mebuslar zorunlu askerlik kanununa tam destek vermiştir. Mecliste gayrimüslim mebusların gösterdiği olumlu tepki, uygulamada kilise temsilcilerinin ve gayrimüslim halkın tepkileriyle karşılaşılmıştır.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

1. Aşağıda verilen kavramları boş bırakılan yerlere yazınız.

Ulusçuluk **millî ordu** **vatandaşlık** **Sanayi İnkılabı** **III. Selim** **Vaka-i Hayriye**

Fransız İhtilali'nden sonra yaygınlaşmaya başlayan _____ anlayışıyla birlikte, Avrupa'da _____ kavramı ulus devletlerin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Zorunlu askerlik sistemiyle orduya modernleştirme görevi de verilmiş ve orduda askerlere okuma yazma, devletin resmî dili ve devletin temel değerleri öğretilerek _____ eğitimi verilmiştir.

XVII. yüzyıldan itibaren Avrupa'da yaşanan siyasi rekabet ve XVIII. yüzyıldaki _____ , askerî teknolojideki gelişmeleri hızlandırmıştır.

Batı'nın üstünlüğü her ne kadar Lale Devri'nden itibaren kabul edilse de Batılılaşmayı her alanda bir devlet politikası hâline getiren padişah _____ dir.

Osmanlı tarihine "_____" olarak geçen Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması, Osmanlı Devleti'nde ordu ve devlet teşkilatındaki modernleşmenin asıl başlangıcı kabul edilmiştir.

2. I. Askerî rekabete ayak uydurma,
II. Merkezî otoritesini artırma,
III. Zorunlu askerlik sistemine geçme.

Osmanlı Devleti, Batı tarzı yeni ordu kurma projeleriyle, yukarıda verilenlerden hangilerini amaçlamıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

3. **II. Mahmud Dönemi'nde, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun asker sayısının yeterli düzeye ulaşmamasında;**

I. zorunlu askerlik sistemine geçilememesi
II. yeni ordunun teşkilatlanmasının tamamlanmaması
III. savaşlarda alınan yenilgiler

durumlarından hangileri etkili olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	Osmanlı Devleti'nde modern orduya geçiş	40+40 dk.
Kazanımlar	11.4. 2. Osmanlı Devleti'nde modern ordu teşkilatı ve yurttaş askerliği konularındaki düzenlemelerin siyasi ve sosyal boyutlarını analiz eder.	
Gerekli Materyaller: Çalışma Kağıdı		

1. Yönerge ***Öğrencilere "zorunlu askerliğin gerekçeleri neler olabilir?" sorusu sorulur. Öğrencilerin verdiği cevaplar da dikkate alınarak zorunlu askerlik sistemine ne zaman ihtiyaç duyulduğu ve sistemin gerekçeleri açıklanır.***

Örnek Etkinlik:

1. Aşağıda verilen Nizam-ı Cedid ve Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordularının özelliklerini maddeler halinde yazınız.

Görsel 1: III. Selim (temsili)

Görsel 2: II. Mahmut (temsili)

Nizam-ı Cedid	Asakir-i Mansure-i Muhammediye

2. Aşağıda verilen diyagramlara III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde kurulan orduların ve askeri birliklerin adlarını kronolojik olarak sırasıyla yerleştiriniz.

1 .....

2 .....

3 .....

4 .....

2. Yönerge ***Osmanlı Devleti gibi çok uluslu devletlerin, ulusal bağımsızlık hareketlerini önlemek ve siyasi birliğini sağlamak için zorunlu askerlik sisteminden yararlanmak zorunda olduğu vurgulanır. Osmanlı Devleti'nin ordu sistemi teçhizat ve donanımı, yeni ordu sistemleri örneklerle pekiştirilir.***

Örnek Sorular:

1. Osmanlı Devleti Yeniçeri Ocağını kaldırma gereğini neden duymuştur. Açıklayınız.

2. Aşağıda verilen açıklamaları uygun kavramlarla eleştiriniz.

Sekban-ı Cedit, Nizam-ı Cedid, Asakir-i Mansure-i Muhammediyye, 23 Ağustos 1793 Tarihli Seferberlik Kararnamesi, İrad-ı Cedid, Vaka-i Hayriye.

- ..... III. Selim tarafından Batı tarzında kurulan ordu
- ..... II. Mahmut Dönemi'nde kurulan düzenli ordu
- ..... II. Mahmud Dönemi'nde, Alemdar Mustafa Paşa tarafından Nizam-ı Cedit Ordusu örnek alınarak kurulan askeri birlik
- ..... Osmanlı Tarihinde Yeniçeri Ocağının kaldırılması olayına verilen ad
- ..... Fransa'da genel seferberlik uygulamasını yürürlüğe sokan düzenleme
- ..... Nizam-ı Cedid ordusunun masraflarını karşılamak için oluşturulan hazine.

3. Zorunlu askerlik uygulamasının ulus devletlerde ve çok uluslu devletlerde uygulamada karşılaşılan sıkıntıları tahlil ediniz.

Görsel 3: Askerlik Sistemi (temsili)

2.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

23 Ağustos 1793 Tarihli Seferberlik Kararnamesi

Fransa'daki genel seferberlik uygulamasını yürürlüğe sokan 1793 tarihli kararnamenin birinci maddesi şu şekildedir: "Şu andan itibaren, düşmanlarımızın tümü cumhuriyet topraklarından çıkartılana kadar Fransızların hepsi orduda hizmet etmek üzere sürekli göreve alınmıştır. Genç erkekler muharebeye gidecekler; evli erkekler silah yapacaklar ve harp malzemesi taşıyacaklar; kadınlar çadır ve giyecek yapacaklar ve hastanelerde hizmet edecekler; çocuklar eski ketenlerden pansuman bezi yapacaklar; yaşlı erkekler meydanlarda cumhuriyetin lehinde ve krallara karşı nefret dolu konuşmalar yaparak askerlerin cesaretlerini artıracaklardır.

C. Brinton (Amerikalı Tarihçi), "Jomini", s.71'den düzenlenmiştir.

1. Fransa'da zorunlu askerlik 1793 Seferberlik kararnamesiyle getirilmiştir. Kararnamenin yukarıda verilen 1. maddesinden hareketle neler söyleyebilirsiniz?

2. Zorunlu askerlik neden Fransız ihtilalinden sonra ortaya çıkmış olabilir?

3. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

4. Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin askere alınmaması durumunu günümüz askerlik sistemi ile mukayese ederek açıklayınız.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	Osmanlı Devleti'nde Modern Orduya Geçiş Ve XIX. Yüzyılda Sosyal Hayattaki Değişimler	40 dk.
Kazanımlar	11.4.3. Ulus devletleşme ve endüstrileşme süreçlerinin sosyal hayata yansımalarını analiz eder.	
Gerekli Materyaller: Çalışma Kâğıdı		

1. Yönerge ***XIX. yüzyılda sosyal hayattaki değişimler Osmanlı Devleti üzerinden açıklanır.***

1.Nüfus ve Nüfuz

"*XIX. yüzyılda, nüfus gücü için devletlerin çeşitli politikalar üretmelerinin nedenleri nelerdir*?" sorusu sorulduktan sonra aşağıdaki cevapları vermeleri beklenir.

Fetihler yapmak, hâkimiyet sahasını genişletmek ve saygınlık kazanmak, askerî endişeler gibi etkenlerle devletler nüfuslarını korumak ve artırmak istemiştir.

Avrupa'da XVI. yüzyılda gelişen ve XIX. yüzyıla kadar etkili olan merkantilist ekonomi anlayışı, güçlü ve zengin bir devlet için nüfus artışını desteklemiştir. Merkantilistlere göre nüfusun büyüklüğü; siyasi, askerî ve mali açıdan önemli bir güçtür. Ülke dışından yapılan göçler, nüfus artışı sağladığı için merkantilizmde olumlu karşılanmıştır.

XIX. yüzyıldan itibaren nüfus, merkantilizm anlayışında olduğu gibi ulus devletler tarafından da zenginliği artıran bir araç olarak görülmüştür. Bu yüzyılda meydana gelen siyasi, askerî, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar, devlet yöneticilerini ülke nüfuslarını artırmayı amaçlayan politikalar üretmeye yöneltmiştir.

Örnek Sorular:

1. Millî güç unsurları nelerdir?

Devletlerin kullandığı imkân ve kabiliyetlerin tümü olan millî güç, bizzat millet tarafından oluşturulur. Diğer millî güç unsurlarının nicelik ve nitelik açısından desteklenmesinde de demografik güç önemli bir işleve sahiptir. XIX. yüzyıldan itibaren ulus devletler demografik gücü; ülkenin toplam nüfusu, yetişmiş insan gücü, nüfusun eğitim durumu ve öğretim düzeyi gibi kriterlere göre değerlendirmiştir

Osmanlı Devleti; Klasik Dönem'de nüfusu, asker ve vergi kaynağı olarak görmüş ve fethettiği toprakları imar etmek için kullanmıştır. XIX. yüzyılda ise Osmanlılarda, Avrupa'daki bürokratik devlet ve nüfus teorilerinin etkisiyle nüfus sayımları yapılmaya başlanmış ve nüfus hizmetlerine dair teşkilatlar kurulmuştur. Nüfus artışıyla ticaret, sanayi, tarım ve askerî bakımdan güçlü bir Osmanlı Devleti oluşturulacağına vurgu yapılmıştır.

2. Ulaşım ve Haberleşme

Sanayi Devrimi ile birlikte Avrupalı devletler yüksek kapasiteli, ucuz maliyetli ve güvenli bir taşıma sistemine ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'da yol ve kanal inşası gelişmiştir. Yapılan bu yollar ve kanallar sayesinde hem insanlar hem de ürünler daha süratli ve daha ucuza taşınmıştır.

XIX. yüzyılda kapitalist devletler, ham madde ve pazarlara kolay ulaşabilmek için yeni bir ulaştırma aracı olan treni icat etmiştir. Buhar gücünün ulaşımda kullanılmasıyla ortaya çıkan tren ve demiryolu ağı, kapitalist devletlerin etkinliğini ve gücünü artırmıştır.

Avrupa'da ilk başarılı demiryolu 1830'da İngiltere'de açılmış ve kısa sürede bu ülkenin önemli şehirleri demiryoluyla birbirine bağlanmıştır. 1870'lere gelindiğinde Batı Avrupa, oldukça sık bir demiryolu ağı ile kaplanmıştır. Zamanla bu yeni teknolojinin emniyeti artırılmış, sürati ve taşıma kapasitesi yükseltilmiştir. Limanlar; demiryolu ile iç bölgelere bağlanarak buğday, kömür, demir gibi ağır ve hacimli mallar daha ucuz ve daha hızlı bir şekilde taşınmıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk demiryolu girişimleri, Islahat Fermanı'nın yabancı sermayeye imkân tanımasıyla gerçekleşmiştir. Osmanlılardan demiryolu imtiyazı alan İngiliz girişimciler, 1867'de 130 km uzunluğundaki İzmir-Aydın hattını inşa etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde demiryolu faaliyetleri; yapım maliyetinin yüksek olması, sermaye ve kaynak yetersizliği gibi güçlükler nedeniyle istenilen düzeyde olmamıştır. Bu nedenlerle demiryolu inşası ve işletilmesi bir imtiyaz olarak yabancı şirketlere verilmiştir. Bu durumda Osmanlı Devleti, demiryolu yapımını kapitalist devletlerin ekonomik, siyasi ve askerî çıkarlarına göre ele almak durumunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nde demiryolu yapımı Abdülmecid, Abdülaziz ve özellikle II. Abdülhamid'in politikalarından biri olmuştur. II. Abdülhamid, Osmanlı Devleti'nin tüm demiryolu ağının yaklaşık %73'ünü inşa ettirmiştir.

Harita 1: Osmanlı'da demiryolu güzergâhı

2. Osmanlı Devleti'nde inşa edilen demiryolları hangi savaşlarda faydalı olmuştur?

3. Demiryolları yatırımları Osmanlı Devleti'ne hangi alanlarda katkı sağlamıştır?

XIX. yüzyılda Avrupa'da haberleşme alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. İlk olarak düzenli posta hizmetleri kurulmuş ve 1844'te telgrafın icat edilmesiyle Avrupa'daki büyük şehirler, haberleşme ağıyla da birbirine bağlanmıştır

Osmanlı Devleti'nde telgraf hattı ilk kez 1855'te kurulmuş ve bu hat İstanbul'u Avrupa'ya bağlamıştır. Kısa sürede telgraf, Osmanlı yöneticileri tarafından benimsenen başlıca teknolojik gelişmelerden biri olmuştur. Padişahlar, telgrafı birbirinden uzakta olan vilayetler üzerinde bir denetim aracı olarak kullanmıştır. Böylece devletin merkezî otoritesi ülke genelinde sağlanmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti'ne, demiryolu ve telgraf aynı anda geldi. Fakat telgraf hatları, demiryolunun aksine devletin tüm köşelerine hızlı bir şekilde yayıldı. 1860'larda telgraf, tren seferlerini kontrol etmek ve demiryolu mesajlarını göndermek için kullanıldı. Ayrıca telgraf, Osmanlı ordusunda haberleşme için de kullanıldı. I. Dünya Savaşı'nda telgraf, Osmanlıların birbirinden uzak dört cephe olan Kafkas, Çanakkale, Irak ve Suriye'de askerî operasyonların gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynadı.

4. XIX. yy'da Osmanlı Devletinde yaşanan hangi gelişmeler merkezî otoritenin güçlenmesine katkı sağlamıştır?

2. Yönerge ***Ulus devlet anlayışında, zorunlu eğitim ve askerliğin önemi açıklanır.***

Ulus devlet anlayışı, 1648 yılında imzalanan Westphalia Antlaşması'ndan sonra yaşanan gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Avrupa'da bu devlet anlayışı XVIII. yüzyılın ilk yarısında önce İngiltere'de daha sonra XIX. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkmıştır. Millî birlik unsurunun ön plana çıktığı bu devlet anlayışında, ulus ile devlet eşdeğer olarak kabul edilmiştir. Bu devlet anlayışının devam ettirilmesinde okul ve ordu ön plana çıkan iki kurum olmuştur.

XVIII. yüzyılda Prusya'da başlayan zorunlu eğitim uygulaması ile devlet, vatandaşlarının daha nitelikli eğitilmesini ve devlet politikalarına daha sadık hâle gelmesini amaçlamıştır. Fransa, modern eğitim anlayışında devlet okullarında standart Fransızca öğretmiş, zorunlu eğitimle birlikte zorunlu askerlik sistemini de getirerek Avrupa'nın modern ulus devletini oluşturmuştur. Modern ulus-devletler, eğitim ve askerlik sistemini, kalkınmış bir ulus oluşturmak için bir vasıta olarak kullanmıştır. Daha önceleri kilisenin kontrolünde olan eğitim programlarında artık dinî derslerin yanında tarih, coğrafya, fen bilimleri ve modern diller de yer almıştır. Okullarda özgür bireye, doğaya, tarihe ve akla önem verilmesi sağlanmıştır. Yeni eğitim sistemi ile Avrupa'da bilimin gücü zamanla artmış ve XIX. yüzyıl sonlarında artık ulus devletlerde eğitim sosyal bir hak olmuştur.

Örnek Soru:

1. Ulus devletlerde eğitim alanında hangi gelişmeler yaşanmıştır?

Ulus devletler, öncelikle insanların ortak bir anayasa önünde eşit hak ve görevlere sahip olmalarını sağlanmıştır. Böylece yaşadığı devletle kendini özdeşleştiren vatandaş kavramının oluşması amaçlanmıştır. Bunun sağlanması için zorunlu temel eğitim ve askerlik uygulamalarına geçilmiştir. Bunun sonucunda da ulus devlet anlayışı ilkesine sahip bir vatandaş ordusu ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde meydana gelen modernleşme hareketlerinin özünde merkezileşme çabası yer almıştır. Modernleşme hareketleri kapsamında açılan eğitim kurumlarında ve askerî teşkilatlarda, devlete sadık bir ordu ve toplum oluşması amaçlanmıştır.

3. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nde modern eğitim kurumları açıklanır.***

XVIII. yüzyıla kadar Batı ile çok ilgilenmeyen Osmanlı Devleti, alınan mağlubiyetler üzerine Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır. Mevcut ordu ve eğitim düzeninde Batı'yla mücadele edemeyeceklerini anlayan Osmanlı Devleti, Avrupa'dan uzmanlar getirtmiştir. Böylece ilk kez XVIII. yüzyıldan itibaren gerçekleştirilen reformlarla Osmanlı Devleti'nde çağdaşlaşma hamleleri yapılmıştır. Avrupa devletleriyle girilen siyasi ve askerî rekabet çerçevesinde, Osmanlı Devleti'nde yeni kurumlar açılmaya başlamıştır.

Hendesehane, çağdaşlaşma hareketinin ilk kurumudur. I. Mahmud, Osmanlı ordusunun yeniden güçlenmesi için çağdaş askerlik bilgisi bulunan subaylara ihtiyaç olduğunu düşünmüştür. Sadrazamın girişimiyle Conte de Bonneval (Kont dö Boneval) ülkeye davet edilmiştir. Humbaracı Ahmet Paşa olarak tanınan bu kişinin çalışmalarıyla 1734 yılında İstanbul Üsküdar'da askerî bir okul olan Hendesehane kurulmuştur. Modern askerî teknikler hakkında eğitim veren Hendesehane'de, Batı eserlerinden tercüme edilmiş trigonemetri, geometri ve matematik kitaplarından dersler okutulmuştur. Tercüme edilen bu kitaplarla ilk defa modern matematik, Osmanlı ülkesine girmiştir.

Mühendishane-i Bahr-i Hümâyun, Kaptanıderya Hasan Paşa'nın önerisi ile 1775 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Osmanlı donanmasının Ruslar tarafından 1770 yılında Çeşme'de yakılması üzerine Kaptanıderya Hasan Paşa, yeni ve güçlü bir donanma kurulmasını istemiştir. I. Abdülhamid Dönemi'nde açılan bu okulda Baron de Tott (Baron dö Tott) görev almıştır. Programında yabancı dil, pozitif bilimler ve uygulamalı derslerin yer aldığı Mühendishane-i Bahr-i Hümâyun, Batı tarzında eğitim veren çağdaş bir kurumdur. Yerli ve yabancı birçok eserin yer aldığı zengin kütüphanesi ile Mühendishane-i Bahr-i Hümâyun, günümüzde Deniz Harp Okulu adı ile varlığını sürdürmektedir.

Görsel 3: Mühendishane-i Bahr-i Hümâyun

Mühendishane-i Berr-i Hümâyun, Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip eden III. Selim tarafından 1795'te İstanbul Eyüp'te kurulmuştur Kara Mühendishanesi olarak da bilinen okul humbara, istihkâm ve mühendislik olmak üzere üç bölümden oluşmuştur. Okul programında pozitif bilimler ve uygulamalı savaş sanatı yer almaktadır. Mühendishane-i Berr-i Hümâyun, Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılına kadar eğitim vermeye devam etmiştir.

Mekteb-i Harbiye, II. Mahmud'un isteğiyle 1834 yılında İstanbul Maçka'da kurulmuştur. Çağdaş bir kurum olan Mekteb-i Harbiye, Asâkir-i Mansûre-yi Muhammediye Ordusuna modern askerî ve teknolojik bilgiye sahip subay yetiştirmek amacıyla açılmıştır. Mühendishane-i Berr-i Hümâyundan getirilen Türk hocalar ile Avrupa'dan getirilen yabancı subay ve uzmanlar, okulda güçlü bir öğretim kadrosu oluşturmuştur. Okul programında genel olarak geometri, logaritma, matematik, cebir, harita, ahlak, astronomi, tarih, coğrafya, Fransızca ve askerlikle ilgili çeşitli dersler okutulmuştur. 1936 yılında Ankara'ya taşınan Mekteb-i Harbiye, günümüzde Millî Savunma Üniversitesi'ne bağlı olarak eğitim ve öğretime devam etmektedir.

Mekteb-i Tıbbiye, II. Mahmud Dönemi'nde 1827 yılında İstanbul Şehzadebaşı'nda kurulmuştur. Modern bir tıp okulu olan Tıbbiye, Asâkir-i Mansûre-yi Muhammediye Ordusu'nun sağlık alanındaki ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla açılmıştır. Öğretim dili Fransızca olan okulda anatomi dersleri, modeller ve resimlerle yapılmıştır. Okuldan mezun olanlar, tıp muavini olarak çeşitli görevlere atanmıştır. 1847 yılında Viyana'ya gönderilen dört hekimin oradaki sınavlarda başarılı olması sebebiyle Viyana Tıp Fakültesi Kurulu tarafından Tıbbiye'ye "Fakülte" unvanı verilmiştir. Bu gelişmeden sonra Tıbbiye diplomalarının üzerine "Osmanlı Fakültesi" yazılmıştır.

Mekteb-i Mülkiye, Osmanlı Devleti'nin ilk sivil yüksekokulu olarak 1859 yılında İstanbul'da açılmıştır. (Modernleşme hareketinin uygulanabilmesi için gerekli olan çağdaş ve bilgili devlet adamlarının yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Programında tarih, coğrafya, iktisat, siyaset, muhasebe ve devletler hukuku gibi dersler yer almıştır. 1877 yılında Mekteb-i Mülkiye-i Şahane ismini alan okulun mezunları, üst düzey devlet kademelerine atanmıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında kapanan okul, 1936 yılında Ankara'ya taşınmıştır. Bu okul, günümüzde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir.

Osmanlı Devleti'nde akademik ve askerî eğitim veren modern kurumların yanında mesleki eğitim veren çağdaş okullara da ihtiyaç duyulmuş ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır. 1869 yılında yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile mesleki eğitim önem kazanmıştır. Modernleşme amacıyla Sanat Mektepleri, Kondüktör Mektebi, Aşı Memurları Mektebi, Telgraf Memurları Mektebi, Rüsumat Memurları Mektebi, Dişçi Mektebi, Demiryolu Memurları Mektebi ve Çırak Mektepleri gibi meslek okulları açılmıştır.

Avrupa devletleriyle giriştiği siyasi ve askerî rekabet çerçevesinde gerçekleştirdiği bu reformların başarıya ulaşması için Osmanlı Devleti, nitelikli insan yetiştirmeye önem vermiştir. Bu nedenle II. Mahmud, 1824 yılında yayınladığı bir fermanla İstanbul'da ilköğretimi zorunlu hâle getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Yabancı Okullar

Osmanlı Devleti'nde azınlıklar tarafından açılan okullar, zamanla yabancı devletlerin himayesine girmiştir. Okul sayısını artırmak isteyen yabancı devletler, Osmanlı ülkesinde himayelerine aldıkları gayrimüslim toplulukların okullarıyla birlikte, kendi adlarına da okullar açmıştır.

Hristiyanlığı yaymak isteyen misyonerler de genç nesillere fikirlerini aşılamak, kültürel etkileşimi sağlamak için yaygın bir biçimde Osmanlı ülkesinde okullar açmaya başlamıştır

Yabancı devletlerin, misyonerlerin ve azınlık okullarının sayısı 1860'lı yıllarda büyük bir artış göstererek yaklaşık 1.600 civarına ulaşmıştır. Osmanlı topraklarında yabancı okullar özellikle Orta Doğu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İstanbul'da açılmıştır. Okulların kurulma yerleri dikkate alındığında siyasi amaçla kuruldukları açık bir şekilde görülmektedir.

Örnek Sorular:

1. Yabancı devletlerin, Osmanlı Devleti'nde okul açma nedenleri neler olabilir?

Resmî tarihli ilk Fransız Okulu, 18 Kasım 1583'te Cizvit rahiplerinin açtığı Saint-Benoit (Sen Bönua) Fransız Okulu'dur. Amerika'nın Osmanlı topraklarındaki ilk kurumu 1859'da açılan Harput Amerikan Koleji'dir. Ermenilerin ilk resmî okulu ise Amerika iş birliğiyle 1790'da Kumkapı'da açılmıştır. Yabancı okullar, gizli olarak yürüttükleri siyasi faaliyetlerden dolayı Osmanlı Devleti için büyük bir sorun olmuştur.

II. Abdülhamid Dönemi'nde Devlet Tarafından Açılan Okullar		
Sanayi-i Nefise Mektebi	Polis Mektebi	Kız Sanayi Mektebi
Hendese-i Mülkiye Mektebi	Gümrük Mektebi	Mekteb-i Fünûn-ı Maliye
Lisan Mektebi	Aşiret Mektebi	Deniz Ticareti Mektebi
Hamidiye Ticaret Mektebi	Çoban Mektebi	Orman ve Maadin Mektebi
Tüccar Kaptan Mektepleri	Hukuk Mektebi	Sağır, Kör ve Dilsizler Mektebi
Fenn-i Resim ve Mimari Mektebi	Darü'I-Muallimin-i Aliyye	Zeytincilik ve Yağcılık Mektebi
Ameli Ziraat Mektepleri	Ziraat ve Baytar Mektebi	Sulama ve Direnaj Mektebi

2. Güzel sanatlar alanında eğitim alsaydınız yukardaki hangi mektebe giderdiniz?

3. Siz olsaydınız yukardaki hangi okulu açardınız? Neden?

Sosyal Devlet ve II. Abdülhamid

Endüstrileşmenin artmasıyla Almanya'da işçi sayısında büyük bir artış meydana gelmiş ve bu artış beraberinde birtakım sosyal sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu sosyal sorunlar, Almanya'da endüstrileşmeye bir tepki olarak sosyal devlet anlayışının doğmasını sağlamıştır. Özellikle XIX. yüzyılın son çeyreğinde Almanya'da güçlenen sosyal devlet anlayışı, yaşanan sorunların siyasetle çözümlenmesini mecbur kılmıştır.

Bu dönemde Almanya'da yoksulluk ve yaşanan göç dalgalarıyla ortaya çıkan sıkıntıları çözmek için devlet; iş ve konut bulma, halk sağlığı, acil durum yönetimi ve beslenme sorunlarına dönük sosyal politikalar üretmeye başlamıştır.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde Almanya'da güçlenen sosyal devlet anlayışı, Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nde sosyal yardımın bir devlet görevi olduğu bilincini oluşturmak ve refah devlet anlayışını kurumsallaştırmak için ilk çalışmaları II. Abdülhamid yapmıştır. II. Abdülhamid Dönemi'nde bu anlayışla başta hastaneler olmak üzere pek çok sosyal yardım kurumu açılmıştır.

4. Sosyal devlet uygulamalarının halkın üzerindeki etkisi nelerdir?

_____

_____

5. II. Abdülhamid Dönemi'nde açılan hastanelerin hangi amaçla açıldığını karşılarına yazınız.

Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi: _____

Samsun Gureba Hastanesi: _____

İstanbul Kuduz Hastanesi: _____

Üsküdar Akıl Hastanesi: _____

Edirne Askerî Hastanesi: _____

II. Abdülhamid Dönemi'nde Dârülaceze, Dârülhayr-ı Ali ve Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi sosyal yardım kurumları da açılmıştır. Dârülaceze; çocuk, yaşlı, sakat ve kimsesizleri koruma amacıyla kurulmuştur. Bu kurum, din ve milliyet farkı gözetmeden yardıma muhtaç insanların ihtiyaçlarını karşılamıştır. 1895 yılında İstanbul'da kurulan Dârülaceze, Osmanlı Devleti'nde modern anlamda faaliyet gösteren ilk sosyal yardım kurumu olup günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

6. Türkiye Cumhuriyeti'nde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü hangi bakanlığa bağlı olarak çalışmalarını yürütmektedir?

_____

Osmanlı Devleti'nin sosyal devlet anlayışı içerisinde gerçekleştirdiği diğer bir yenilik de emeklilik konusunda olmuştur. Emeklilik sistemi ile ilgili Osmanlı Devleti'ndeki ilk kurum, 1866 yılında askerler için kurulan Askerî Tekaüd Sandığı'dır. II. Abdülhamid Dönemi'nde ise 1881 yılında bütün devlet memurları için Tekaüd Sandığı kurulmuştur. Bu kurum günümüzde Sosyal Güvenlik Kurumu olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Ayrıca II. Abdülhamid Dönemi'nde refah devlet anlayışına uygun bir diğer gelişme de yoksullara aylık bağlanmasıdır. Yoksullara maaş uygulaması, günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından devam ettirilmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlet Kurumuna Dönüştürülmesi

Avrupa'daki kurumlar; bilim, sağlık, sanat, sanayi, ekonomi ve teknolojide yaşanan gelişmelerle modernleşmiştir. XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, özellikle eğitim ve sağlık alanlarında Avrupa'daki kurumlara ilgi duymuştur. Bu yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde de eğitim ve sağlık alanlarında faaliyette bulunan vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları, yerini devlet kurumlarına bırakmaya başlamıştır.

Vakıf kaynakları ile kurulan eğitim sistemi, çağın gerisinde kalmış ve ihtiyaçları karşılayamamıştır. Bu nedenle modern eğitim sistemine kavuşamayan vakıf okulları yerine, köy ve kasabalarda devlet tarafından modern eğitim veren okullar açılmaya başlanmıştır.

XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti dâhil olmak üzere Avrupa'da da hiçbir devletin sağlık alanında planlı, bilinçli ve sistemli bir devlet politikası yoktur. Osmanlı Devleti'nde sağlık hizmetleri; bazıları Selçuklulardan kalma darüşşifa (Görsel 4.50), darüssıhha, bimaristan, maristan gibi adlarla anılan hastanelerde verilmiştir. Buralarda verilen sağlık hizmetleri, tıpkı eğitim alanında olduğu gibi vakıflar aracılığıyla yürütülmüştür. XIX. yüzyıldan itibaren Batı'da sağlık hizmetlerinde büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümle birlikte sağlık hizmetleri, devlet tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır.

Avrupa'daki bu gelişmeler, Osmanlı Devleti tarafından da takip edilmiş ve devlet, sağlık hizmetlerinin sağlayıcısı ve denetleyicisi konumuna gelmiştir. II. Mahmud Dönemi'nde, Evkaf Nezareti kurulmuş ve vakıf mallarına el konularak gelirleri ve yönetimleri merkezîleştirilmiştir. Böylece vakıflar, topluma ve eğitime ilişkin bir kurum olarak özerkliğini kaybetmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Avrupa'da görülen mülkiyet hakkına sahip sivil toplum yapısı yoktur. Osmanlı kültüründe öncelik birey değil toplumdur. Osmanlılarda millet sistemi, lonca, ulema, âyan ve yerel eşraf; sivil toplumla devlet arasındaki aracı kurumlardır. Devlet yöneticilerinin siyasal üstünlüğünün ön plana çıkmasıyla birlikte sivil toplum, etkinliğini kaybetmiş ve sivil toplumun sahip olduğu değerler göz ardı edilmiştir. Böylece sivil toplum kuruluşlarının yerini, devlet kurumları almaya başlamıştır.

Görsel 4: Gevher Nesibe Darüşşifası ve Gıyasiye Medresesi (Kayseri)

ÇALIŞMA KÂĞIDI

1. Aşağıda verilen kavramları boş bırakılan yerlere yazınız.

Millî güç | **ham madde ve pazarlara** | **I. Dünya Savaşı'nda** | **II. Mahmud** | **Darülaceze** | **vakıflar**

Devletlerin kullandığı imkân ve kabiliyetlerin tümü olan _____, bizzat millet tarafından oluşturulur ve millete aittir.

XIX. yüzyılda kapitalist devletler, _____ ve _____ kolay ulaşabilmek için yeni bir ulaştırma aracı olan treni icat etmiştir.

_____ telgraf, Osmanlıların birbirinden uzak dört cephe olan Kafkas, Çanakkale, Irak ve Suriye'de askerî operasyonların gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynadı.

Nitelikli insan yetiştirmek için _____ 1824 yılında yayınladığı bir fermanla İstanbul'da ilköğretimi zorunlu hâle getirmiştir.

1895 yılında İstanbul'da kurulan _____ , Osmanlı Devleti'nde modern anlamda faaliyet gösteren ilk sosyal yardım kurumu olup günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Klasik Dönem'de, Osmanlı Devleti'nde eğitim ve sağlık hizmetleri sağlayan _____ , modernleşmeye ayak uyduramadığı için II. Mahmud Dönemi'nde merkezîleştirilmiştir.

2. **Osmanlı Devleti'nin gerçekleştirdiği,**

I. yoksullara aylık bağlanması
II. Tekaüd Sandığı'nın kurulması
III. Darülaceze'nin açılması

durumlarından hangileri sosyal devlet anlayışını gösterir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

3. **XIX. yüzyıldaki verilen gelişmelerden,**

I. zorunlu askerlik sisteminin uygulanması
II. demiryollarının yaygınlaşması
III. telgrafın kullanılması

hangileri devletlerin merkezî otoritelerinin güçlenmesine katkı sağlamış olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	XIX. Yüzyılda sosyal hayattaki değişimler	40+40 dk.
Kazanımlar	11.4.3. Ulus devletleşme ve endüstrileşme süreçlerinin sosyal hayata yansımalarını analiz eder.	
Gerekli Materyaller: Çalışma Kâğıdı		

1. Yönerge ***Öğrencilere ailelerinin kaç kişiden oluştuğu, yaşadıkları ilde yaşayan insan sayısı ve son sayımlara göre Türkiye'de yaşayan insan sayısı sorulur. Nüfus ve nüfuz kavramlarının ne ifade ettiği öğrencilere sorulur. Bu kavramların anlamları öğrenciler tarafından net olarak anlaşıldıktan sonra ülkelerin nüfuslarını neden koruma ihtiyacı duydukları sorusu sorulur.***

Örnek Soru:

1. Güçlü bir nüfus potansiyeline sahip olmak devletlere ne gibi avantajlar sağlar?

2. Yönerge ***Öğrencilerden Çin ve Hindistan'a ait verilen genel bilgilerden hareketle nüfus ve ekonomi arasındaki ilişkiyi açıklaması istenir.***

Örnek Soru:

1. Çin ve Hindistan'a ait verilen bilgilere göre nüfus ve ekonomi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

3. Yönerge ***XIX. yüzyılda başlıca ulaşım ve haberleşme yöntemlerinin neler olduğu günümüzde bu alanlarda ne gibi değişimlerin yaşandığı, bu değişimlerin sosyal ve ekonomik hayata yansımaları üzerinde durulur.***

Örnek Sorular:

1. Sanayi Devrimi'nin ulaşım ve haberleşme alanları üzerindeki etkileri nelerdir?

2. Osmanlı Devleti, demiryolu yatırımlarını Hicaz, Bağdat ve İzmir gibi bölgelere yapmakla neyi amaçlanmıştır?

Görsel 1: İzmir-Aydın Demiryolu

Görsel 2: Bağdat Demiryolu (temsili)

4. Yönerge ***"Ulus devlet" ifadesinden ne anlaşıldığı öğrencilere sorulur? Eğitim kurumlarının ve ordunun ulus devlet anlayışının yerleşmesindeki rolü üzerinde durulur.***

Örnek Soru:

1. Devletler eğitimi zorunlu hâle getirmekle neyi amaçlamışlardır?

5. Yönerge ***Osmanlı Devleti'ndeki klasik eğitim kurumlarının neler olduğu, modern eğitim kurumlarına neden ihtiyaç duyulduğu sorusu kısaca cevaplandıktan sonra Osmanlı Devleti'ndeki modern eğitim kurumları ve faaliyet alanları anlatılır. Bu eğitim kurumlarının toplumsal hayata yansımaları üzerinde durulur. Osmanlı Devleti'nde açılan yabancı ve misyoner okulları ile azınlık okullarına ve bu okulların eğitim dışındaki amaçlarına değinilir.***

Örnek Sorular:

1. Osmanlı Devleti klasik eğitim kurumlarının yanında Batı tarzında eğitim veren kurumlara neden ihtiyaç duymuştur?

2. Aşağıda görselleri verilen eğitim kurumlarını klasik ve modern eğitim kurumları olarak gruplandırarak aşağıdaki diyagrama yazınız.

KLASİK EĞİTİM KURUMLARI	MODERN EĞİTİM KURUMLARI
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

A

Görsel 3: Mekteb-i Harbiye / İstanbul

B

Görsel 4: Süleymaniye Medresesi / İstanbul

C

Görsel 5: Mühendishane-i Berr-i Hümâyun /İstanbul

D

Görsel 6: Humboldt (Hambolt) Üniversitesi /Berlin

E

Görsel 7: İznik Medresesi / İznik

6. Yönerge ***Öğrencilere; II. Abdülhamid Dönemi'nde sosyal devlet anlayışı doğrultusunda yapılan faaliyetlerin neler olduğu, bu amaçla açılan kurumların günümüzde varlıklarını devam ettirip ettirmedikleri sorulur, sivil toplum kuruluşlarının birer devlet kurumuna dönüştürülmesinin gerekçeleri üzerinde durulur.***

ÇALIŞMA KAĞIDI

1. II. Abdülhamid'in eğitim ve sosyal devlet anlayışı alanlarında yaptığı başlıca çalışmalar nelerdir?

2. Sivil toplum kuruluşlarının devlet kurumlarına dönüştürülmesinin gerekçeleri nelerdir?

3. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

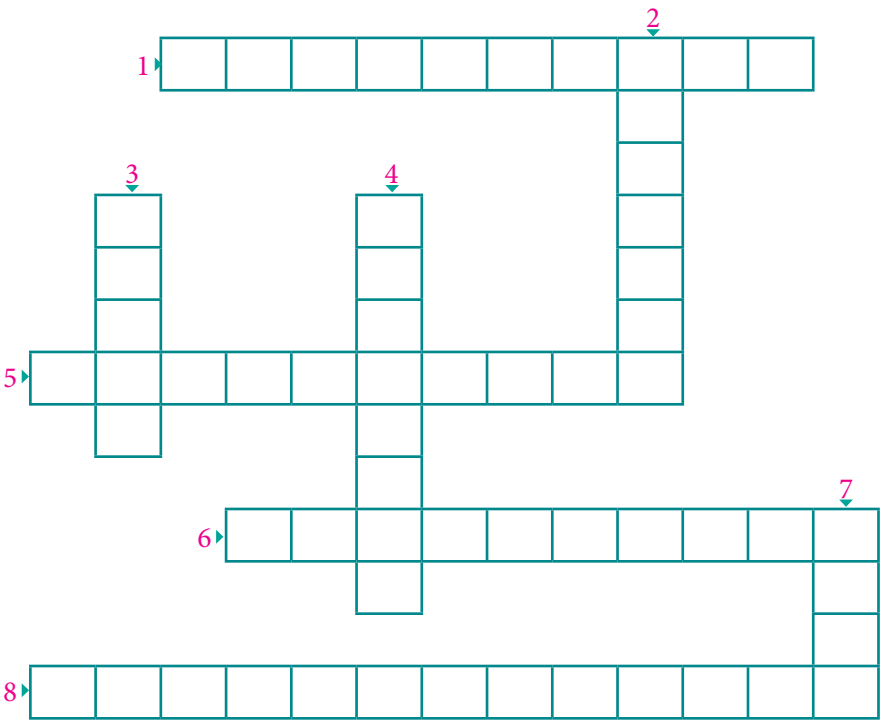

1. Osmanlı Devleti'nde eğitim, sağlık, ziraat, ticaret vb. birçok alanda okul açan Osmanlı padişahı.
2. İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer.
3. Osmanlı Devleti'nin kutsal topraklarla irtibatı sağlamak için yaptırdığı demiryolunun adı.
4. Sanayi-i Nefise Mektebi, Kız Sanayi Mektebi, Mülkiye Mektebi, Darül Muamlimin-i Aliye gibi mekteplerin yer aldığı Osmanlı şehri.
5. II. Abdülhamid döneminde çocuk, yaşlı, sakat ve kimsesizleri korumak amacıyla açılmış sosyal yardım kurumu.
6. Meşruiyetini bir ulusun belli bir coğrafi sınır içindeki egemenliğinden alan devlet şekli.
7. Sanayi devrimi ile önem kazanan, devletlerin yüksek kapasiteli, ucuz maliyetli ve güvenli bir taşıma sistemi için kullandıkları ulaşım aracı.
8. Osmanlı Devleti'nde orman ve madencilik alanında elaman yetiştirmek için açılan mesleki okul.

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	Osmanlı Devleti'nde Demokratikleşme Hareketleri	40+40 dk.
Kazanımlar	11.4.4. Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Kanun-ı Esasi'nin içeriklerini küresel ve yerel siyasi şartlar bağlamında değerlendirir.	
Gerekli Materyaller: Ders Kitabı		

1. Yönerge ***Öğretmen, Islahat ve Demokrasi nedir? Sorusunu sınıfa sorar. Aldığı cevaplardan sonra tanımları kendisi de yapar.***

2. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devletle halk arasında irtibatı sağlayan âyan ve eşraf olarak anılan mahallî otoriteler ortaya çıkmıştır. III. Selim, âyanlar nedeniyle bozulan sosyal ve siyasi dengeyi sağlamak için merkezî otoriteyi güçlendirmeye çalışmış ve pek çok ıslahat yapmıştır. III. Selim'in, kurduğu orduya verilen Nizam-ı Cedid ismi daha sonra yaptığı bütün ıslahatlar için kullanılmıştır. Vurgusu yapılır.***

Örnek Soru:

1. III. Selim'in yaptığı Islahatlar nelerdir?

3. Yönerge ***III. Selim, Kabakçı Mustafa İsyanı olarak bilinen yeniçeri ayaklanmasıyla tahttan indirilince kısa süreliğine IV. Mustafa, padişah olmuş daha sonra bir 3ayan olan Alemdar Mustafa Paşa'nın desteğiyle II. Mahmut tahta geçmiştir. Sadrazamlık vazifesini üzerine alan Alemdar Mustafa Paşa, ülkede düzenin sağlanması için devletle âyanların görüşmesi ve uzlaşması gerektiğini düşünmüştür. Bu sebeple 29 Eylül 1808'de bir sözleşme kaleme alınmıştır. Âyanlara birtakım hak ve imtiyazlar veren bu sözleşmeye Senedi İttifak denilmiştir. Vurgusu yapılır.***

Örnek Soru:

1. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren âyanların ortaya çıkması ve zamanla güçlenmesinin nedenleri neler olabilir?

Not: Burada iltizamdan malikâneye geçme uygulamasına değinilir.

4. Yönerge ***II. Mahmut, özellikle 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kapattıktan sonra pek çok alanda ıslahat yapmış ve Tanzimat Dönemi'nin temellerini atmıştır. II. Mahmut, 1839'da vefat etmiş ve yerine oğlu Abdülmecid tahta geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin iç ve dış sorunlarla karşı karşıya kaldığı bu dönemde içerde bütünlüğü sağlamak, devletin zayıflamasını engellemek ve Avrupa kamuoyunun desteğini kazanmak için daha kapsamlı yenilik hareketlerine ihtiyaç duyulmuştur. Vurgusu yapılır.***

5. Yönerge ***Tarih Şeridi akıllı tahta veya projektör marifetiyle tahtaya yansıtılır ve onun üzerinden konular işlenir. (Bu imkânlar yoksa sayfa fotokopiyle çoğaltılıp öğrencilere dağıtılır.)***

OSMANLI DEVLETİ'NDE DEMOKRATİKLEŞME HAREKETLERİ

Senedi İttifak (1808)

II. Mahmut zamanında kendisi de bir ayan olan Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın girişimi ile devletle âyanlar arasında yapılmış bir anlaşmadır.

Âyanlara birtakım hak ve imtiyazlar verilmiştir. Ortaya çıkışı ve içeriği bakımından Magna Carta'ya benzese de sonuçları bakımından benzemez.

Tanzimat Fermanı (1839)

Sultan Abdülmecid zamanında, içerde bütünlüğü sağlamak, devletin zayıflamasını engellemek ve Avrupa kamuoyunun desteğini kazanmak için yapılmıştır.

Ferman, dış etkilerden ziyade devletin iç etkenlerinin ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Fermanla padişah, hukukun üstünlüğünü kabul etmiş ve bu olay anayasal rejim yolunda atılan ilk adım olmuştur. Tanzimat Fermanı, modernleşmeyi devlet siyaseti hâline getiren resmî bir belgedir.

Bütün tebaanın canı, malı, ırz ve namusu korunacak vergi, herkesin gücü oranında alınacak askerlik herkese zorunlu olacak kimse yargılanmadan ölümle cezalandırılmayacak, rüşvetin önüne geçilecek gibi hükümler getirilmiştir.

Islahat Fermanı (1856)

Müslümanlar ile gayrimüslimlerin haklarını eşit hâle getirerek bütün toplulukları ırk, din, dil ayrımı gözetmeksizin kaynaştırmak ve böylece bir Osmanlı toplumu meydana getirmek isteyen Osmanlı yöneticileri, bu fermanla 1856 Paris Anlaşması'nda Avrupalı devletlerin desteğini almayı ve onların iç işlerine karışmasını da engellemeyi istemiştir.

Islahat Fermanı yabancı devletlerin baskısı sonucunda düzenlenmiş ve ilan edilmiştir.

I. Meşrutiyet ve Kanun-ı Esasi (1876)

Meşrutiyet; padişahın yanında meclisin de olduğu ve padişahın yetkilerinin yasalarla sınırlandırıldığı anayasal bir yönetimdir.

Jöntürklerin etkisi ve çıkan öğrenci ayaklanmalarının baskısıyla Sultan II. Abdülhamit tarafından ilan edilmiştir.

Kanun-ı Esasi, Türk tarihinin ilk anayasasıdır. Anaya ile yöneticiler devlet-toplum ilişkisini iyileştirmek ve devletin Avrupa siyasi sistemine entegrasyonunu sağlamak istemiştir. Ayrıca tersane konferansı öncesi Avrupalı devletlerin sempatisi kazanılmak istenmiştir. Anayasanın ilanı ile âyan ve Mebusan Meclisleri oluşturulmuştur.

Sultan II. Abdülhamid'in 13 Şubat 1878'de meclisi süresiz tatil etmesiyle I. Meşrutiyet Dönemi sona ermiştir.

II. Meşrutiyet

1908'de iç ve dış siyasette yaşanan zorluklar ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskısı sonucu II. Abdülhamid, Meşrutiyeti II. kez ilan etmiştir. Kanun-ı Esasi yeniden yürürlüğe konmuştur. II. Meşrutiyet, birinciye nazaran daha özgürlükçüdür. Bu dönemde farklı siyasi partiler kurulmuştur.

Örnek Sorular:

1. I. Senedi İttifak
II. Tanzimat Fermanı
III. Islahat Fermanı

Durumlarından hangisi/hangilerinin kabul edilmesinde iç dinamiklerin etkisi olmayıp tamamen dış baskılarla hareket edilmiştir?

A) Yalnız II B) Yalnız III C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

2. Osmanlıda anayasal sisteme hangi olayla geçilmiştir?

3. I ve II. Meşrutiyetin ilanına etki eden iç unsurlar nelerdir?

(Burada cevaben Jöntürkler ile İttihat ve Terakki Cemiyeti tekrar vurgulanacak.)

4. Osmanlı modernleşme hareketlerine etki eden dış olaylar nelerdir?

(Burada Kanun-i Esasi ve özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilanında büyük oranda iç etken ve ihtiyaçların etkili olduğu hususu üzerinde durulur.)

Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerindeki Hukuksal Gelişmeler

6. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la birlikte yeni bir dönem başlamış ve hukuk devleti olma yolunda önemli adımlar atılmıştır. Tanzimat Fermanı'nda Osmanlı Devleti'nin askerlik, vergi, yargı gibi temel meselelerinden bahsedilmiş ancak bu sorunların halledilmesiyle ilgili kanunların ayrıca çıkarılacağı ifade edilmiştir. Yeni kanunlarda devlet ile toplum ilişkilerini düzenleme ve Avrupa kanunlarıyla entegrasyon düşüncesi etkili olmuştur. Tanzimat ve Islahat fermanlarında ilan edilen hususların başında can, mal ve namus emniyeti gelmiş, bütün vatandaşlara eşit haklar öngörülmüştür. Bu gelişmeler nedeniyle Osmanlı Devleti, yeni düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştır. Açıklamasıyla konuya girilir.***

HUKUKSAL GELİŞMELER	
Ceza Alanında	1840 Ceza Kanunnamesi 1851 Kanun-ı Cedid 1858 Ceza Kanunnamesi 1870 Askerî Ceza Kanunu
Ticaret alanında	1850 Ticaret Kanunnamesi 1863 Ticaret-i Bahriye Kanunnamesi
Toprak Alanında	1858 Arazi Kanunnamesi 1847 Tapu Nizamnamesi 1864 Vilayet Nizamnamesi
Medeni Alanda	1868 Mecelle
Maliye Alanında	1861 Umur-ı Maliyyeye Dair Nizamname
Eğitim Alanında	1846 Meclis-i Maârif-i Umûmiyenin kurulması 1864 Matbuat Nizamnamesi
İlk Anayasa	1876 Kanun-ı Esasi

Örnek Soru:

1. Osmanlı Devleti, hukuksal alanda ıslahatlar yaparken hangi devletlerin kanunlarından yararlanmıştır?

7. Yönerge ***İlk olarak Gençosmanlılar kavramı yeniden tanımlanır. Ardından, 18 ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da yaşanan gelişmelerin Osmanlı Devleti'ne de yansımaları olmuştur. Osmanlı Devleti'nde merkezî idarenin ve düşünce adamlarının, devletin dağılmasını önlemek için siyasi ve toplumsal birliği koruma çabaları, farklı fikir akımlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu fikir akımları Üç Tarz-ı Siyaset olarak bilinmektedir. Şeklinde konuya giriş yapılır.***

8. Yönerge ***Fikir akımları tablosu tahtaya yansıtılarak konu işlenir.***

FİKİR AKIMLARI

OSMANLICILIK

Nedir, Neyi Amaçlamıştır?	Osmanlıcılık fikrine göre ırk, dil, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin Osmanlı halkları; haklar ve ödevler bakımından eşit kabul edilmiştir. Böylece ortak bir vatan kavramı etrafında bir Osmanlı ulusunun oluşturulması amaçlanmıştır. Osmanlıcılık fikrinin oluşturulma amacı devleti parçalanmaktan kurtarmak ve mevcut sınırları korumak olmuştur.
Etkisini yitirmesi	Balkan Savaşları esnasında yaşanan millî felaket ve Rumeli topraklarının tamamının elden çıkması ile kesin olarak sona ermiştir.
Önemli temsilcileri	Namık Kemal, Ahmed Midhat Efendi ve Ziya Paşa

İSLAMCILIK

Nedir, Neyi Amaçlamıştır?	Dünyadaki Müslümanlardan bir "İslam Birliği" meydana getirilmesi fikri ve eylemidir. Devleti parçalanmaktan kurtarmayı amaçlamıştır.
Etkisini yitirmesi	Birinci Dünya Savaşı'nın başında halifenin ilan ettiği cihat çağrısının etkili olmayıp Arap liderlerin Osmanlıya karşı İngilizlerin yanında yer almasıyla etkisini kaybetmiştir.
Önemli temsilcileri	II. Abdülhamid, Mehmet Akif Ersoy

TÜRKÇÜLÜK

Nedir, Neyi Amaçlamıştır?	Türkçülük, Türk birliğini kurmayı hedef alan bir siyasi düşüncedir. Bu düşünceye göre önce Osmanlı Türklerinin, Türk olmadıkları hâlde Türkleşmiş olanların ve millî bilinçten yoksun olanların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Daha sonra ise bütün Türkler birleştirilerek büyük bir siyasal milliyet meydana getirilmesi amaçlanmıştır.
Etkisini yitirmesi	Etkisini kaybetmediği gibi bu fikir Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda da etkili olmuştur.
Önemli temsilcileri	Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Mehmet Emin Yurdakul, İsmail Gaspıralı ve Ahmet Ağaoğlu

Örnek Soru:

1. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu göz önüne alarak siz olsanız devleti parçalanmaktan kurtarmak adına nasıl bir fikir öne sürerdiniz?

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	Osmanlı Devleti'nin siyasi ve hukuki sistemindeki değişim	40+40 dk.
Kazanımlar	11.4.4. Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Kanun-ı Esasî'nın içeriklerini küresel ve yerel siyasi şartlar bağlamında değerlendirir.	
Gerekli Materyaller: Çalışma Kâğıdı		

1. Yönerge ***Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Kanun-ı Esasî terimlerinin neyi ifade ettiği sorulur. Alınan dönütlerden bu siyasi, sosyal ve hukuki değişimleri Osmanlı Devleti'nin iç ve dış ilişkilerindeki çabalar olarak ele alır.***

Örnek Sorular:

1. Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinin amaçları neler olabilir?

2. Kanun-ı Esasî'yi Türk anayasal gelişmeleri açısından değerlendiriniz.

3. Aşağıda boş bırakılan kutulara Sened-i İttifak, Tanzimat ve Islahat fermanları ile meydana gelen siyasi, sosyal ve hukuki değişimleri maddeler halinde yazınız.

Görsel 1: Alemdar Mustafa Paşa (temsili)

Görsel 2: Mustafa Reşit Paşa (temsili)

Görsel 3: Mehmet Emin Ali Paşa

Sened-i İttifak'ın getirdiği değişimler	Tanzimat Fermanı'nın getirdiği değişimler	Islahat Fermanı'nın getirdiği değişimler
1. Âyanlar padişaha itaat edip ona sadık kalacaklardı.	1. Kanun önünde herkes eşit sayılacaktı.	1. Müslüman olmayanlar da askere alınacaktır.
2. Padişah, âdil ve eşit vergi toplatacaktı.	2. Vergiler herkesin gelirine göre toplanacaktı.	2. Bütün memurluklar ve okullar herkese açık olacaktır.
3.	3.	3. .....
4.	4.	4. .....
5.	5.	5. .....

2. Yönerge ***Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde Osmanlı hukuk sisteminde yapılan değişiklikler üzerinde durulur. Yapılan değişikliklerin devlet ve toplum hayatına getirdiği katkılar açıklanır. Osmanlı Devleti'ndeki siyasi ve hukuki değişimleri Avrupa devletleri ile olan ilişkileri açısından ele alınır.***

Örnek Sorular:

1. Gayrimüslimlerin siyasi olarak Müslümanlar ile eşit haklara sahip olması Osmanlı toplumunda nasıl karşılanmış olabilir?

2. Edindiğiniz tarihi bilgi ve birikimlerden hareketle Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'ndan önceki kişisel hak ve özgürlükler konusundaki düşüncelerinizi yazınız.

3. Osmanlı Devleti, Islahat Fermanı ile azınlıklara okul açma ve istedikleri okula gitme hakkı vermiştir.

Osmanlı Devleti'nin azınlıklara birtakım haklar vermesinin

I. Laik devlet düzenine geçmek

II. Devletin dağılmasını önlemek

III. Avrupalı devletlere imtiyaz vermek

sebepleri arasında hangileri sayılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

3. Yönerge ***Osmanlıcılık, İslamcılık, Turancılık (Türkçülük), Batıcılık, Âdem-i Merkeziyetçilik gibi fikir akımlarının ne anlama geldiği ve amaçlarının neler olduğu öğrencilere sorulur. Bu fikir akımlarının Osmanlı Devletini'nin birlik ve beraberliği korumak ve devletin dağılmasını önlemek üzere geliştirilen çabalar olduğu üzerinde durulur.***

Örnek Sorular:

1. Osmanlı Devleti'nin son devrindeki fikir akımlarının birlik ve beraberliği sağlama çabalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

2. Din, dil ve ırk ayrımı gütmeden Osmanlı vatandaşlarını bir arada tutmayı amaçlayan fikir akımının bir diğer hedefi de azınlık isyanlarının ortaya çıkmasını engellemekti. Osmanlı Devleti sınırlarında yaşayan Müslim, gayrimüslim halka yeni haklar vererek aralarında eşitlik sağlamak fikri benimsenmişti. Din, dil, ırk ayrımı yapmadan büyük bir Osmanlı milleti oluşturmak temel amacıydı.

Yukarıda verilen metinde bahsi geçen fikir akımı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Türkçülük B) Batıcılık C) Federallik D) Osmanlıcılık E) İslamcılık

4. Yönerge ***Meşrutiyet dönemlerinde yapılan milletvekilleri seçimlerinin ve çok partili hayata geçiş denemelerinin demokratikleşme yolunda atılan adımlar olduğu vurgulanır.***

Örnek Soru:

1. Mebusan Meclisi'nin açılmasını Türk demokrasisi açısından değerlendiriniz.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıda verilen metni ve ön bilgilerinizi birlikte değerlendirerek soruları cevaplayınız.

Âyan, herhangi bir vilayet ve kazada o yerin idaresi ile alakadar olarak halk ile hükûmet arasındaki işleri idare eden ve halk tarafından seçilen bir vazife sahibidir. Âyanlar o memleketin nüfuzlu aileleri olan ve "eşraf-ı belde" denilen zümre arasından seçilirdi. Hükûmet âyanları seçmez bu işi valiler takip ederdi. Âyanlar vergi ve asker toplamada devlete yardım ederlerdi. Bu yardımlara karşılık âyanlara toplanan vergiden hisse verilirdi.

Uzunçarşılı, 1942, ss.5-6'dan düzenlenmiştir.

1. Ayanlık sisteminin Osmanlı Devleti'nin siyasi ve sosyal hayatındaki etkileri neler olabilir?

Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümâyunu-1839)

Tanzimat, Sultan Abdülmecit Dönemi'nde 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlayan 1876 Meşrutiyet'in ilanı ile sona eren döneme denir. Kavram olarak Tanzimat; Türk siyasi, idari, iktisadi ve sosyal hayatında topyekûn bir değişmeyi ve yeniden yapılanmayı ifade eder. Tanzimat, Osmanlı Devleti'ne Batılı anlamında bir düşünce ve yönetim şekli getirmek için Avrupa'dan esinlenerek yapılan programlı bir yenilik ve kültür hareketidir. Tanzimat Fermanı'nın başlıca amaçları ; devlet içerisindeki halkın bir kısım haklarını genişletmek, Müslüman ve Hristiyan toplumları siyasi yönlerden birbirine yaklaştırmak ve Avrupalı devletlerin azınlıkları bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını engelleyerek iç barışı ve bütünlüğü sağlamaktı. Tanzimat Fermanı ile Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etmesinin önüne geçilmeye çalışılmışsa da Avrupalı devletlerin elçileri fermandaki bazı maddeleri kullanarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale ettiler.

2. Osmanlı toplum yapısı, Tanzimat Fermanı ile nasıl bir değişim ve dönüşüm içerisine girmiştir?

3. Tanzimat Fermanı'nın ilanı, Avrupalı devletlerin Osmanlının iç işlerine karışmasını neden engelleyememiş olabilir?

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	Osmanlı Devleti'nde Darbeler	40 dk.
Kazanımlar	11.4.5. 1876-1913 arasında gerçekleştirilen darbelerin Osmanlı siyasi hayatı üzerindeki etkilerini değerlendirir.	
Gerekli Materyaller: Çalışma Kâğıdı ve Tarih Atlası		

1. Yönerge ***Öğretmen; kazanımın temel kavramları olan isyan ve darbe kavramlarını açıklar ve öğrencilerden bu kavramlar arasındaki temel farkların neler olabileceğine dair fikir yürütmelerini ister. Öğrencilerin verdiği cevaplardaki ortak noktalar dikkate alınarak darbe kavramının tam tanımı yapılır.***

Örnek Sorular:

1. İsyan sonucu tahttan indirilen padişahlara örnekler veriniz.

2. Padişahların tahttan indirilme süreçlerinde Osmanlı ordusunun ne gibi rolü olmuştur?

2. Yönerge ***Aşağıdaki metin sınıfta okunur ve öğrencilere, darbelerin ortaya çıkardığı olumsuzluklarla ilgili sorular yöneltilir.***

"Darbeler, meşru yönetimlere gayrimeşru müdahaledir. Türkiye'nin 1876'dan bu yana, darbeler, ardı gelmez darbe teşebbüsleri ile başı derttedir. Çünkü iç etkenleri kullanan darbeler, genelde dış güdümlü hareketlerdir. Her darbe, oluşturduğu siyasi, sosyal travmalarla, ekonomik güvensizlik oluşturarak geriletici olmuştur. Yönetimde istiklal arayışına geçen yönetimler, darbe ile indirilince, yerlerini bağımlılığı yüksek idareler almıştır. Bu durum yerli, millî irade yerine, ülkenin kaderini bu topraklara ait olmayan tercihlere bırakmak anlamına gelmektedir. Onun için darbeler sonrasında, vatan topraklarında, millî haklarda verilen tavizlerle kayıplar yaşanmıştır. Türkiye'nin darbelere karşı öncelikle darbeci zihniyeti düşüncede geriletmesi gerekmektedir. O da geçmiş darbecilerin kahraman olarak değil, ülkeye, geleceğe zarar veren aletler olarak doğru tanınması ile kolaylaşacaktır. Bunun için insan unsurumuzun, her kademede yerli ve ileri bir eğitimle yetiştirilmesi, gençlerimizin yabancıların eline teslim edilmemesi hayati önem taşımaktadır."

(Arabacı, Caner, "Darbelerle Yüzleşmek", NEÜ Sosyal Bilimler Dergisi Darbeler Özel Sayısı, C.II, Konya 2016, s.1'den alınmıştır)

Örnek Soru:

1. Metinden hareketle devletlerin hayatında darbelerin; siyasi, sosyal ve ekonomik etkileri neler olabilir?

3. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nde yaşanan darbeler, tarih şeridi şeklinde tahtaya çizilir.***

1876 Darbesi	1909 Darbesi	1913 Darbesi
30 Mayıs 1876	13 Nisan 1909	23 Ocak 1913

4. Yönerge ***Osmanlı-Türk tarihinde "darbe" tanımlamasına uyan ilk siyasi hareket olan 1876 Darbesi aşağıdaki konular ekseninde açıklanır.***

- Devlet adamları ile Tanzimat aydınları arasındaki düşünce farklılıkları.
- Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kuruluşu ve faaliyetleri.
- Mahmut Nedim Paşa'nın sadareti ve Tanzimat aydınlarının tasfiyesi.
- Başta Bulgarlar olmak üzere Balkanlar'daki isyanlar.
- Mithat Paşa başta olmak üzere darbenin diğer aktörleri.
- Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilişi ve yerine V.Murat'ın tahta geçmesi.
- Sultan Abdülaziz'in şüpheli ölümünün, padişahın şehit edildiği kanaati.
- Darbe sonrası durum ve Çerkez Hasan Olayı.
- II.Abdülhamit'in tahta çıkışı.

Görsel 1: Sultan Abdülaziz

Görsel 2: Çerkez Hasan'ın Kabri

Sultan II. Abdülhamit tahta çıkınca, Çerkez Hasan'ın asıldığı dut ağacını kestirmiş ve buraya kabrini yaptırmıştır. Üzerine de "Ümerâ ve guzât-ı çerâkiseden İsmâil Bey'in oğlu olup, genç yaşında (26) velînîmeti uğrunda fedâ-yı cân eden Çerkes Hasan Bey'in kabridir" yazdırmıştır.

Örnek Soru:

Çerkez Hasan'ın II. Abdülhamit tarafından yaptırdığı kabrine ait yandaki görsel öğrencilere incelettirilir ve öğrencilerden, kabri başına padişahın yazdırdığı yazıyı yorumlamaları istenir.

5. Yönerge ***II. Abdülhamit'in meşrutiyeti ilanı sonrası yaşanan gelişmelere bağlı olarak meşruti sisteme ara verilen dönem kısaca özetlenir ve 1908'de meşrutiyetin yeniden ilanı hakkında kısa bilgiler verildikten sonra 1909 Darbesi aşağıdaki konular ekseninde açıklanır.***

- İttihat ve Terakki'nin kuruluşu.
- II.Meşrutiyet'in ilanı.
- Bulgaristan, Bosna Hersek ve Girit gibi önemli toprakların kaybedilmesi.
- Kötü gidişattan İttihatçıların sorumlu tutulması.
- İttihâd-ı Osmânî Cemiyeti ve Serbestî Gazetesi.
- Ahrar Fırkası ve Medrese öğrencilerinin olayları.
- I.Ordu'nun isyanı bastıramaması ve Meclis-i Mebusan'ın da toplantılarına ara vermesi.
- Mahmut Şevket Paşa ve Hareket Ordusu.
- II.Abdülhamit'in isyandan sorumlu tutularak taht-tan indirilmesi ve yerine V.Mehmet Reşat'ın padişah olması.

Görsel 3: Sultan V. Mehmet Reşat

6. Yönerge ***1913 Darbesi, aşağıdaki konular ekseninde ele alınarak açıklanır.***

Görsel 4: Bâbıâli

- İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilâf arasındaki çekişmeler.
- Tarihe "Sopalı Seçim" olarak geçen 18 Ocak 1912 Seçimleri.
- Balkanlardaki karışıklıklar ve ordu içerisindeki siyasi gruplaşmalar.
- Arnavutluk İsyanı ve Halâskâr Zâbitân'ın dağa çıkması.
- Gazi Ahmet Muhtar Paşa yerine Kâmil Paşa kabinesinin kurulması.
- Dolmabahçe Baskını ve Harbiye Nazırı Nâzım Paşa ile yaverleri ve polis komiserinin öldürülmesi.

7. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nde 1876, 1909 ve 1913'te yaşanan darbeler dönemindeki toprak kayıpları haritada gösterilir.***

ÇALIŞMA KÂĞIDI

1. 1876, 1909 ve 1913 darbelerine dair bilgilerinizle aşağıdaki tabloları doldurunuz.

1876 Darbesi

Aktörleri

Sebepleri

Gerçekleştirilme Şekli

1909 Darbesi

Aktörleri

Sebepleri

Gerçekleştirilme Şekli

1913 Darbesi

Aktörleri

Sebepleri

Gerçekleştirilme Şekli

2. Osmanlı Devleti'nin aşağıdaki toprak kayıplarını ne zaman yaşadığını karşılarına yazınız.

Sırbistan: _____

Bulgaristan: _____

Girit: _____

Bosna-Hersek: _____

Arnavutluk: _____

Etkinlik 1:

Öğretmen tahtaya "Darbe" yazar ve öğrencilerden tanım yapmadan bu kavramın onlara neler çağrıştırdığına dair örnekler ister. Örneklerden darbe kavramına uygun olanları tahtaya yazar ve öğrenciler ile birlikte, örneklerin darbe kavramına neden örnek olabileceğine dair fikir alışverişinde bulunur.

Etkinlik 2:

Öğretmen, öğrencilere şu soruyu sorar: "Kendi oylarınız ile seçtiğiniz sınıf başkanının görev yetkilerini, başka bir arkadaşınız zorla ele geçirmek istese ne düşünürsünüz?" düşünmeleri için fırsat verdikten sonra öğrencilerden gelen cevaplar doğrultusunda darbeler ile ilgili genel değerlendirmeler yaparak dersi bitirir.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

4. ÜNİTE: Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri

Konu	Darbelerin Osmanlı Devleti'nin siyasi yapısı üzerindeki etkileri	40+40 dk.
Kazanımlar	11.4.5. 1876-1913 arasında gerçekleştirilen darbelerin Osmanlı siyasi hayatı üzerindeki etkilerini değerlendirir.	

1. Yönerge ***1876, 1909 ve 1913 darbelerinin aktörlerine, iç ve dış sebeplerine, gerçekleştirilme şekillerine ve sosyo-politik sonuçlarına değinilir.***

1. Darbelerin devletlerin siyasi ve sosyal gelişmelerine olan etkileri hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.

2. Osmanlı Devleti'nde son dönemdeki hükümet değişiklikleri devleti nasıl etkilemiştir?

2. Yönerge ***Aşağıdaki görsel ve metinden hareketle aşağıdaki soruyu cevaplayınız.***

İttihatçılara karşı duyulan öfke ve kızgınlık, Hasan Fehmi Bey'in öldürülmesiyle iyice artmıştı. Bu olayların sonucunda "31 Mart Vakası" meydana geldi. 31 Mart Vakası, esas itibariyle siyasi ve askerî bir isyandır. Selanik'ten İstanbul'a Meşrutiyet'in muhafızı olarak getirilmiş olan avcı taburu erleri, subaylarını hapsederek 12/13 Nisan gecesi ayaklandılar. İsyan eden askerler Sultanahmet Meydanı'nda toplandılar. İstanbul'daki isyan Selanik'te bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezine "Meşrutiyet mahvoldu." şeklinde bildirildi. Bunun üzerine hazırlanan Hareket Ordusu (Görsel 4.38) birlikleri 23-24 Nisan'dan itibaren İstanbul'a girmeye başladı. Hareket Ordusu'nun duruma hâkim olmasından sonra Meclis tekrar Sultanahmet'teki parlamento binasında çalışmaya başladı.

Görsel 1: Hareket Ordusu

Örnek Sorular:

1. Darbelerin engellenmesinde ve isyanların bastırılmasında güvenlik güçlerinin etkileri neler olabilir?

2. Aşağıdaki kavramları ilgili kısımlara yerleştiriniz.

Sultan Abdülaziz'in Tahtan İndirilmesi	31 Mart Vakası	Bâb-ı Âli Baskını

_____	Talat Paşa, Enver Paşa, Ömer Naci ve diğer ittihatçıların kendi cemiyetlerini iktidara getirmek için yaptıkları hükümet darbesi sonucunda Kâmil Paşa Hükûmeti devrildi. Bu olaydan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetime hâkim oldu.
_____	Şeyhülislam Hasan Hayrullah, Bahriye Nazırı Kayserili Ahmed Paşa, Askerî Şurâ Reisi Redif Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa ve Askerî Mekteb Kumandanı Süleyman Paşa ile Şehzade Murat Efendi, padişahın tahttan indirilmesi hususunda anlaştı. İngiltere de bu olaya destek verdi.
_____	İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Meşrutiyet'e karşı yapılan bu ayaklanma sonucunda II. Abdülhamit tahtan indirildi onun yerine V. Mehmet Reşat, Osmanlı Devleti tahtına getirildi.

3. Yönerge ***Devletin siyasi düzenini sekteye uğratan darbeler döneminde yaşanan toprak kayıplarına (Sırbistan, Bulgaristan, Girit, Bosna-Hersek, Arnavutluk) değinilir.***

Örnek Sorular:

1. Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmesinde darbelerin ne tür siyasi ve askeri etkisi olmuştur?

2. Girit adası hangi siyasi süreçlerden sonra Osmanlı topraklarından ayrılmıştır?

Aşağıda verilen metni ve ön bilgilerinizi birlikte değerlendirerek soruları cevaplayınız.

Osmanlı Devleti'nde XIX ve XX. yüzyılda meydana gelen darbeler, devletin iç ve dış politikada güç kaybetmesine sebep oldu. Sultan Abdülaziz'in bir darbe sonucu tahttan indirilmesi büyük kargaşalara sebep oldu. Balkanlar'daki gayrimüslim halk, Avrupalı devletlerin de desteği ile ayaklandı. Osmanlı Devleti ayaklanmaları bastırmakta zorlandı. Darbenin yöneticiler ve halk üzerindeki etkisi uzun süre devam etti. Rusya fırsattan istifade ederek Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı'nı (93 Harbi) Osmanlı kaybetti. Yapılan Berlin Antlaşması sonucunda Sırbistan, Karadağ ve Romanya'ya bağımsızlık verildi. Bu haberin duyulmasından bir gün sonra Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. Girit Yunanistan'a bağlandı.

3. Osmanlı Devleti'ndeki darbeler, yabancı devletlere hangi fırsatları sağlamış olabilir?

5. ÜNİTE: Sermaye ve Emek

Konu	Sanayi İnkılabı Sonrası Avrupa'da ve Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayat	40+40 dk.
Kazanımlar	11.5.1. Sanayi İnkılabı öncesindeki üretim tarzı ile endüstriyel üretim tarzı arasındaki farkları açıklar. 11.5.2. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde endüstriyel üretime geçiş çabalarını ve bu süreçte yaşanan zorlukları analiz eder. 11.5.3. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde hükûmetlerin ekonomik hayat üzerinde kontrol sağlamaya yönelik çabalarını ekonomik ve politik açılardan değerlendirir.	

1. Yönerge ***Sanayi Devrimi ile ilgili kısaca bilgi verilir.***

İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi Avrupalı devletler XVI. yüzyılın sonlarına doğru merkantilizm politikaları sayesinde sermayelerini güçlendirmiştir. Merkantilizm, Avrupa için yeni bir ekonomik anlayışı getirmiştir. Bu anlayışta üç unsur vardır. Bunlar; güçlü devlet, kıymetli maden stoku ve dış ticarettir. Tabi ki bu üç unsur da birbiri ile ilişkilidir. Bu unsurlar, dış ticaret ile kıymetli maden stoku arttırılır ve kıymetli maden stokunun yüksekliği de devletin gücü ile doğru orantılıdır.

Avrupa uygulamış olduğu merkantilist politikalar sayesinde XVIII. yüzyılda Sanayi Devrimi ile önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Sanayi Devrimi'yle o döneme kadar hâkim olan el emeğine dayanan üretim tarzı değişmiş ve makineleşmeye dayalı endüstriyel üretim başlamıştır. Fabrika sistemine, makine üretimine ve hızlı ulaşım araçlarına uygulanan yeni teknolojiyi ilk kullanan ülke ise İngiltere olmuştur.

2. Yönerge ***Üretim tarzındaki değişikliğin sonuçları aşağıdaki etkinlikle öğrencilerin fark etmeleri sağlanır.***

Etkinlik 1:

Görselleri inceleyerek el emeğine dayalı üretim ile endüstriyel üretim arasındaki farkları aşağıda size verilen tablo üzerine yazınız. Öğretmen, soru-cevap tekniğini kullanarak iki üretim tarzı ile ilgili gerekli açıklamalarda bulunur.

1

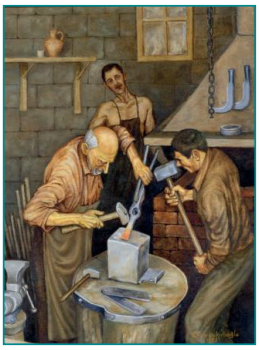

2

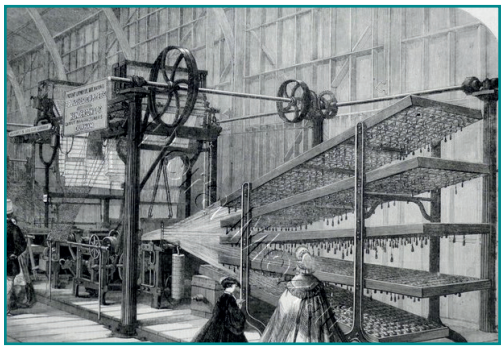

3

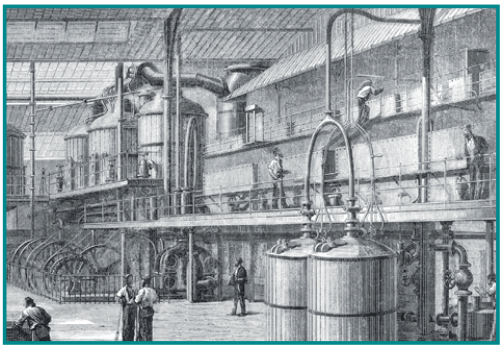

4

5

6

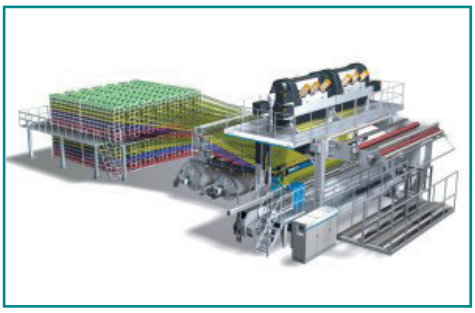

7

8

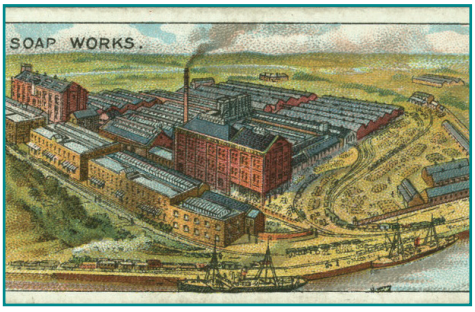

9

10

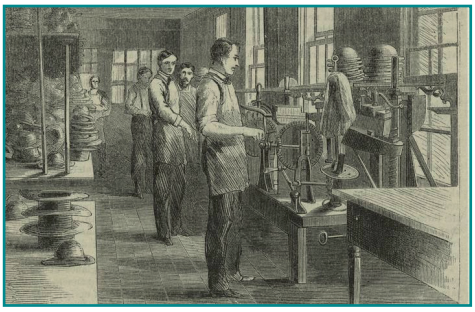

	El Emeğine Dayalı Üretim	Endüstriyel Üretim
Çalışma Ortamı		
Üretim Aletleri		
Üretim Hızı ve Miktarı		
Üretimdeki Amaç		
Çalışanların Durumu		

3. Yönerge ***Endüstriyel üretime geçen ülkelerde üretimin hızla artması ile yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Öğrencilere bu ihtiyaçların neler olabileceği hakkında sorular sorarak aşağıdaki etkinlik yaptırılır.***

Etkinlik 2:

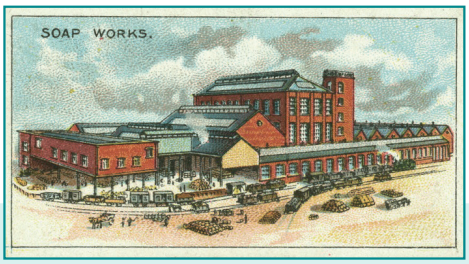

Endüstriyel Üretime Geçen Ülkeler

Daha fazla üretim yapmak için	Üretilen ihtiyaç fazlası ürünleri satmak için	Üretilen malları ulaştırmak için

4. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nin sanayileşme faaliyetleri hakkında kısaca bilgi verilir.***

Avrupalı devletler ucuz ham madde ve iş gücü elde etmek, ürünlerini satabileceği pazarlar bulmak amacıyla sanayisi gelişmemiş ülkelere yönelmiştir. Osmanlı Devleti, aslında XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren ülkenin ihtiyaçlarını dikkate alan pek çok sanayileşme hamlesi yapmıştır. Ancak kurulan bu fabrikalar istenilen başarıyı elde edememiş ve kısa sürede kapanma noktasına gelmiştir.

Etkinlik 3:

Aşağıdaki tabloda verilen örneklerden yola çıkarak Osmanlı'nın sanayileşmesinin önündeki engelleri boşluğa yazınız.

• Sadrazam Rami Paşa, dokuma ustalarına: "Avrupalılar çuha ve ipekli kumaşların hammaddelerini bizden alıyor, ürettiklerini bize geri satıyor. Onlarla bu konuda rekabet edemeyişimiz, çalışma düzenimizin bozuk olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle gerekli alet ve levazımı sağlamalı ve hammaddelerimizi yurt içinde işlemeliyiz. Bu işe bir düzen verirsek size her türlü yardımda bulunuruz." demiştir.	• *Bilim ve teknolojide Avrupa'nın gerisinde kalması.* • *Uzun vadeli strateji geliştirememesi.*
• Osmanlı toplum organizasyonunda ve yönetiminde bireysel çıkardan ziyade toplumsal çıkar esas alınmıştır. Bu yüzden toprak mülkiyeti genelde devlete ve vakıflara ait olmuş, ticarete birçok dönemde önemli sınırlamalar getirilmiştir. Sadece aşırı bolluk olduğunda ve iç talep karşılandığında ihracata sıcak bakılmıştır. Bu sistem, teknolojik gelişmeyi kolaylaştıran bir sistem değil ama adalet içinde herkesin kıt kanaat de olsa yaşamasını sağlayan bir yapı olmuştur.	

- Osmanlı Devleti'nin borç aldığı paraların nerelere harcanacağı borç veren devletler tarafından belirlenmiştir. Adapazarı'nda yetişen patatesi İstanbul'a getirmek isteyen Osmanlı sadrazamı, İstanbul-Adapazarı arasında yapılacak yol için Avrupa'dan borç para istemiştir. Avrupalı sermaye sahipleri: "Şimdi size sadece silah almanız için para lazım onu veririz. Tabii silahları kimden alacağınızı da biz tayin ederiz." demiştir.

- Çuha fabrikası 1710 tarihinde Nişo adlı bir zımmîye ihale edilmek suretiyle faaliyete geçirilmiştir. Nişo zimmi, fabrikanın idari işlerini yürütmeyi üzerine aldıktan sonra, devlet hazinesinden maddi olarak desteklenmiştir. Fabrika adına harcamak üzere hazineden birkaç defa borç almıştır. Ancak hem fabrikayı işletmesi karşılığında ödeyeceği akçeyi hem de almış olduğu paranın taksitlerini ödemeye yanaşmamıştır.

- Avrupa üstün duruma geçtiğinde Osmanlı bu durumu önemsememiş ve oluşan durum geçmişle olan bağların zayıflamasıyla açıklanmıştır. Böyle bir düşünce ile Osmanlıda ıslahatlar Batı'nın kendisine üstünlük sağladığı alanları tespit etme ve bunları aktaracak iletişim kanalları ihdas etme yönünde değil, geçmişteki kurumların yeni bir yapıyla işlerlik kazandırılmasına yönelik olmuştur.

- III. Ahmed'in saltanatı süresince çuha fabrikasında beş emin ve nazır görevlendirilmiştir. Kaliteli işçi, usta gibi insan kaynağı; alet edevat kurulumu ve yapağı ham maddesinin temini için gerekli organizasyonun zaman alması dolayısıyla işletme tam kapasite çalışamamıştır.

- 1792-1922 yılları Osmanlı Devleti tarihi için "en uzun yüzyıl" tanımı kullanılmıştır. Ruslarla savaşların hiç eksik olmadığı üstelik de savaşların tımar toprakları üzerinde yaşandığı, gayrimüslimlerin bu savaşlardan rahatsızlık duyduğu bir dönemdir. Osmanlı, bir taraftan bu savaşlarla uğraşırken bir taraftan da gayrimüslimlerin isyanlarıyla karşı karşıya kalmıştır.

5. Yönerge ***Balta Liman Antlaşması hakkında bilgi verilerek öğrencilerin konu ile ilgili etkinliği yapması sağlanır.***

1838 yılında II. Mahmut, İngiltere ile ticari bir antlaşma imzaladı. Bu antlaşma, büyük ölçüde, Mehmet Ali Paşa'nın birliklerini Anadolu ve Suriye'den çıkarmaya yardımcı olan İngiliz desteğine verilen bir karşılıktı. Balta Liman Antlaşması'nın maddeleri hakkında kısaca bilgi verilir.

Etkinlik 4:

Balta Liman Anlaşması'yla iç ticaret üzerindeki başlıca kısıtlamalar ortadan kaldırıldı. İngiltere'ye, endüstri ürünlerini Osmanlı topraklarında pazarlama izni verildi. Bu önemli antlaşmanın hem kısa hem de uzun vadeli etkileri Balkanlarda, Anadolu'da, Suriye'de ve daha sınırlı ölçüde Mısır'da tekstil endüstrisini vurdu ve sonunda bu endüstrilerin ortadan kalkmasına neden oldu. Zanaata vurulan bu ölümcül darbe, loncaları zayıflatarak geleneksel Osmanlı şehrinde kitlesel işsizliğe ve hızlı bozulmaya yol açtı.

Karpat, K.(2014). Osmanlı Modernleşmesi, s.90.

Osmanlı ticaret rejimi, kapitülasyonlara rağmen yabancı tüccarlara bir takım sınırlamalar getirmekteydi. Merkezî hükûmet, vergi gelirlerini artırmak için ihraç mallarına tekel (yed-i vahid) uygulama yoluna gitmişti. Buna ilaveten, ülke içi gümrük resimleri ve iç ticaret üzerinden alınan diğer resim ve harçlar da kapitülasyon dışında kalan konulardı. İthal malların ülkenin içine sokulabilmesi için yüksek oranlı iç gümrükler ödeme zorunluluğu vardı. Böylece gümrük vergilerinin oranı %15 ile %50 arasında bir rakama kadar çıkabiliyordu. Ayrıca darlık ve savaş dönemlerinde pek çok malın ihracatı kısıtlanabiliyordu.

Acartürk, E.- Kılıç, R.(2011). Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonların İktisadi Ve Siyasi Perspektiften Analizi. s.10.

Gümrük gelirlerine şiddetle ihtiyacı olan Babıâli, sonunda %3 gümrük resmiyle yabancı tüccar için Osmanlı toprağındaki her türlü ticaret yasağını kaldırdı. Bu, İngiliz tüccarın Osmanlı topraklarında perakende ticarete de el atması demekti. 1838 Sözleşmesi, Avrupa sömürüsüne açık yeni bir düzen yaratmıyor, mevcut düzeni kağıda döküyordu. İktisadi ve mali iflas tarihinde önemli bir noktadır, ama tayin edici değildir Osmanlılar yeniçağın iktisadi, ticari uygarlığına adım atamamanın bedelini ödüyorlardı.

Ortaylı, İ.(2013). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, s.123.

1. Osmanlı Devleti, dış ticarette bağımsızlığını Balta Liman Antlaşması'yla kaybetmiştir diyebilir miyiz? Neden?

2. Yed-i vahid ürünleri nelerdir? Yerli ve yabancı tüccarlar için neden önemlidir? Değerlendiriniz.

3. İngiliz tüccarların perakende ticarete el atması yerli tüccara ne gibi sıkıntıları getirmiş olabilir?

4. İlber Ortaylı'nın Balta Liman Antlaşması hakkında "mevcut düzenin kâğıda dökülmesi" sözü ile ne anlatmak istemiş olabilir?

5. İlber Ortaylı ve Kemal Karpat'ın Balta Liman Antlaşması'na ilişkin görüşlerini karşılaştırınız.

6. Yönerge ***Öğrencilere sömürgecilik ile küresel kapitalizm ile ilgili bilgi verilir.***

Sömürgecilik, eski çağlardan modern zamanlara gelene kadar farklı şekillerde uygulanmıştır. Coğrafi Keşifler'le Amerika kıtası gibi yeni topraklara ulaşan Avrupalılar, bu toprakları kısa zamanda istila etmiştir. İngilizler, İspanyollar, Hollandalılar ve Fransızlar; Sanayi Devrimi'nin etkisiyle sömürgeciliğe farklı bir boyut kazandırmıştır. Ele geçirdikleri toprakları sadece ekonomik değil aynı zamanda asimilasyon politikalarıyla kendilerine bağlamıştır.

Etkinlik 5:

Aşağıdaki soruları görsel ve metni dikkate alarak cevaplayınız.

"Daha önce de söylediğim gibi altmış yıllık bir fetih hareketi boyunca İspanyollar büyük miktarda toprağı keşfetmiş, halklarını Hristiyan yapmıştır. Hiçbir kral, hiçbir ulus bizim yaptığımız gibi kısa sürede bunca yeri boyunduruk altına alamamıştır. Silahla, gemiyle, İncil'in rehberliğiyle yaptık. İşte tam da bu nedenle İspanyollar övülmeye layıktırlar. Ne yüce onurdur ki Kızılderililer tek bir Tanrı'yı, tek bir inancı ve tek bir vaftizi kabul etmişlerdir. Onlara alfabeyi öğrettik ki bunsuz insanların hayvanlardan farkı kalmaz. İnsan için vazgeçilmez olan demiri kullanmasını öğrettik. Bütün bunlar onlardan aldığımız tüylerden, incilerden, altından daha değerlidir; zaten onlar da bu metalleri para yerine kullanmıyorlardı. Oysa bunların gerçek kullanımı ve bunlardan en iyi şekilde yararlanmanın yolu paraya çevrilmeleridir. Bütün bu sayılanlarda kötü bir yan varsa o da onları madenlerde, inci avcılığında ve taşımalarda fazlaca çalıştırmış olmamızdır."

"Colomb'a (Kolomp) mülkiyet anlayışlarının bulunmayışı ve nesnelere değer biçme alışkanlıklarının olmayışı ona çok ilginç gelmişti: "Ellerinde ne varsa önerdiğimiz herhangi bir ıvır zıvır karşılığında veriyorlar, karşılık olarak kırık çanak ya da cam parçalarını bile kabul ediyorlar... Onlara ne verirsek, asla azımsamadan, derhal ellerindeki her şeyi veriyorlar (...)" "Başkalarının malında hiç gözleri yok... Altın da veriyorlar su kabağı da..."

Marc Ferro, Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Sömürgecilik Tarihi 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl, s.63-65'ten düzenlenmiştir.

1. İspanyolların, Kızılderilileri sömürmek için kullandıkları bahaneler nelerdir?

2. Görselden ve metinden hareketle sömürgecilik hangi alanlarda uygulanmıştır?

3. Modern dünyada, sömürgeciliğe ait uygulamalar bulunmakta mıdır? Örnekler veriniz.

7. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nin ilk defa dış borçlanmaya gitmesi hakkında kısa bilgi verilecek.***

Balta Limanı Antlaşması, uluslararası pazarlarda direnmeye çalışan yerli Osmanlı sanayisine büyük zarar vermiştir. Bu tarihten sonra yabancı sermaye giderek güçlenmiş, dış ticaret dengeleri daha da bozulmuş ve ülke dış borçlanmaya mecbur kalmıştır. Osmanlı Devleti'nde yaşanan mali bunalımlar sonucu ortaya çıkan bütçe açıkları, dış borçlanmanın en önemli sebebidir. Fetihlerin durması, artan savaş maliyetleri ve vergi gelirlerinin azalması bütçe açıklarına neden olmuştur. Osmanlıdaki idari yapı ve ordunun modernleştirilme çabaları, devlet harcamalarının daha da artmasına neden olmuştur. Bu durum, 1853 yılında başlayan Kırım Harbi ile daha da kötü duruma gitmiş, Kırım Savaşı'na destek veren İngiltere ve Fransa'nın kredi açma konusundaki teklifleri ile ilk borç antlaşmasını 1854'te İngiltere ve Fransa ile imzalamıştır.

Etkinlik 6:

Tabloyu inceleyerek aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

Tarih	Ana Para*	Ele Geçen*	Borçlanma Nedeni	Alacaklılara Karşılık Olarak Gösterilen
1854	3.3	2.6	Kırım Savaşı Giderleri	Mısır Vergisi
1855	5.5	5.5	Silah Alımı için	Mısır Vergisi, İzmir ve Suriye Gümrükleri Hasılatı
1858	5.5	3.8	Değeri Düşen Kaimenin Tedavülden Çekilmesi için	İstanbul Gümrük Geliri ve Duhuliye Hasılatı
1860	2.2	1.4	Borçlar ve Banker Alacaklarını Ödemek için	Fransız Banker Miresden.
1862	8.8	5.7	10 Milyon Liralık 33.4 Milyon Kaimenin Tedavülden Çekilmesi İçin	Tütün, Tuz, Damga ve Temettü Vergileri
1863	8.8	5.5	Galata Bankerlerine Olan Kısa Vadeli Borçları Ödemek İçin	Çeşitli Vilayet Gümrük Gelirleri, Bursa ve Edirne ipek Öşürü
1865	6.6	4.1	Vadesi Gelmiş Borçları Ödemek ve Bütçe Açığını Kapatmak için	Ergani Bakır Madeni Geliri ve Anadolu Ağnam Resmi
1865	40	20	Kısa Vadeli Tahvilleri Uzun Vadelilerle Değiştirmek için	Devletin Genel Geliri
1869	24.4	13.2	Askeri Giderler (Girit İsyanı) ve Bütçe Açığı	Çeşitli Vilayetler Aşarı ve Ağnam Resmi Fazlası
1870	34.3	10.7	2.000 km. Rumeli Demiryolunun inşası için	99 Yıl İşletme İmtiyazı ve Yıllık 22 Milyon Frank Kilometre Garantisi
1871	6.3	4.6	Vadesi Gelen Dış Borçları Ödemek için	Mısır Vergisinin Serbest Kısmı
1872	12.2	10.4	Kısa Vadeli Avansları Ödemek ve Bütçe ihtiyaçları için	Edirne, Tuna ve Selanik vilayetleri ile Anadolu Ağnam Resmi
1873	30.5	18.2	Vadesi Gelen Borçların Ödenmesi ve Bütçe ihtiyaçları için	Tuna ve Ankara Aşarı, Anadolu Ağnam Resmi
1873	12.6	6.8	Bütçe ihtiyaçları için	
1874	44	19.1	Dış Borç Taksidi ve Rumeli Demiryolunun Tahvil Bedelini Ödemek için	Devletin Genel Geliri
Toplam	**245.2**	**131.5**		

* milyon

1. Borçlar genellikle hangi sebeple alınmıştır?

2. Alınan borçlara karşılık devlet gelirlerinin teminat olarak gösterilmesinin sakıncaları var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

3. Osmanlı Devleti'nin daha fazla miktarda ve daha yüksek faizle borçlanmaya gitmesi neyi göstermektedir?

8. Yönerge ***Duyun-u Umumiye İdaresi'nin kuruluşu hakkında bilgi verilir.***

Hızlı bir borçlanma dönemine giren Osmanlı maliyesi sonunda iflâs etmiştir. 1875 mali yılı bütçesi açığı 5 milyon lirayı geçiyordu. Aynı yıl ana para ve faiz olarak 14 milyon lira dış borç taksitinin ödenmesi gerekiyordu. Rumeli'de isyanlarla uğraşan ordu için acilen 2 milyon liraya ihtiyaç vardı. Bu durum karşısında Sadrazam Mahmud Nedim Paşa, bütün dünya borsalarını ayağa kaldıran bir mali operasyona girişti. 93 Harbi'nden dolayı gecikmeli de olsa alacaklıların temsilcileri bir buçuk yıl süren görüşmeler sonunda Muharrem Kararnamesi ile Duyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştur.

- Duyun-u Umumiye İdaresi, Osmanlı borçlarının dış ve iç yönetimini devralmıştır.
- Duyun-u Umumiye İdaresi'nin yönetiminde; İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Avusturya ülkelerinin delegeleri ile iki Türk üye bulunmuştur.
- Duyun-u Umumiye aracılığıyla yabancı sermaye çok rahat şekilde Osmanlı topraklarında hareket edebilme olanağı bulmuştur. Duyun-u Umumiye'nin yönetiminde bulunan ülkeler Osmanlı topraklarında bankalar, elektrik santralleri, sigorta şirketleri vb. kurabilmişlerdir. Gayrimüslimler bu kurum aracılığıyla Osmanlı ekonomisinde önemli bir güç kazanmışlardır.

Örnek Sorular:

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. **Duyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulması, Osmanlı Devleti'nin aşağıdaki özelliklerinden hangisinin dikkate alınmadığını göstermektedir?**

A) Halifelik unvanı olmasının
B) Meşruti yönetime geçmesinin
C) Bağımsız olmasının
D) Merkezî otoritesinin
E) Liberal ekonomisinin

2. Duyun-u Umumiye'nin yönetiminde bulunan ülkeler Osmanlı topraklarında bankalar, elektrik santralleri, sigorta şirketleri vb. kurmuşlardır.

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Osmanlı ekonomik canlılığa kavuşmuştur.
B) Osmanlıda yerli sanayi gelişmiştir
C) Avrupalı devletlerin iç işlerine karışması önlenmiştir.
D) Yatırımlar için kaynak sağlanmıştır.
E) Osmanlı ekonomisi yabancı sermayenin denetimine geçmiştir.

3. **Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasına izin veren belge veya kurum aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Ahidname
B) Tanzimat Fermanı
C) Islahat Fermanı
D) Muharrem Kararnamesi
E) Name-i Hümayun

9. Yönerge ***Millî iktisat düşüncesi hakkında bilgi verilir.***

Duyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulması ile Osmanlı ekonomisi yabancı sermayenin denetimine girmiş özellikle gayrimüslimler etkinliklerini artırmıştır. Örneğin, 1912 yılında İstanbul'daki özel bankacılardan hiçbiri Türk değildir. Bunların 12'si Rum ve Ermeni, 8'i Yahudi, 5'i Levanten veya Avrupalıdır.

Gayrimüslimlerin artan ekonomik güçlerine tepki olarak Müslüman-Türk unsur merkezli bir siyaset geliştirilmiş ve Meşrutiyet Dönemi'nin liberal ekonomik ve siyasi uygulamaları son bulmuş; "Milli İktisat" hâkim iktisadi düşünce konumuna yükselmiştir.

Etkinlik 7:

Aşağıdaki tabloda yer alan aydınlar, Osmanlı Devleti'nin gelişimi için hangi fikirde birleşmişlerdir?

Ziya Gökalp

Zihinsel becerilerin, irade ve karakterin gelişme ve evrilmesi, sanayi, imalat gibi etkin uğraşlarla, ticaret ve serbest meslekler gibi yaratıcı mesleklerle olur. Bundan dolayıdır ki bir tek köylü ve memur sınıflarından oluşan bir ulusu örgütleyen iktidar elde tutulamaz.

Türk Yurdu Mecmuası, 1913.

Yusuf Akçura

Türkler, Avrupa kapitalizminden yararlanarak kendi aralarından bir burjuva sınıfı çıkartamazlarsa yalnızca köylülerden ve memurlardan oluşan bir Türk toplumunun yaşama şansı zayıf olacaktır.

Türk Yurdu Mecmuası, 1914.

Tekin Alp

Alman toplumu iktisadi yaşamında "millî" bir bakış açısıyla hareket etmiştir. Osmanlı Türklüğünün de yükselmesi için Milli iktisadı esas alan bir siyaset uygulamalıdır.

İktisadiyat Mecmuası, 1916.

Muhittin Birgen

Bence en büyük eksiğimiz budur; bu dünya için ölmeyecekmiş gibi uğraşan ve kazanıp kendisini Tanrısına sevdirenlerin olmamasıdır. Bir millette bütün ilerlemeleri yapan maarifi, sanatı, ticareti ilerleten hep kazananlardır. Bunlar, her memlekette başlı başına bir sınıf teşkil ederler, ki esnaftır. Avrupa'nın bize şaşkınlık veren bugünkü medeniyeti hep o diyardaki sanat ve ticaret sınıfları yüzünden olmuştur.

Halka Doğru Mecmuası, 1913.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

5. ÜNİTE: Sermaye ve Emek

Konu	El Emeğinden Makineleşmeye	40+40 dk.
Kazanımlar	11.5.1. Sanayi inkılabı öncesindeki üretim tarzı ile endüstriyel üretim tarzı arasındaki farkları açıklar.	
Gerekli Materyal	Çalışma kâğıdı	

1. Yönerge ***Sanayi devrimi öncesi geleneksel ekonomik yapı tahlil edilir.***

Öğrencilerden aşağıdaki görselleri inceledikten sonra soruları cevaplamaları istenir.

1. Görsellerdeki üretim şeklinin özellikleri nelerdir?

2. El emeğine dayalı üretim ve artı ürün kavramları hakkında neler biliyorsunuz?

3. El emeğine dayalı üretim yapılan bir ekonominin özellikleri neler olabilir?

Öğrencilerin değerlendirmeleri alındıktan sonra 18. yy. daki sanayi devrimine kadar dünyada tarım ve ticarete dayalı ekonominin hâkim olduğu belirtilir ve bu ekonomilerin kendi kendine yeten kapalı ekonomiler olduğu açıklanır.

2. Yönerge ***Sanayi devrimi için gerekli şartlar tahlil edilir.***

Günümüzdeki sanayileşme örneğinden hareketle sanayinin kurulması için gerekli olan şartların (para, teknoloji, insan gücü vs.) neler olduğu öğrencilere sorgulatılır.

Öğrencilerin görüşleri alındıktan sonra Avrupa'nın coğrafi keşiflerle dünyaya açıldığı ve bunun sonucunda Avrupa'da sermaye birikiminin olduğu, Aydınlanma Çağı ile de bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gerçekleştiği vurgulanır. Sanayi devriminin gerekli şartların oluşmasıyla beraber Avrupa'da başladığı açıklanır. Sanayi için gerekli insan gücünün erkeklerin yanında çocuk, kadın ve kölelerden karşılandığı belirtilir.

Aşağıda verilen buhar makinesi görseli öğrencilere inceletilir. Buhar makinesinin 18. yy. başlarından itibaren üretilmeye başlandığı ve bu makinenin buharın içinde var olan ısı enerjisini mekanik enerjiye dönüştüren bir dıştan yanmalı motor olduğu belirtilir. Ardından öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur.

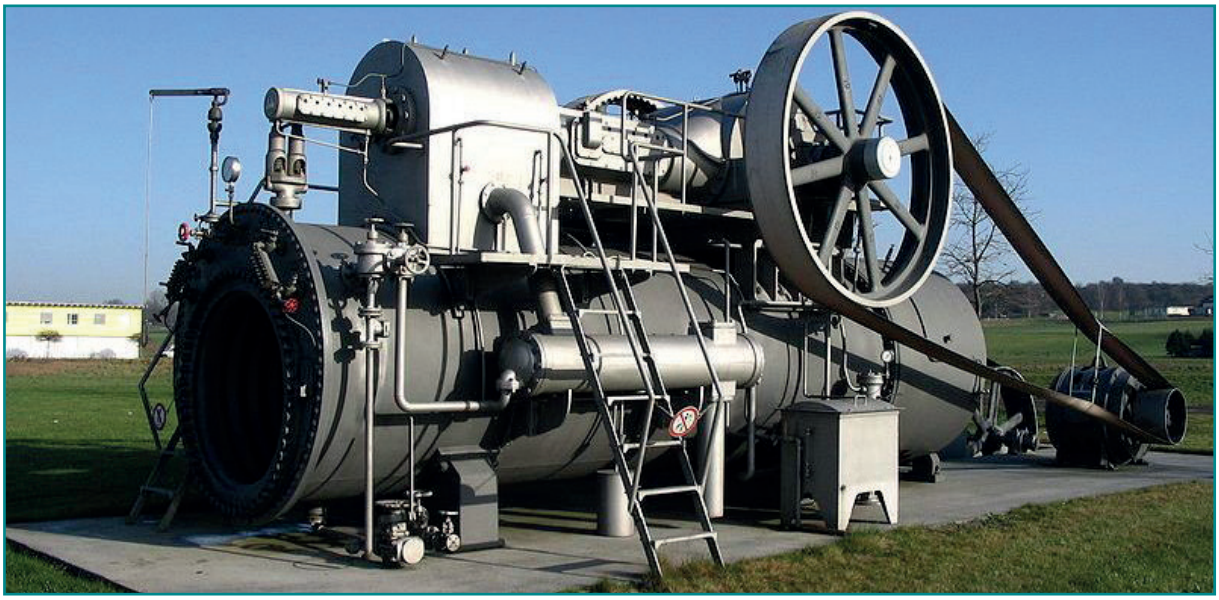

1. Buhar gücünün keşfi hayatı hangi yönlerden etkilemiş olabilir

2. Buhar gücünün sanayi devriminin gerçekleşmesine etkisi nasıl olmuştur?

Buhar gücünün keşfiyle beraber buhar makinelerinin lokomotifler, buharlı gemiler, pompalar, buharlı traktörler ve endüstriyel devrelerde kullanıldığı belirtilerek bu makinenin sanayi devrimine yol açtığı belirtilir.

3. Yönerge ***El emeğine dayalı üretim ile seri üretim/endüstriyel üretim kavramları tahlil edilir.***

Örnek Etkinlik 1:

Öğrencilere aşağıdaki görseller inceletilir ve şu sorular yöneltilir.

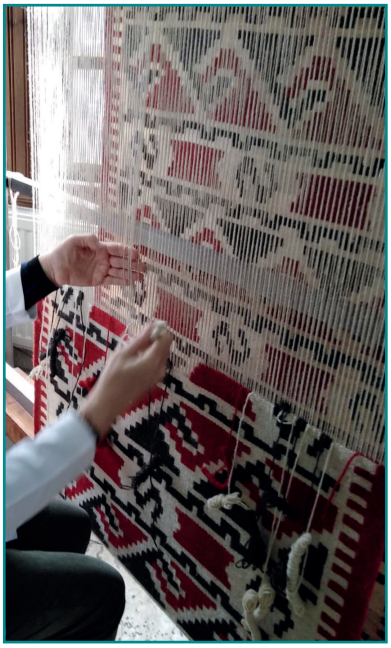

1. İki üretim şekli arasında hangi farklılıklar vardır?

2. Endüstriyel üretimin ekonomik ve toplumsal açıdan avantajları nelerdir?

Örnek Etkinlik 2:

Aşağıdaki görseller dikkate alınarak bu devrimin ekonomik ve toplumsal hayata etkileri üzerine öğrencilere şu sorular yöneltilir.

1. Görsellerdeki işçilerin toplumun hangi kesimlerinden olduğu söylenebilir?

2. Çalışma ortamında önceki yüzyıllara göre ne tür değişiklikler görülmektedir?

3. Çocukların ve kadınların işçi olarak çalıştırılması çalışma ve toplumsal hayata yönelik hangi sorunları ortaya çıkarmış olabilir?

Günümüzdeki sanayileşme örneğinden hareketle sanayinin kurulması için gerekli olan şartların (para, teknoloji, insan gücü vs.) neler olduğu öğrencilere sorgulatılır.

Örnek Etkinlik 3:

Sanayi devrimiyle üretim şekillerinde, çalışma koşullarında, kullanılan aletlerde ne gibi değişimler yaşandığı öğrencilere sorulur. Öğrencilerden konuyla ilgili olarak tabloyu doldurmaları istenir.

Üretim Değişkenleri	El Emeğine Dayalı Üretim	Endüstriyel Üretim
Çalışma Ortamı	Geleneksel el tezgâhları bulunan atölyelerde üretim yapılmaktadır.	Seri üretim yapan fabrikalar kurulmuştur. .....
Üretim aletleri	.....	.....
Üretim hızı	.....	.....
Çalışma Disiplini	.....	.....
Üretim Amacı	.....	.....

4. Yönerge ***Öğrencilerden sanayi devriminin neden ve sonuçlarına ilişkin tabloyu doldurmaları istenir.***

Örnek Etkinlik:

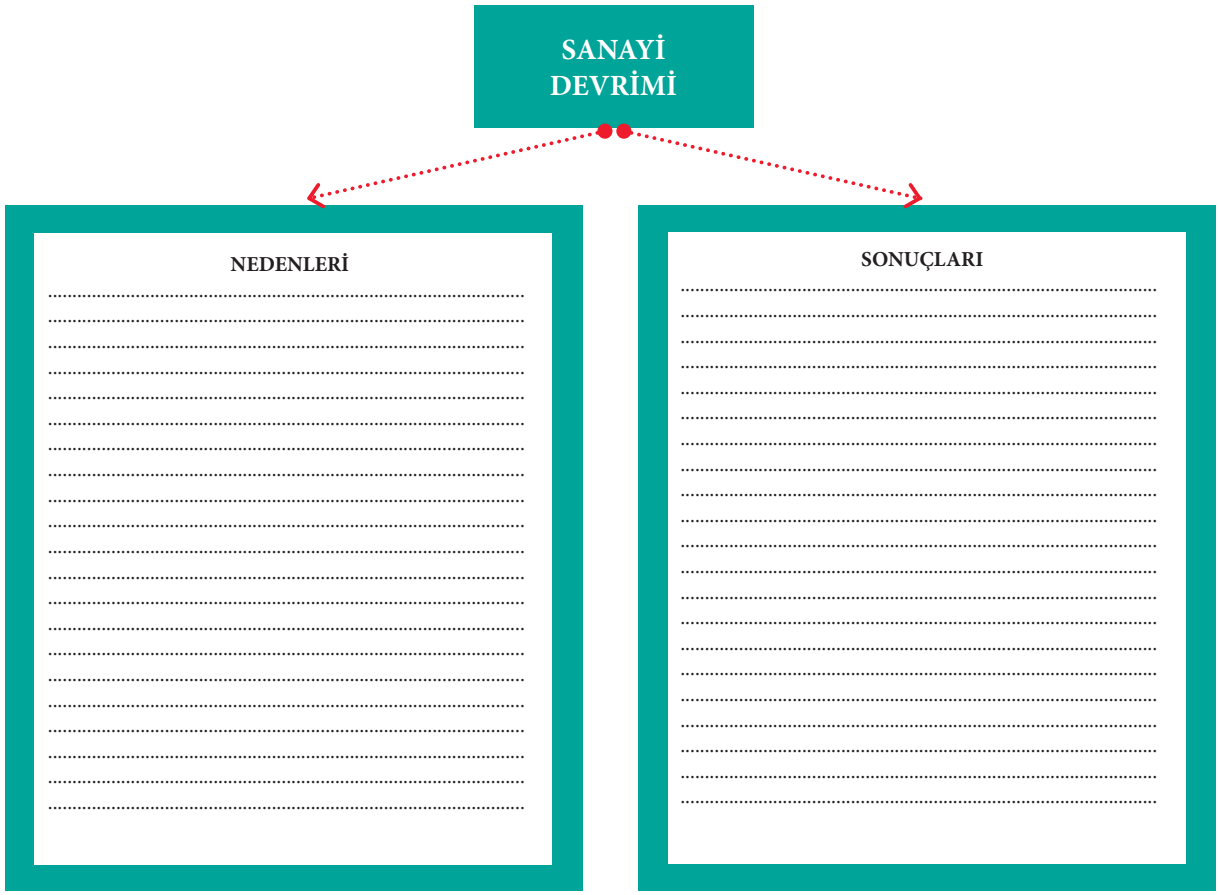

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

5. ÜNİTE: Sermaye ve Emek

Konu	Osmanlı Devleti'nde Sanayileşme Çabaları	40+40+40 dk.
Kazanımlar	11.5.2. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde endüstriyel üretime geçiş çabalarını ve bu süreçte yaşanan zorlukları analiz eder. 11.5.3. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde hükûmetlerin ekonomik hayat üzerinde kontrol sağlamaya yönelik çabalarını ekonomik ve politik açılardan değerlendirir.	
Gerekli Materyal	Çalışma kâğıdı	

1. Yönerge ***Devletin ve özel sektörün sanayileşme çabalarının önündeki engeller (sermaye, bilim ve teknoloji, yetişmiş personel ve uzun vadeli strateji konularındaki yetersizlikler) tahlil edilir.***

Dersin girişinde, öğrencilerin derse hazır hâle gelmesi ve konu bütünlüğünün sağlanması amacıyla bir önceki derste işlenen konunun öğrencilere hatırlatılması önemlidir. Bu nedenle önceki derste işlenen konu, soru-cevap yöntemiyle öğrencilere hatırlatılmalıdır.

Osmanlı Devleti'nin sanayi devriminden önceki ekonomisi hakkında bilgi verilir. Avrupa ülkelerinde görülen sanayileşme ve teknolojik gelişmeye değinilir. Öğrencilere "Osmanlı Devleti'nin sanayileşme çabalarının yetersiz olmasının nedenleri neler olabilir?" şeklinde sorular yöneltilerek tartışma ortamı oluşturulur.

Örnek Etkinlik 1:

Öğrencilerden aşağıdaki paragrafı okuyarak yorumlamaları ve soruları cevaplandırmaları istenir.

Osmanlıda Sanayi

Sadrazam Rami Paşa, dokuma ustalarına "Avrupalılar çuha ve ipekli kumaşların ham maddelerini bizden alıyor, ürettiklerini bize geri satıyor. Onlarla bu konuda rekabet edemeyişimiz, çalışma düzenimizin bozuk olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle gerekli alet ve levazımı sağlamalı ve ham maddelerimizi yurt içinde işlemeliyiz. Bu işe bir düzen verirsek size her türlü yardımda bulunuruz." demiştir.

Kemal H. Karpat, Osmanlı Modernleşmesi, s.73

1. Osmanlı ekonomisinin yarı sömürgeleştirilmiş olduğundan bahsedilebilir mi?

2. Ekonominin tam bağımsız olması için sizce neler yapılmalıdır?

Osmanlı Devleti'nin sanayileşme sürecinde yaşanan zorluklar ve bunların sebepleri üzerinde durulur. Osmanlı Devleti'ndeki teknik gelişmelerin ilk olarak askerî alanda ortaya çıkmasının nedenlerine dair öğrencilere sorular yöneltilir, bu sorulardan hareketle tartışma ortamı oluşturulur.

Örnek Etkinlik 2:

Aşağıdaki paragrafı okuyarak soruları cevaplandırınız.

Osmanlı Devleti'nde Tarımsal Faaliyetler

Osmanlı Devleti'nde görevli Konsolos Palgrave'in (Polgrev) 1870 tarihli raporu şu şekildedir: "Tarımsal faaliyete ilişkin her şey, en basit ve ilkel durumdadır. Karasaban sadece ucuna demir takılmış birbirine çatılı iki odun parçasından ibarettir. Toprağı çevirmeyip çizen bu aleti bugün ancak Avrupa'nın bazı uzak köşelerinde görmek mümkündür. Sonra toprağı bellemeye yarayan iki çatallı tahtaya yaba gelir. Ekili toprağı düzeltmek için kullanılan araç, kalın daldan örülmüş bir hasırdır. Ekini kesmekten ziyade koparan kaba bir orakla kör bir çapa başlıca araçlar arasındadır. Tohum toprağa elle savrulur. Harman ise kısmen ekini çiğneyen kısmen de üstünde bir oğlan çocuğunun ağırlık koyduğu sapları başaktan ayıran ve altında çakmak taşı bulunan düveni çeken öküz ya da atların işidir. Taneler, samandan rüzgâra savrularak ayrılır. Gübre nadiren kullanılır ve asla sistematik ve uygun biçimde verilmez. Sulama, iklim ve toprak koşullarına uygun tarımı kimse duymamıştır."

Murat Baskıcı, "Osmanlı Tarımında Makineleşme:1870-1914", s.50'den (Düzenlenmiştir.)

1. Osmanlı Devleti'nde tarım alanında modern teknik ve makine kullanımının kısıtlı kalmasının nedenleri neler olabilir?

2. Sanayileşmenin tarımsal gelişim üzerindeki etkileri neler olabilir?

2. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nin son döneminde sanayileşme çabaları tahlil edilir.***

Örnek Etkinlik 1:

Aşağıda Osmanlı Devleti'nin son döneminde açılan fabrikaların listesi verilmiştir. Öğrencilerden bu listeyi inceleyerek soruları cevaplandırmaları istenir.

Beykoz Kâğıt Fabrikası (1804)
Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası (1812)
Paşabahçe Tekel İspirto Fabrikası (1822)
Eyüp İplik Fabrikası (1827)
İslimye Çuha Fabrikası (1830)
Hereke Fabrikası
Tophane-i Amire
Barut Fabrikası
Cibali Tütün Fabrikası
Feshane

1. Yukarıdaki listeye göre Osmanlı Devleti'nde en fazla hangi alanda fabrika açılmıştır?

2. Bu fabrikaların özel sektör yerine devlet eliyle açılmasının nedenleri nelerdir?

3. Osmanlı Devleti'nde sermaye birikiminin olmamasının nedenleri nelerdir?

Örnek Etkinlik 2:

Aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplayınız.

Osmanlı Devleti'nde sanayileşmeyi yürütecek personeli yetiştirmek amacıyla 1860'ta Islah-ı Sanayi Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonun sanayi eğitimi vermek, gümrük vergisini artırmak, sergiler açmak ve esnaf içinde şirketleşmeyi sağlamak gibi görevleri vardır.

Sanayileşmenin önündeki bir başka engel de devletin ekonomik kalkınma için uzun vadeli stratejiler üretememesidir. Avrupa'nın üstün duruma geçmesini başta önemsemeyen Osmanlı Devleti, oluşan ekonomik sıkıntıları geçmişle olan bağlarının zayıflaması şeklinde açıklamıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti'ndeki ıslahatlar, Batı'nın kendisine üstünlük sağladığı alanları tespit etme fakat bunları gerçekleştirmek yerine Yükselme Dönemi'ndeki kurumları ıslah etme şeklinde yapılmıştır. Bu durum devletin sanayileşme için uygulaması gereken uzun vadeli stratejilerin oluşturulmasını engellemiştir.

1. Osmanlı sanayileşmesindeki strateji değerlendirildiğinde hangi sonuçlara ulaşılabilir?

2. Osmanlı Devleti'nde sanayileşmeyi yürütecek personeli yetiştirmek amacıyla 1860'da Islah-ı Sanayi Komisyonu'nun kurulması değerlendirildiğinde o dönemdeki teknoloji eğitimi hakkında neler söylenebilir?

3. Yönerge ***Sömürgecilik ile küresel kapitalizm arasındaki ilişki tahlil edilir.***

Konuyla ilgili aşağıdaki kavramlar öğrencilere açıklanır.

Sömürgecilik: Bir devletin kendi sınırları dışında kalan, genelde deniz aşırı toprakları, askerî müdahale başta olmak üzere çeşitli yollarla ele geçirmesi ve orada hâkimiyet kurup yerli toplumlar üzerinde siyasi, iktisadi ve kültürel alanlarda üstünlük sağlayarak bunların her türlü imkânlarını kendi menfaati için yağmalamasıdır.

Kapitalizm: İlk kez Fransa'da Louis Blanc tarafından kullanılan kapitalizm terimi, Latincede 'sermaye' anlamına gelen 'capitale' kelimesinden türetilmiştir.

Kapitalizm; para, sermaye ve ekonomik sistemin özel-bireysel şekilde yürütüldüğü, devlet müdahalesinin sınırlı olduğu ekonomik sistemdir.

Kapitülasyon: Bir devletin anlaşmaya bağlı olarak başka devletlere tanıdığı iktisadi ve sosyal ayrıcalıklara kapitülasyon adı verilir. Osmanlı hükümdarların Avrupalı tacirlere ve devletlere vermiş olduğu ticari faaliyet izni kapitülasyona örnek olarak verilebilir.

1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması'nın önemli maddeleri şunlardır:

- Mevcut kapitülasyonlar devam edecek ve İngiltere'ye yeni imtiyazlar verilecektir.
- İngilizler, Osmanlı ülkesindeki tarım ve sanayi ürünlerini serbestçe alıp satabilecektir.
- Osmanlı Devleti, ihracat yasaklarını ve iç ticarette uyguladığı her türlü tekelleşmeyi kaldıracaktır.
- Yabancı tüccarlar, Osmanlı ülkesinde yerli tüccara sağlanan hak ve kolaylıklardan yararlanacaktır.
- İhracattan alınan vergiler %12, ithalattan alınan vergiler ise %5 olarak uygulanacaktır.

Örnek Etkinlik:

Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplamaları istenir.

1. Yabancı tüccarlara ve ülkelere imtiyazların tanınması Osmanlı ekonomisine ve sanayisine nasıl bir etkide bulunmuştur?

2. Osmanlı Devleti'nde gümrük vergilerinin düşürülmesi ekonomik açıdan hangi sorunları otaya çıkarmıştır?

3. Kapitülasyonları siyasi ve ekonomik açıdan değerlendiriniz?

4. Yönerge ***Sömürgecilik ile küresel kapitalizm arasındaki ilişkinin sosyal ve ekonomik hayata etkileri (kölelik, asimilasyon ile ham madde, işgücü ve pazar ihtiyacı) tahlil edilir.***

Örnek Etkinlik 1:

Öğrencilerden aşağıdaki sömürgecilik haritasını inceleyerek soruları cevaplamaları istenir.

1. Haritada hangi ülkelerin sömürgelere sahip oldukları görülmektedir?

2. Haritadaki hangi coğrafi bölgeler sömürge hâline getirilmiştir?

3. Sömürge ile sanayi inkılabı arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?

4. 1. Dünya Savaşı'nın çıkmasında sömürgeciliğin etkileri nelerdir?

Örnek Etkinlik 2:

Öğrencilerden aşağıdaki görselleri inceledikten sonra soruları cevaplamaları istenir.

1. Fabrikada toplumun hangi kesimlerinden çalışanlar yer almaktadır?

2. Görsellere göre dönemin çalışma şartları hakkında neler söylenebilir?

Öğrencilerin görüşleri alındıktan sonra kapitalizm adına çocukların ve kadınların zor şartlarda, acımasız bir şekilde çalıştırıldığına değinilir.

Örnek Etkinlik 3:

Öğrencilerden sanayi devrimiyle ilgili aşağıdaki kavram şemasını verilen öncülleri kullanarak doldurulmaları istenir.

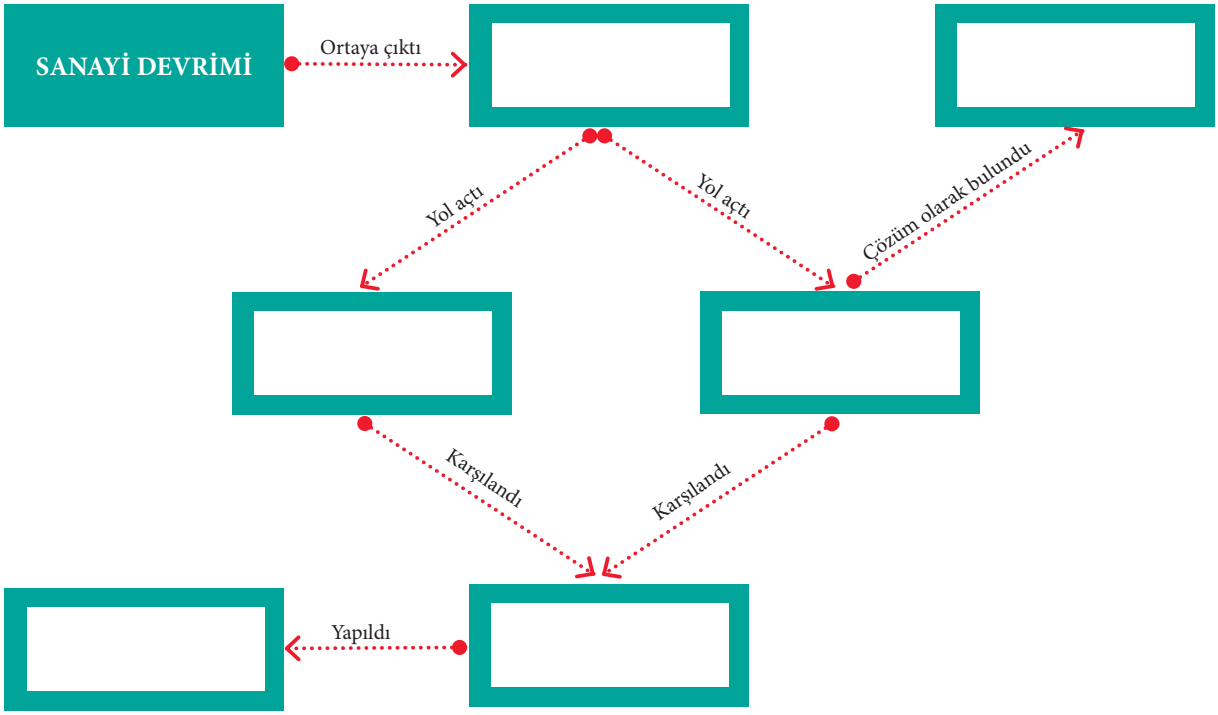

Kavramlar: Üretim Artışı, Yeni Sömürgecilik, Pazar İhtiyacı, Ham Madde İhtiyacı, Yoksul Ülkeler, Sömürgecilik.

5. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki hükûmetlerin ekonomik hayat üzerinde kontrol sağlamaya yönelik çabaları ekonomik ve politik açılardan tahlil edilir.***

Örnek Etkinlik 1:

Öğrencilerden Osmanlı Devleti'nin borçlanmasına yönelik belirli yıllara ait aşağıdaki tabloyu inceleyerek soruları cevaplamaları istenir.

Tablo 1: Osmanlı Devleti Borçlanmaları (1854-1918)

Borçlanma Yılı ve Borçlanma Nedeni	Borçlanılan Miktar (Osmanlı Altın Lirası)
1854 Kırım Savaşı'nın finansmanı ve silah alımı	3.300.000
1860 Birikmiş çeşitli iç-dış borç ödemeleri	2.240.942
1877 Rusya İle savaş masrafları	5.500.000
1888 Almanya'dan satın alınan askerî mühimmat	1.650.000
1894 Şark Demiryollarından kalan borç için	1.762.000
1896 Girit isyanının bastırılması için gerekli harcamalar	3.272.720
1914 Kısa vadeli borçların ve avansların uzun vadeye dönüştürülerek Ödenmesi	22.000.000
Not: Tabloda borçlanmayla ilgili tüm yıllar gösterilmemiştir.	
https://ms.hmb.gov.tr	

1. Osmanlı Devleti hangi nedenlerle borçlanmıştır?

2. Devletin bu borçlanma politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

3. Osmanlı ekonomisinin durumu hakkında neler söylenebilir?

Osmanlı Devleti'nin dış borçlanmaları Düyûn-ı Umûmiye İdaresinin kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Düyûn-ı Umûmiye: Yabancı ülkelerin Osmanlı Devleti'nden alacaklarını tahsil etmek için oluşturdukları kurumdur.

Örnek Etkinlik 2:

Öğrencilerden Düyûn-ı Umûmiye İdaresinin gelirlerini gösteren bu tabloya göre aşağıdaki soruları cevaplamaları istenir.

YILLAR	TUZ TEKELİ	DAMGA RESMİ	ALKOLLÜ İÇKİ RESMİ	BALIK RÜSUMU	İPEK ÖŞÜRÜ	TÜTÜN	DİĞER
1882–83	618.029	146.761	178.861	22.635	18.851	888.429	466.200
1883–84	658.554	147.687	177.100	36.570	21.972	870.694	351.091
1884–85	653.066	138.397	197.675	37.996	24.637	794.945	365.000
1885–86	643.412	138.589	215.585	37.477	23.237	868.255	287.917
1886–87	682.227	162.672	222.573	37.104	31.909	842.114	180.000
1887–88	655.113	156.274	218.110	40.625	34.717	842.070	205.338
1888–89	693.337	171.974	221.653	42.430	25.846	823.467	332.026
1889–90	722.059	186.053	222.461	42.725	39.281	833.455	304.622
1890–91	699.887	205.979	254.814	47.307	51.251	818.382	304.622
1891–92	730.354	209.373	226.656	48.445	45.895	877.652	304.622
1892–93	787.645	212.868	256.418	44.405	56.409	888.559	304.622
1893–94	814.235	224.208	255.796	40.037	66.739	892.067	304.622
1894–95	769.220	244.088	261.780	43.037	52.879	927.140	304.622
1895–96	773.865	224.908	260.617	46.356	46.773	894.292	304.622
1896–97	828.506	220.145	261.235	47.832	59.163	861.793	190.603
1897–98	859.553	213.609	261.283	42.865	48.135	800.513	291.953
1898–99	870.759	233.406	265.068	52.309	65.505	814.003	253.947
1899–00	823.826	235.168	270.507	47.543	90.719	792.857	355.298
1900–01	946.169	225.926	277.121	50.504	69.846	834.681	126.350
1901–02	934.764	225.743	265.068	43.249	70.854	890.852	178.842
1902–03	935.763	220.234	268.852	45.734	76.094	970.185	494.655
1903–04	937.962	233.043	276.610	54.960	106.117	1.015.962	266.616
1904–05	949.892	359.791	268.288	48.587	83.823	996.146	266.616

1. Düyûn-ı Umûmiye İdaresinin Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığına etkileri neler olabilir?

2. Bu durum karşısında Osmanlı ekonomisi hakkında neler söylenebilir?

3. Düyûn-ı Umûmiye ve sömürgecilik birlikte ele alındığında nasıl bir çıkarımda bulunulabilir?

6. Yönerge ***İttihat ve Terakki Hükûmetlerinin hedeflediği Millî İktisat Politikası tahlil edilir.***

Örnek Etkinlik:

Öğrencilerden aşağıdaki paragrafı okuyarak soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

İttihatçılar "Her savaşta Türk olmayan unsurlar servet sahibi oluyor, Türkler evlatlarını savaşa gönderdikleri için geçim sıkıntısına düşüyorlardı; bu nedenle Türkleri ticarete teşvik etmek ve kendilerine kolaylık göstermek gereklidir." ve "Bu sefer Türkler zenginleşsin." gibi söylemlerle Millî iktisat politikasını uygulamaya koymuştur. Millî iktisat adı altında Müslüman Türkler, girişimciliğe özendirilmiş ve sermaye birikimini hızlandıran kazançlara yönlendirilmiştir. İttihatçılar, Millî iktisat politikası kapsamında yerli burjuvazinin sanayi yatırımlarını desteklemek amacıyla Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu çıkarmıştır. İttihatçılar, serbest dış ticaret politikasından vazgeçmiş ve koruyucu bir dış ticaret politikası uygulamıştır.

1. İttihat ve Terakki Hükûmetlerinin izlemiş olduğu ekonomi politikası hakkında neler söylenebilir?

2. Millî iktisat politikasının amacı hakkında neler söylenebilir?

3. Millî iktisat Politikasının uygulanması, Osmanlı ekonomisinde ne gibi değişikliklere zemin hazırlamıştır?

Konu	XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat	40 dk.
Kazanımlar	11.6.1. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki nüfus hareketlerinin siyasi, askerî ve ekonomik sebep ve sonuçlarını açıklar. 11.6.2. Modernleşmeyle birlikte sosyal, ekonomik ve politik anlayışta yaşanan değişim ve dönüşümlerin gündelik hayata etkilerini analiz eder.	
Gerekli Materyaller: Çalışma Kâğıdı		

1. Yönerge ***"Ulus Devlet"i ortaya çıkartan gelişmeleri anlatan metin okutulur.***

Görsel 1: Ulus devlete giden süreç: Westphalia

"1648'de imzalanan Westphalia (Vestfalya) ile devletler, başka devletlerin meşru varlığını tanımış ve iç işlerine müdahale etmeme garantisi vermiştir. Ayrıca devletler karşılıklı ilişkilerde, üst bir otoriteyi kabul etmemiş ve kendi topraklarında "mutlak egemen" bir konuma yükselmiştir. Westphalia Barışı, Fransız Devrimi'ne giden yolu açmış ve Fransız Devrimi'nin getirdiği ulusal egemenlik ilkesi, yerel ve bölgesel ayrıcalıkları yok etmiştir. Böylece ülkeyi ulusal sınırlar içinde elde tutacak merkezî bir devlet anlayışı benimsenmiştir. Fransız İhtilali, ulus devlet anlayışının pekişmesini sağlayan bir diğer dönüm noktasıdır. Avrupalı önemli aydınlar, aydınlanma çağında sıkça vurgulanan eşitlik, özgürlük, özgür irade gibi kavramlarla monarşilerin ve baskıcı uygulamaların önüne geçmeye çalışmıştır. Aydınların öncülüğünde demokratik ve anayasal bir süreç başlamıştır. Böylelikle ulusallaşmaya giden yol açılmış ve krallık devletinden, ulus devlete geçişin adımları atılmıştır."

Örnek Soru:

1. Metne göre "Ulus Devlet"in oluşum sürecini etkileyen iki önemli gelişme hangisidir?

"Ulus devlet, özellikle XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, küresel ölçekte yaygınlığa ulaşmış bir siyasi yapılanma modeli olmuştur. Günümüzde, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne üye devletlerin hemen tamamı ulus devlet modeline göre ve ulus devlet kurgusu esas alınarak yapılanmıştır. Bunun yanında, gerek geçmişte, gerekse günümüzde siyasi bağımsızlık elde etme amacıyla hareket eden birçok ulusçu akım da bir ulus devlet kurma hedefine yönelmiştir. Bu nedenle her genellemenin kaçınılmaz olarak içereceği yanılma payından çekinmeksizin, XVIII. yüzyılın sonlarından günümüze kadar, oluşturulması için mücadele verilen siyasi örgütlenme modeli ulus devlet olmuştur denilebilir."

Guibernau, Montserrat, 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler,
(Çeviren: Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s.93'ten alınmıştır.)

Örnek Soru:

2. Metinden hareketle ulus devletin günümüzdeki durumu ile ilgili neler söylenebilir?

2. Yönerge ***"Ulus devlet; sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde güç kullanma hakkına sahip olan yönetimi altındaki halkı; ortak dil, kültür ve değerler etrafında birleştirmeyi amaçlayan siyasal ve toplumsal manada ulus üzerine tesis edilmiş bir devlet biçimidir." tanımdan hareketle "Ulus Devlet"-"İmparatorluk" arasındaki temel farkları belirtiniz.***

3. Yönerge ***"Batı'da ortaya çıkan ve gelişen ulus devletler, dış politikada mevcut imparatorlukları parçalayıp yerine ulus devletlerin kurulmasını planlamıştır." Ulus devletleşme süreci Osmanlı Devleti'ni, Balkan topraklarında siyasi olarak nasıl etkilediği şu aşamalarla açıklanır:***

Sırplar ve Yunanlılar başta olmak üzere Osmanlı Devleti'ne bağlı Balkan ulusları, ayrılıkçı hareketlere girişmeye başlamıştır.

Özellikle 1828-1829 ve 1877-1878 Osmanlı- Rus savaşları ile kendi ulus devletlerini kurmak için istedikleri fırsatları bulmuştur.

Bu savaşlar sonunda imzalanan Edirne Antlaşması ile Yunanistan; Berlin Antlaşması ile de Sırbistan, Romanya ve Karadağ ulus devletleri kurulmuştur.

II. Meşrutiyet'in meydana getirdiği karışıklıklardan istifade eden Bulgaristan ve Balkan Savaşlarını fırsat bilen Arnavutluk da bağımsızlığını ilan etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan gibi ulus devletlerin ortaya çıkışı, beraberinde demografik hareketleri de getirmiştir.

4. Yönerge ***Grafikte Osmanlı Devleti'ne 1783-1914 yılları arasında yaşanan göç hareketleri gösterilmiştir. Metni, grafiğin genel değerlendirmesini yaparak öğrencilere tamamlatınız.***

Göç Edilen Yer	Yıllar	Sayılar
Kırım	1783-1856	1.000.000
Kırım ve Kuban	1856-1862	450.000
Kırım ve Kuban	1867-1914	350.000
Kafkaslar	1862-1865	1.500.000
Kafkaslar	1865-1900	1.000.000
Kafkaslar	1874-1877	125.000
Balkanlar	1877-1878	800.000
Balkanlar	1878-1914	2.200.000
	Toplam	**7.425.000**

"Osmanlı Devleti, XIII. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren farklı coğrafyalardan çok sayıda göç almıştır. Yandaki tabloda göç alınan yerler, göç tarih aralığı ve göç eden nüfus sayıları verilmiştir. Grafikten de anlaşılacağı üzere _____

5. Yönerge ***Öğrencilerin aşağıdaki metne göre şehirlere yaşanan yoğun göç sonrası ne gibi sorunlar çıkmasının bekleneceğini yazması sağlanır.***

"Gerçek anlamda şehirleşme hareketleri Endüstri Devrimi ile başlamıştır. Yeni üretim biçiminin yarattığı yeni iş olanakları ve emek talebi, tarımsal üretim biçimindeki değişmeler kırsal alanlardan kente doğru bir göçün başlamasına sebep olmuştur. Kentler sadece sağladıkları iş imkânları ile değil de sundukları hizmetlerle de çekim merkezi hâline gelmiştir. Öte yandan, tüm bu gelişmelere rağmen beraberinde getirmiş olduğu bir takım sıkıntılarda kendisini göstermeye başlamıştır."

(Niray, Nasır, "Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.9, Muğla 2012, s.8'den alınmıştır.)

6. Yönerge ***Öğrencilerin, kamuoyu kavramının önemini Pierre Denoyer'in (Pierro Denoyer) aşağıdaki sözünden hareketle açıklaması istenir.***

"Basın olmadan yönetmek, muhalefet etmek, öğrenmek ve öğretmek, inandırmak, çalışmak veya dinlenmek, satın almak veya satmak artık imkânsız hâle gelmiştir. Basın hiçbir şeye yeterli değildir fakat basın, her şeye ve herkese gerekir"

Pierre Denoyer

7. Yönerge ***Öğretmen; çalışma, endüstrileşme, tüketim ve kapitalizm gibi temel kavramların tanımlarını yaparak bu temel kavramlar ile boş zaman kavramının ortaya çıkışı arasındaki ilişkinin ortaya konması için öğrencileri yönlendirir.***

8. Yönerge ***Öğretmen, görsellerden hareketle iş zamanı ve boş zaman düşüncesindeki değişimin sosyal hayata nasıl yansıdığına dair öğrencilerden fikirler elde etmeye çalışır.***

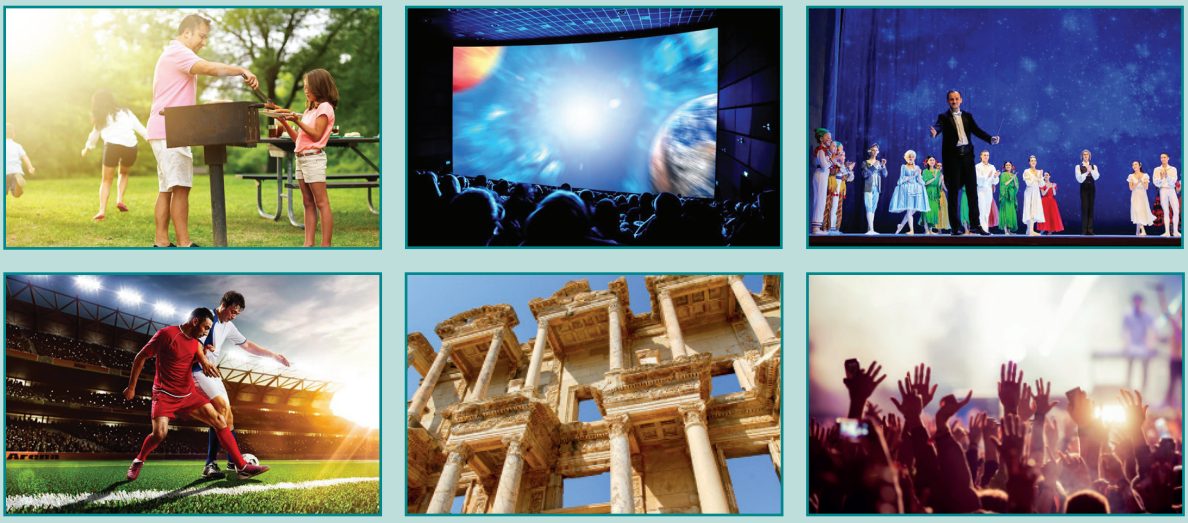

Görsel 2: Boş zaman etkinlikleri

9. Yönerge ***Modern şehirlerin dokusunda yaşanan değişime görselden istifade ederek İstanbul özelinde örnekler veriniz.***

Görsel 3: İstanbul

ÇALIŞMA KÂĞIDI

1. Massimo d'Azeglio'nun (Massimo D'azeliyo) ünlü sözü "İtalya'yı yarattık, şimdi de İtalyanları yaratmalıyız." sözünden hareketle "Ulus Devlet" ile "Ulus" arasındaki ilişkiyi yorumlayınız.

2. "Ulus Devlet"ten "İmparatorluk"a geçiş sürecinde devlet yapılarında meydana gelen değişimlere örnek veriniz.

3. Kentleşmenin sosyal hayata olumlu ve olumsuz etkilerini yazınız.

Olumlu Yönleri	Olumsuz Yönleri

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

6. Ünite: XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat

Konu	Son Dönem Göçlerin Osmanlı Devleti'ne Etkileri	40+40 dk.
Kazanımlar	11.6.1. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki nüfus hareketlerinin siyasi, askerî ve ekonomik sebep ve sonuçlarını açıklar.	
Gerekli Materyal	Çalışma kâğıdı	

1. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde nüfus hareketlerinin meydana geldiği öğrencilere fark ettirilir.***

Örnek Etkinlik:

Öğrencilerden aşağıdaki tabloyu doldurmalarını isteyiniz.

Tablo 1: 18 ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'ne Yapılan Göçler

Göçün Zamanı	Göçün Nereden Yapıldığı	Göç Eden Kişi Sayısı
1783-1856	Kırım	1.000.000
1856-1862	Kırım ve Kuban	450.000
1867-1914	Kırım ve Kuban	350.000
1862-1865	Kafkaslar	1.500.000
1865-1900	Kafkaslar	1.000.000
1874-1877	Kafkaslar	125.000
1877-1878	Balkanlar	800.000
1878-1914	Balkanlar	2.200.000
	TOPLAM	7.425.000

1. 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde görülen nüfus hareketlerinin sebepleri neler olabilir?

2. Göç eden nüfus nerelere yerleştirilmiş olabilir?

3. Göç eden nüfus Osmanlı Devleti'nin demografik yapısını nasıl etkilemiş olabilir?

Öğrencilerin değerlendirmeleri alındıktan sonra Westphalia Antlaşması ve Fransız İhtilali gibi gelişmelerin dünyada ulus devlet anlayışının yayılmasına neden olduğu, bu durumun çok uluslu yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'ni de etkilediği belirtilir. Osmanlı Devleti'nin siyasi, askerî, ekonomik vb. alanlarda çağa ayak uyduramaması sonucunda büyük devletlerin uyguladıkları emperyalist politikaların Osmanlı sınırlarının daralmasına neden olduğu dile getirilir. Osmanlı sınırlarının daralmasının sonuçlarına değinilir.

Öğrencilerden aşağıdaki tabloyu inceledikten sonra soruları cevaplamaları istenir.

Tablo 2: Millet Sistemine Göre Osmanlı Nüfusu (1906, 1914)

Milletler/Dinler	1906	1914
Müslüman	15.518. 478	15.044.846
Rum	2.833.370	1.792.846
Ermeni	1.140.563	1.294.831
Bulgar	762.754	14.908
Yahudi	256.003	187.073
Protestan	53.880	.....
Diğerleri	332.569	186.152
Toplam	20.897.617	18.520.016

1. 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'ndeki müslim ve gayrimüslim nüfus oranında görülen değişim hakkında neler söylenebilir?

2. Nüfus yapısındaki bu değişimin sebepleri neler olabilir?

3. Demografik yapının değişmesinin Osmanlı Devleti'ne olumlu veya olumsuz etkileri neler olabilir?

Olumlu Etkiler	Olumsuz Etkiler

2. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki göçlerin ortaya çıkardığı zorluklar öğrencilere fark ettirilir. Öğrencilerden aşağıdaki metni ve görselleri inceledikten sonra soruları cevaplamaları istenir.***

Görsel 1: Demir yolu ya da deniz yolu araçlarına ulaşmaya çalışan göçmenler

Görsel 2: Vapura binmeye çalışan göçmenler

19. Yüzyılda Bir Göç Örneği: 93 Harbi

93 Harbi'nin başlamasıyla birlikte Rus kuvvetleri ve diğer kuvvetler tarafından mezalime uğrayan Türklerden birçoğu güvenli bölgelere sonra da Osmanlı topraklarına doğru büyük kitleler hâlinde göçe başladı. Bu tahliye işlemi plansız ve oldukça da hızlıydı. Yanlarına alabildikleri eşya ve yiyeceklerle birlikte kağnı arabaları ile veya yayan bir şekilde güneye doğru kaçan göçmenlerin amacı, tren istasyonlarına ve limanlara gelebilmekti. Zamanın şartları da dikkate alındığında, genellikle kestirme yolları tercih eden göçmenlerin kullandığı kara yolları bu kadar fazla insanın ihtiyacını karşılayabilecek yeterlilikte değildi.

İstanbul'a giden demir yolunun başladığı Tatarpazarcık'a ve Filibe'ye akın akın gelen muhacirler, buradan tıklım tıklım dolu olan trenlerle Edirne ve İstanbul'a doğru hareket ettiler. Çok uzun süren bu yolculukta kötü hava koşulları pek çok göçmenin yolda ölümüne neden oldu. Ruslar Edirne'yi de işgal edince Edirne ile İstanbul arasındaki istasyon ve yollarda bekleyen göçmenler de tehdit altında kaldı ve 100 bin civarında göçmen boş mesken ve arazilere yerleştirildi. Demir yolunu kullanan yoksul göçmenlerin ücretleri devlet tarafından karşılandı.

Deniz yolu ile göç edenler için Tuna Nehri, Karadeniz ve Batı Trakya sahilleri hareket bölgeleriydi. Osmanlı Devleti, eldeki gemilerin yetersizliği ve göçmen sayısının fazlalığından dolayı, yabancı devletlerden gemi kiralama yoluna gitti. Özellikle yabancı şirketler salgın ve bulaşıcı hastalığa yakalanmış göçmenleri kabul etmediği için göçmenlerin taşınmasında en önemli rolü Osmanlı Devleti'nde Şirket-i Hayriye adlı özel şirket üstlendi.

Hüseyin Vehbi İmamoğlu, "93 Harbinden Sonra Balkanlardan Anadolu'ya Göçler", Geçmişten Günümüze GÖÇ I, Samsun 2017, Samsun 2017, s.143-144 (Düzenlenmiştir.)

1. Dönemin şartlarını dikkate alındığında göçmenlerin göç sırasında karşılaştıkları zorluklar hakkında neler söylenebilir?

2. Kitlesel göçlerin devlete getirdiği yükler nelerdir?

Öğrencilerin değerlendirmeleri alındıktan sonra göç sırasında yaşanan sıkıntıların, Osmanlı Devleti'nde siyasi ve ekonomik açılardan meydana getirdiği olumsuz durumlar üzerinde durulur.

3. Yönerge ***Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde görülen nüfus hareketlerinin siyasi, askerî ve ekonomik sonuçlarını tahlil eder.***

Örnek Sorular:

1. Muhacirlerin yerleştirilmesinde neleri dikkate almak gerekir?

2. Devletler göç konusunda bir politika izlemek zorunda mıdır?

Örnek Etkinlik:

Muhacir Olmak

Amasya mutasarrıfı Abdülhamid Ziyaeddin Bey'in Kafkasya'dan gelen göçmenlerin iskânı sürecinde yaşananlar hakkında merkeze gönderdiği 1864 tarihli rapor özetle şöyledir:

"Bazı yerlerde evler halk yardımıyla yapılmakta, bazı yerlerde de 'ötekine berikine' sipariş edilmektedir. Tarla diye boz ve kıraç yerler gösterilip bu hâlde aileler yalnız başlarına bırakılıp gidilmektedir. Bununla 'iş bitti ve muhacirler yerleşti' denilerek İstanbul'a mazbatalar gönderilmektedir. Hâlbuki muhacirlerden bir yerde 50 hane yerleştirilmiş ise de ertesi sene bakıldığında burada sadece 25 hane kaldığı görülmektedir. Ötekiler ise ya havasının uymaması yüzünden vefat etmiştir ya da başka bir yere göç etmişlerdir.

Verilen tahsisatın yetersizliğinden ve 'Can her şeyden önce gelir.' düşüncesiyle, hasat mevsimine kadar verilecek yevmiye ile bir süre daha idare eden muhacirler yevmiyesi kesildiğinde başka sancaklarda rahat eden tanıdıklarının yanına ansızın göç etmektedir. Ancak kendisine yevmiye verilmediğinden sancak sancak dolaşarak telef olup gidecektir. Birtakımı ise geçinebilmek için akla gelebilecek her türlü fenalığı yapmakta ve beldelerin asayişini ihlal etmektedir.

Ayrıca tarla diye gösterilen yerin ziraate elverişsizliği veya boş zannedilen yerin daha sonra sahibinin ortaya çıkmasına karşılık muhacire yeni yerler verilmemektedir.

Muhacir kabilelerinin memleketlerinde sahip oldukları vahşi adetlerini burada terk etmemeleri, başka bir sorundur. Diğer bir önemli husus ise iskân memurlarının durumudur. Bunlar 'liyakatsiz ve hamiyetsiz' kişiler olup yolsuz işlere bulaşmakta, kabile reisleri İle anlaşmakta, ölümleri gizlemektedirler.

Yerli ahali ise kendi vaziyetinin kötülüğünden misafirperverliğin gereğini yerine getirememekte, yer yer de sahipsiz ve düşkün muhacirlere kötü muamele etmektedir.

Bütün bu sebeplerle yerleşti denilen muhacirlerin yaklaşık üçte biri hatta yarısı diğer bölgelere dağılmaktadır. Bu yüzden hazineden yapılan masraflar boşa gitmektedir. Bunun önüne geçmek için yerinde teftişle ne kadar muhacir iskân edildiği, ne kadar arazi üzerinde ve ne ölçüde üretime geçilebildiği, ölen kalan tespitinin yapılması, harcanan paraların miktarı öğrenilip kaydedilmelidir.

Ferhat Berber, 19. Yüzyılda Kafkasya'dan Anadolu'ya Yapılan Göçler", Karadeniz Araştırmaları, Güz 2011, Sayı: 31, s.27-28, (Düzenlenmiştir.)

1. Göçlerin Osmanlı Devleti'ne idari, ekonomik ve sosyal etkileri nelerdir?

2. Osmanlı Devleti'nin uyguladığı iskân politikasının aksak yönleri nelerdir?

3. Göçlerin Osmanlı Devleti'ne olumlu etkisi var mıdır? Kısaca açıklayınız.

Öğrencilerin değerlendirmeleri alındıktan sonra göçlerin Osmanlı Devleti'ne olan idari, ekonomik ve sosyal etkileri üzerinde durulur. Osmanlı Devleti'nin muhacirlerin yerleştirilmesi için bir iskân politikası oluşturmaya çalıştığı (muhacirin komisyonu) belirtilir. Ayrıca bu göçler sayesinde milyonlarca dönüm arazinin işletmeye açılmasıyla zirai gelirin yükseldiği, küçük toprak sahiplerinin sayısının arttığı ve 19. yüzyılda da tarımın büyük gelişme gösterdiği vurgulanır.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.

Konu	Modernleşme Yolunda Osmanlı	40+40 dk.
Kazanımlar	11.6.2. Modernleşmeyle birlikte sosyal, ekonomik ve politik anlayışta yaşanan değişim ve dönüşümlerin gündelik hayata etkilerini analiz eder.	
Gerekli Materyal	Çalışma kâğıdı	

1. Yönerge ***Tüketim kalıplarının tek tipleştirilmesi ile büyük nüfuslu şehir ve metropollerin kurulmasının olumlu-olumsuz sonuçları öğrencilere fark ettirilir.***

Örnek Etkinlik:

Öğrencilerden aşağıdaki görselleri inceleyip metni okuduktan sonra soruları cevaplamaları istenir.

Görsel 1: 19.yüzyılda Londra şehir merkezi

Görsel 1: 19. yüzyılda Londra'da gecekondu mahallesi

19. Yüzyılda Avrupa'da Kent

18. yüzyılın ortasında İngiltere'de başlayan sanayi devrimi, Avrupa'nın diğer devletlerine de yayıldı. Bu süreçle birlikte Avrupa'daki kent sisteminde 13. yüzyıldan bu yana ilk kez nitel ve nicel anlamda değişiklikler meydana geldi. Kırsal kesimden kente yapılan göçler de dâhil olmak üzere nüfus artışı kentin hızla büyümesini körükledi. 18. yüzyılın sonunda bir milyon sınırını aşan Londra nüfusu, 1851'de 2.500.000'e ulaştı. Manchester gibi bir sanayi kentinin 1760'ta 12.000 olan nüfusu, 19. yüzyılın ortasında 400.000'e çıktı. Aynı zamanda toprak, kapitalist düzene göre ekiliyordu; yeni yollar, kanallar ve 1830'dan sonra demir yolları yapıldı. Sanayi, önceleri suyun getirdiği ana caddeler boyunca, sonra da köktenci bir dönüşümün meydana geldiği kırsal kesimin geniş bölümlerinde kömür ocakları merkezlerinin çevresinde yoğunlaştı. Yelkenli gemilerin yerini yavaş yavaş buharlı gemiler aldı ve limanlar buna uygun hâle getirildi.

Bu dönemde yeni tehlike arz eden evlerin yapıldığı kenar mahalleler fabrikalarla karıştı, bu mahalleler kamu alanı ve basit sağlık hizmetlerinin yokluğu (akarsu, lağım, çöplerin atılması) nedeniyle oturulmaz hâle geldi.

Heinrich Heine, geleneklerin hâlâ sürdürüldüğü Almanya'dan Londra'ya geldiğinde izlenimini şöyle kaydediyordu: Dünyanın şaşkın bir ruha gösterebildiği en büyük mucizeyi gördüm; gördüm ve hâlâ şaşkınım; taştan ev ormanı hâlâ belleğimde çakılı duruyor ve aralarında birbirine benzemeyen bütün tutkuları, bütün sevgi, açlık ve nefret dürtüleri ile yaşayan insanların yüzlerinin oluşturduğu hızla akıp giden bir dere...

Leonardo Benevolo, Avrupa Tarihinde Kentler s.185-196 (Düzenlenmiştir.)

1. 19. yüzyılda Londra şehrinin ekonomik, sosyal ve demografik yapısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2. Sanayi devrimi, hangi özellikleriyle büyük nüfuslu şehir ve metropollerin kurulmasında etkili olmuştur?

3. Büyük nüfuslu şehir ve metropollerin kurulmasının olumlu ve olumsuz sonuçları nelerdir?

Olumlu Sonuçları	**Olumsuz Sonuçları**

4. Charles Dickens'ın 19. yüzyıldaki Londra ve Paris'i konu edindiği "İki Şehrin Hikâyesi" adlı kitabında yer alan "Bu en iyi zamandı, en kötü zamandı, akıl çağıydı, delilikler çağıydı, inanç çığırıydı, kuşku çığırıydı, aydınlık mevsimiydi, karanlık mevsimiydi, umut ilkbaharıydı, umutsuzluk kışıydı, önümüzde her şey vardı, önümüzde hiçbir şey yoktu, hepimiz doğrudan cennete gidiyorduk, hepimiz doğrudan başka yöne gidiyorduk." değerlendirmesi bu dönemin hangi özelliğini yansıtmaktadır?

Öğrencilerin değerlendirmeleri alındıktan sonra sanayi devrimi sonrası 19. yüzyılda kent sisteminde meydana gelen değişiklikler üzerinde durulur. Kurulan büyük nüfuslu şehir ve metropollerin ortaya çıkmasının olumlu ve olumsuz sonuçları belirtilir. Üretim ve tüketimin tanımı yapılarak sanayi devriminin tüketim üzerine etkileri vurgulanır. 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'daki gelişmelerin, tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de tüketim kalıplarını değiştirdiği belirtilir.

2. Yönerge ***Avrupa'nın büyük metropolleri ile İstanbul, İzmir, Selanik gibi Osmanlı şehirlerinde yaşanan değişimler karşılaştırılır.***

Örnek Etkinlik:

Öğrencilerden aşağıdaki görseli inceleyip metni okuduktan sonra soruları cevaplamaları istenir.

Görsel 1: 19. Yüzyılda Grand Rue de Pera (bugünkü İstiklal Caddesi)

19. Yüzyılda İstanbul

Tanzimat Dönemi padişahları özellikle başkentin yeni bir çehre kazanması gerektiği görüşünü savundular. Birçok Osmanlı bürokratının öğrenciliği ya da görevi sırasında gördüğü Haussman Dönemi Paris, kentsel olarak örnek alındı.

Osmanlı'nın gelişme döneminde altın çağını yaşayan başkent, 1900'lerde de tekrar aynı niteliği kazandı. Bu dönemde, daha çok arabaya ihtiyaç duyulan İstanbul'da, bunun için şehrin eski dar sokakları genişletilmeliydi. Bu dönemde çok daha önemli bir konu olan yangına karşı da önlem olarak çıkmaz sokakların ortadan kaldırılması ve caddelerin düzeltilmesi gerekmekteydi.

Yangın sebebiyle ahşap evlerin yapımı yasaklanırken yangınların yayılmasını engelleyen kâgir (taş, tuğla ve betondan yapı) binaların yapımı maddi boyutundan dolayı sadece "değerli" caddelerde zorunlu tutuldu. Diğer sokaklarda ise evlerin arasına yangın duvarları yapıldı. Bir bölgede ondan fazla ev yandıysa bu bölge yeniden parsellenerek caddeler genişletildi. Bu tarihlerde padişah ve nazırlar, Altıncı Daire-i Belediye diye adlandırılan bölgede, yol yapımı ve ışıklandırma gibi modern şehir hizmetleri sunmaya başladılar.

1900'lerde zengin Müslim ve gayrimüslim Osmanlılar ile gezmeye gelen Avrupalıların buluştukları Grand Rue de Pera'ya (bugünkü İstiklal Caddesi) dükkânlar, tiyatrolar ve kafeler dizilmeye başladı. Yine 19. yüzyılın sonlarında bu caddeye yerleşen yabancı moda salonlarına uğramak da gündelik yaşamın bir parçası oldu. Bu dönemde zengin Müslüman aileler şehrin kuzey sınırında yeni oluşmakta olan Şişli'deki yeni apartman dairelerine taşınmaya başladı. 20. yüzyılın ortalarında ise Şişli, bir alışveriş merkezi olarak ün saldı. Bu taşınmaların en önemli nedeni, aydınlatılan caddeler ve alışveriş merkezleri gibi yeni sunulan hizmetlerdi. 20. yüzyılda ise Beyoğlu ve daha sonraları Ankara pastaneleri ailelerin ve kadınların gidebileceği merkezlere dönüştü.

Suraiya Faroqhı, Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağ'dan Yirminci Yüzyıla, s.805-813 (Düzenlenmiştir.)

1. İstanbul'un 19. yüzyıldaki kentsel gelişimi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2. 19. yüzyılda sanayi devrimi sonrası kurulan büyük nüfuslu şehir ve metropoller ile İstanbul karşılaştırıldığında bunların benzer ve farklı yönleri nelerdir?

Benzer Yönler	Farklı Yönler

Öğrencilerin değerlendirmeleri alındıktan sonra 19. yüzyılda İstanbul kent sisteminde değişiklikler meydana geldiği belirtilir. İstanbul'un sanayi devrimi sonrası kurulan büyük nüfuslu şehir ve metropollerle benzer ve farklı yönleri ifade edilir.

3. Yönerge ***19. yüzyılda gazetelerin ve diğer süreli yayınların artmasıyla birlikte kamuoyu kavramının sosyal bir gerçeklik hâline geldiği öğrencilere fark ettirilir.***

Örnek Etkinlik:

Öğrencilerden aşağıdaki tabloları inceledikten sonra soruları cevaplamaları istenir.

İstanbul'da Yayınlanan Dergiler (1914)			
Derginin Dili	Günlük	Haftalık/ Aylık	Toplam
Türkçe	8	26	34
Farsça	-	1	1
Arapça	-	1	1
Musevice	-	3	3
Ermenice	5	4	9
Rumca	4	3	7
Fransızca	3	-	3
Fransızca/ Almanca	1	-	1
Almanca	1	1	2
İtalyanca	1	1	2
Toplam	23	40	63

İstanbul'daki Matbaalar (1912-1913 ve 1914)			
Matbaalar	1912	1913	1914
Türk	33	42	45
Musevi	9	10	10
Ermeni	40	53	48
Rum	30	34	26
Yabancı	16	18	7
Toplam	128	157	136

1. Osmanlı Devleti'nde 19.yüzyılda meydana gelen kültürel gelişmeler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2. Osmanlı Devleti'nde gazete ve süreli yayınların farklı dillerde çıkarılmasının nedenleri neler olabilir?

3. Basın ve yayın alanındaki gelişmeler Osmanlı Devleti'nde kamuoyuna verilen önemin bir göstergesi midir? Kısaca açıklayınız.

Öğrencilerin değerlendirmeleri alındıktan sonra Avrupa'da kamuoyunun önem kazanmasına değinilerek konuya giriş yapılır. Osmanlı Devleti'nde kültürel gelişimin bir sonucu olarak halkın iç ve dış meselelerle ilgilendiği belirtilir. Osmanlı Devleti'nde Batılaşma ve yönetim alanında yapılan gelişmelerin (meclis, anayasa, meşrutiyet vb.) kamuoyunun oluşumundaki rolü üzerinde durulur. Basın ve yayın ile kamuoyu oluşması arasındaki ilişki değerlendirilir.

4. Yönerge

Kültür endüstrisi ile birlikte ortaya çıkan popüler kültür anlayışının sosyal hayatta meydana getirdiği değişimler öğrencilere analiz ettirilir.

Örnek Etkinlik:

Öğrencilerden aşağıdaki resmi inceleyip metinleri okuduktan sonra soruları cevaplamaları istenir.

Görsel 1: Son dönem Osmanlı Devleti'nde gündelik yaşamda değişim

GAYET MÜHİM İLAN

A. MAYER VE ORTAKLARI

Beyoğlu'nda tünel yanında erkek ve kadınlar için bu seneye özel olarak Avrupa'dan getirttiğimiz birbirinden şık elbise, bütün kostüm, pardösü, redingot, gecelik, alaturka setreler, kışlık palto, rob dö şambr, kürklü paltolar, pantolonlar, ceket, kadın mantoları, kalpak, baston, şemsiye, çorap ve fanila, mendil, yelpaze, boyunbağı, şal vesairenin âlâsı satılır..

17 Ocak 1884, Önder Küçükerman, Feshane, s. 162.

ARABA SEVDASI'NDAN

… Bihruz Bey, kalem dairesine gitmediği günlerde ise saçlarını kestirmek, terziye elbise ısmarlamak, ayakkabıcıya ölçü vermek gibi önemsiz sebeplerle Beyoğlu'nda, vakit geçirir; sokakları arşınlar dururdu... İstanbul'a geldikten sonra üç şeye merak sarmıştı. Birincisi araba kullanmak, ikincisi alafranga beylerin hepsinden daha şık, daha süslü gezmek, üçüncüsü de Beyoğlu'ndaki frengi berberler, ayakkabıcılar, terziler ve gazinodaki garsonlarla başını gözünü yararak Fransızca konuşmaktı...

Giyimine çok düşkün olan Bihruz Bey; mevsimin modasına göre bazen koyu, bazen açık renkte, gayet dar elbisesini, bal rengi eldivenlerini, fesini, frenk gömleğini giyerek… arabasıyla geziye çıkardı... Hemen bütün mirasyedilerin düşündüğü gibi Bihruz Bey de babadan kalma serveti yemekle bitmez tükenmez sanıyor, har vurup harman savuruyordu... Böylece önce paralar harcandı sonra en az gelir getiren dükkânlar birer birer satıldı.

Recaizade Mahmut Ekrem, Araba Sevdası, s. 22-28 (Düzenlenmiştir.)

1. Klasik Dönem Osmanlı toplumundaki tüketim anlayışında görülen değişiklikleri belirtiniz.

2. 19. yüzyıldaki Osmanlı modası hakkında neler söyleyebilirsiniz?

3. 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde sosyal hayatta neler değişmiştir?

4. Modernleşme bireyde zaman anlayışını nasıl değiştirmiştir?

Öğrencilerin değerlendirmeleri alındıktan sonra sanayi devrimi sonrası insanları tüketmeye teşvik eden popüler kültürün ortaya çıktığı vurgulanır. Popüler kültürün tanımı yapılarak bunun toplumlar üzerindeki etkisi üzerinde durulur. 19. Yüzyılda popüler kültürün etkisiyle Osmanlı toplum yapısında meydana gelen değişimler belirtilir. Moderniteyle birlikte birey ve toplumun zaman anlayışındaki değişimin sosyal hayata yansımaları üzerinde durulur.

CEVAP ANAHTARLARI

Etkinlik No.: 1

2. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

Siyasi Nedenler: Fransa'nın katı mutlakıyetle yönetilmesi.
Sosyal Nedenler: Toplumsal sınıf farklılıkları, toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizlik, burjuva sınıfının haklar talep etmesi.
Ekonomik Nedenler: Vergi sistemindeki adaletsizlik, uzun süren savaşlar.

3. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Balkanları ele geçirmek, Mısır'a ulaşmak ve Doğu Akdeniz'de Fransız hâkimiyeti sağlamak.
2. Sırplar ve Yunanlar
3. Bünyesinde çeşitli milletler bulunduran imparatorluklarda aynı millete ait insanların da ayrı ayrı siyasi teşekküller hâlinde yaşadığı olmuştur. İhtilal savaşlarıyla farklı milletler arasında milliyetçilik ve özgürlük fikirleri yayılmışmış ve bu milletler bağlı oldukları devletlere karşı ayaklanmaya başlamıştır. Fransız İhtilali ile ortaya çıkan bu fikirler; Avusturya-Macaristan, Rusya ve Osmanlı Devleti'nin siyasi hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Neticede bu imparatorluklar parçalanmak zorunda kalmıştır.

4. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Fosil yakıtlardan olan kömür.
2. Sanayileşmenin artmasına, dayanıklı malların üretilmesine, seri üretimin hızlanmasına, ulaşımın kolaylaşmasına.
3. Kömür ve demir madenleri yönünden zengin bölgeler olmaları, bu bölgelerde tekstil sanayisinin gelişmesi.
4. Fabrikalar kurulmuş, ekonomik kalkınma sağlanmış, işçi sınıfı ortaya çıkmış, ulaşım ve haberleşme hizmetleri iyileşmiş ve sanayileşen bölgelere göçler yaşanmıştır.

5. Yönerge:

Örnek Sorular:

1. Liberalizm, milliyetçilik ve sosyalizm.
2. Mutlakiyet yönetimleri sona ermiş ve kralların yetkileri anayasalarla sınırlandırılmıştır.
3. Demokratik yönetimlerin kurulması hız kazanmıştır, işçi sınıfının hakları koruma altına alınmaya çalışılmıştır, sosyal hukuk devleti anlayışı doğmuştur, liberalizm ve sosyalizm güç kazanmıştır.

6. Yönerge:

Örnek Sorular:

1. Liberal ilkelerin
2. Liberalizm, ekonomik ve toplumsal örgütlenmenin dayandığı lonca gibi katı yapıları ortadan kaldırmıştır. Sanayi Devrimi'nin yayılmasını da kolaylaştıran liberalizm, iş dünyasında burjuvazinin yükselişini sağlamıştır. Ancak bu durum toplumsal açıdan ağır sonuçları beraberinde getirmiş ve işçileri, gittikçe güçlenen patronlar karşısında yalnız ve savunmasız bırakmıştır. Kapitalizmle bireylere din ve vicdan hürriyeti yanında mülk edinme imkânı verilmiştir. Ancak bu sistemde toplumda gelir dağılımında eşitsizlikler yaşanmıştır. Sosyalizm ile birlikte Avrupa'da meydana gelen işçi hareketleri sonucunda halk, sendikalar kurmaya başlanmıştır.

7. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Aristokratlar
2. Sanayi İnkılabı, burjuva sınıfının yükselişi ve Avrupa'da yaşanan ihtilaller.

Etkinlik No.: 2

1. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. A
2. İhtilal ile birlikte imparatorluklarda milliyetçilik fikri baş göstermiştir.
   - İmparatorluklarda milliyetçi ayaklanmalar meydana gelmiştir.
   - İhtilalden sonra bu imparatorlukların siyasi haritalarında değişimler yaşanmıştır.
   - İmparatorluklar milliyetçi ayaklanmalara bağlı olarak eski güçlerini kaybetmişlerdir.
   - Çok uluslu devletlerin sosyal hayatlarında bazı değişimler yalanmıştır.
3. 1. Etats Generaux
   2. Bastille
   3. Milliyetçilik
   4. Napoleon Bonaparte

2. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. C
2. insan, hayvan, makine, kömür, James Watt
3. 1- Adam Smith
   2- İşçi Sınıfı
   3- James Watt
   4- İngiltere
   5- Kömür
   6- Sanayi Devrimi

3. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. A
2. Avrupa'da 1815 ile 1830 yılları arasında görülen siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler; 1830 İhtilalleri ile daha da güçlenmiştir. Avrupa'da daha demokratik yönetimler kurulmuştur. Özellikle Fransa'da etkili olan bu akım diğer ülkelerde de yankı uyandırmıştır. Liberalizm Avrupa'da güç kazanmıştır.
3. E
4. Sosyalizm, sermaye sahipleriyle işçiler arasındaki eşitsizliği, servet ve refah farklarını ortadan kaldırma iddiasında olan bir ideolojidir.
5. Kapitalizm: Kar, Sermaye
   Liberalizm: Akılcılık, Özgürlük
   Sosyalizm: Eşitlik, Adalet
   Marksizm: Burjuvazi, Devletsiz düzen.

Etkinlik No.:3

1. Yönerge:
Örnek Soru:

1. Zorunlu askerlik sistemi sayesinde devletlerin askerî gücü ve halk üzerindeki kontrolü artmıştır. Devletler, zorunlu askerlikle hem güçlü bir ordu meydana getirmiş hem de merkezî yapılarını güçlendirmiştir.

CEVAP ANAHTARLARI

2. Yönerge:

Örnek Sorular:

1. Batı'daki teçhizat ve son model silahlar, zırhlı gemiler ve askerî sanayide kullanılabilecek makineler ithal edilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti, bu teknolojiyi üretmeyi başaramamış ve askerî teknolojiyi sadece kullanan pozisyonunda kalmıştır. Osmanlı Devleti savaşlarda başarısız olmuş ve silah teknolojisinde Batı'ya bağımlı hâle gelmeye başlamıştır.

2. III. Selim bozulmanın sadece askeri alanda değil devlet kurumlarının çoğunda olduğunu düşünüyordu. Çünkü Osmanlı Devleti kurumsal olarak kendini geliştirememiş ve teknik olarak Batının gerisinde kalmıştır.

3. Nizam-ı Cedit Ordusu, Filistin'i işgal eden Napoleon'u (Napolyon) Akka'da mağlup ederek en önemli başarısını elde etmiştir. Bu durumdan cesaret alan III. Selim, vilayetlerde yeni birlikler kurulması için asker toplamaya girişmiş ve Anadolu'da da yeni kışlalar kurdurmuştur. Fakat bu uygulama, Balkanlarda çok sert direnişle karşılanmıştır. 1805'te Rumeli'deki köylerden 20-25 yaşları arasındaki gençler askere alınmaya çalışılmış ancak hem güçlerini kaybetmek istemeyen yeniçeriler hem de köylüler buna şiddetli tepki göstermiştir. Baskıların artması üzerine III. Selim, ordusunun gücünü kullanamadan Nizam-ı Cedit birliklerini 1807 yılında dağıtmak zorunda kalmıştır.

4. Yeniçeri ordusunun kaldırılmasıyla devletin merkezî otoritesi güçlenmiştir. Böylece yapılacak ıslahatların önü açılmış ve ıslahatlarda kolaylık sağlanmıştır. Ayrıca yapılacak ıslahatlarda devamlılık sağlanmıştır.

5. Çok uluslu devletler ordularını, kendi geleneklerine ve inançlarına uygun olarak farklı şekillerde teşkilatlandırmış olmaları ve tebaanın tamamını askere almamaları nedeniyle zorunlu askerlik uygulamasında sorun yaşamışlardır.

Çalışma Kağıdı:

1. Fransız İhtilali'nden sonra yaygınlaşmaya başlayan **ulusçuluk** anlayışıyla birlikte, Avrupa'da **millî ordu** kavramı ulus devletlerin ayrılmaz bir parçası olmuştur.
Zorunlu askerlik sistemiyle orduya modernleştirme görevi de verilmiş ve orduda askerlere okuma yazma, devletin resmî dili ve devletin temel değerleri öğretilerek **vatandaşlık** eğitimi verilmiştir.
XVII. yüzyıldan itibaren Avrupa'da yaşanan siyasi rekabet ve XVIII. yüzyıldaki **Sanayi İnkılabı** askerî teknolojideki gelişmeleri hızlandırmıştır.
Batının üstünlüğü her ne kadar Lale Devri'nden itibaren kabul edilse de batılılaşmayı her alanda bir devlet politikası hâline getiren padişah **III. Selim**'dir.
Osmanlı tarihine "**Vaka-i Hayriye**" olarak geçen Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması, Osmanlı Devleti'nde ordu ve devlet teşkilatındaki modernleşmenin asıl başlangıcı kabul edilmiştir.

2. Cevap: C Osmanlı Devleti'nin zorunlu askerlik sistemine geçmesi Batı tarzı ordunun kurulmasından sonra olduğu için cevap I ve II'dir.

3. Cevap: E Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunun asker sayısının yeterli düzeye ulaşmamasında verilen durumlardan hepsi etkili olmuştur.

Etkinlik No.: 4

1. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Nizam-ı Cedid:
- Batı tarzında kurulan ilk Osmanlı ordusudur.
- İyi yetişmiş silahlı birliklerden oluşur.
Bu orduya alınan kişiler Müslüman'dır.
- Orduya ilk etapta İstanbul'dan daha sonra Anadolu'dan da asker alınmıştır.
Asakir-i Mansure-i Muhammediye:
- Yeniçeri Ocağının yerine kurulan ordudur.
- Batı tarzı kurulan ordu Nizam-ı Cedid ordusu dikkate alınarak kurulmuştur.
- Orduya 15 ile 30 yaş arası gönüllü askerler seçilmiştir.
- Bu orduda görev alan askerlerin sivil hayata dönmeleri için belirlenen süreyi doldurmaları şart koşulmuştur.

2. 1 - Nizam-ı Cedid
2 - Sekban-ı Cedid
3 - Eşkinci Ocağı
4 - Asakir-i Mansure-i Muhammediye

2. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Yeniçeri Ocağı'nda bozulma baş göstermiştir. Bunu gören padişah ve devlet adamları bu bozulmayı önlemek ve zamana ayak uydurmak için tedbirler almak istemişlerdir. Ancak bu tedbirlere karşı çıkılmıştır askerlik düzeni ve kullanılan araç-gereçlerin çağın gereklerine göre yenilenmesine de karşı çıkılmıştır. II. Mahmut Dönemi'nde isyana kalkışınca kışlaları topa tutulmak suretiyle ocak ortadan kaldırılmıştır. Bu olay Vaka-i Hayriye olarak tarihe geçmiştir.

2. - Nizam-ı Cedid
- Asakir-i Mansure-i Muhammediye
- Sekban-ı Cedit
- Vaka-i Hayriye
- 23 Ağustos 1793 Tarihli Seferberlik Kararnamesi
- İrad-ı Cedid

3. Osmanlı Devleti gibi çok uluslu yapıya sahip devletler, ulusal bağımsızlık hareketlerini önlemek ve siyasi birliğini sağlamak için zorunlu askerlik sisteminden yararlanmak istemiştir. Ancak çok uluslu devletlerin bu sistemi kendi bünyelerinde uygulamaları, ulus devletler kadar kolay olmamıştır. Çünkü çok uluslu devletler ordularını, kendi geleneklerine uygun olarak farklı şekillerde teşkilatlandırmış ve tebaanın tamamını askere almamıştır. Farklı ulusları ve farklı dinlere mensup grupları barındıran imparatorlukların bu sistemi uygulamaları ulus devletlere nazaran daha zor olmuştur.

Çalışma Kağıdı:

1. Kararnamenin ilk maddesinden hareketle topyekûn seferberlik ilan edildiği anlaşılmaktadır. Yaşlı-genç, kadın-erkek bütün kesimlere yönelik görev taksimatı yapılarak cumhuriyetin korunması için mücadele edilmesi amaçlanmıştır. Gerek cephede gerekse cephe gerisinde herkesin üzerine düşeni yapması gerektiği izah edilmiştir.

2. Fransız İhtilali'nden sonra milliyetçilik, özgürlük, eşitlik, adalet gibi kavramlar dünyaya yayılmıştır. Bu kavramlardan özellikle milliyetçilik ulusların ayaklanmasına ve bağımsızlık hareketlerine girişmelerine neden olmuştur. Bu durumun önüne geçmek isteyen çok uluslu imparatorluklar birtakım tedbirler almışlardır. Bu tedbirlerin en önemlisi de zorunlu askerlik sistemidir.

3. Devlet kurumları zamanla işleyişinden uzaklaşarak kuruluş amaçlarına hizmet etmeyebiliyor. Yeniçeri ocağı da bu anlamda düşünülebilecek bir askeri sistem olarak devletin son dönemlerinde işleyişinden uzaklaştığı gibi devletin çöküntüye doğru gitmesine de sebebiyet vermiştir. Devletin çok uluslu yapısından dolayı sınırlarını muhafaza etmek ve isyanların önüne geçmek için yeniçeri ocağı gibi bir kurumu kaldırması elzem hale gelmiştir.

4. Osmanlı Devleti'nde askere alınma şartlarından biri de Müslüman olmaktır. Bu durumdan dolayı Gayrimüslimler askere alın-

CEVAP ANAHTARLARI

mazdı. Devletin kurucu unsuru Müslüman -Türk olduğundan Gayrimüslimler askerlik hizmetine alınmazdı. Ancak Gayrimüslim çocukları devşirilerek askerlik hizmetine alınırdı. Günümüzde ise Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes askerlik hizmetine alınabiliyor. Dolayısıyla günümüzde dini durumundan ziyade vatandaşlık bağı ön plana çıkmaktadır.

Etkinlik No.: 5

1. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Askerî güç, siyasi güç, ekonomik güç, sosyokültürel güç
2. İnşa edilen demiryolları; Dömeke Savaşı'nda, Balkan Savaşlarında ve I. Dünya Savaşı'nda faydalı olmuştur.
3. Osmanlı Devleti; demiryolu yatırımlarıyla merkezî devlet otoritesinin ülkenin uzak bölgelerine kadar ulaştırılmasını, iç güvenliğin sağlanmasını, tarımsal vergilerin toplanmasını, savaş dönemlerinde cepheye asker ve malzeme sevk edilmesini ayrıca Müslümanların kutsal topraklara kolay gitmelerini amaçlamışlardır.
4. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması
   Demiryollarının inşa edilmesi
   Telgrafın kullanılması

2. Yönerge:
Örnek Soru:

1. XVIII. yüzyılda başlayan zorunlu eğitim uygulaması ile devlet, vatandaşlarının daha nitelikli eğitilmesini ve devlet politikalarına daha sadık hâle gelmesini amaçlamıştır. Ulus devlet anlayışıyla oluşan modern eğitim sistemi, sürekli eğitimin temeli üzerinde oluşturulmuştur. Modern eğitim anlayışında devlet okullarında dil öğretilmesine önem verilmiştir. Daha önceleri kilisenin kontrolünde olan eğitim programlarında artık dinî derslerin yanında tarih, coğrafya, fen bilimleri ve modern diller de yer almıştır. Okullarda özgür bireye, doğaya, tarihe ve akla önem verilmesi sağlanmıştır. XIX. yüzyıl sonlarında artık ulus devletlerde eğitim sosyal bir hak olmuştur.

3. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Osmanlı Devleti'nde azınlıklar tarafından açılan okullar, zamanla yabancı devletlerin himayesine girmiştir. Okul sayısını artırmak isteyen yabancı devletler, Osmanlı ülkesinde himayelerine aldıkları gayrimüslim toplulukların okullarıyla birlikte, kendi adlarına da okullar açmıştır.
   Hristiyanlığı yaymak isteyen misyonerler de genç nesillere fikirlerini aşılamak, kültürel etkileşimi sağlamak için yaygın bir biçimde Osmanlı ülkesinde okullar açmaya başlamıştır. Azınlık okulları, yabancı devletlerin belirlemiş olduğu politikalara uygun olarak Osmanlı Devleti'ne yönelik yıkıcı faaliyetlere başlamıştır. Osmanlı topraklarında yabancı okullar özellikle Orta Doğu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İstanbul'da açılmıştır. Okulların kurulma yerleri dikkate alındığında siyasi amaçla kuruldukları açık bir şekilde görülmektedir.
2. Sanayi-i Nefise Mektebi
3. Öğrencinin ilgisine yönelik bir okul açması beklenirdi. Lisan Mektebi seçen bir öğrencinin dil isteği olduğunu gösterir.
4. Sosyal yardımın bir devlet görevi olduğu bilinci halkın devlete olan güvenini artırmıştır.
   Sosyal devlet anlayışı ile devlet ile halk arasındaki sorunların çözümlenmesini kolaylaştırmıştır.
5. Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi: *Çocukların tedavisi*
   Samsun Gureba Hastanesi: *Fakir düşkün hastaların tedavisi*
   İstanbul Kuduz Hastanesi: *Kuduz hastalığı tedavisi*
   Üsküdar Akıl Hastanesi: *Ruh sağlığı tedavisi*
   Edirne Askerî Hastanesi: *Yaralı ya da hasta askerlerin tedavisi*
6. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

1. **Çalışma Kağıdı:**
   Devletlerin kullandığı imkân ve kabiliyetlerin tümü olan **millî güç**, bizzat millet tarafından oluşturulur ve millete aittir.
   XIX. yüzyılda kapitalist devletler, **ham madde** ve **pazarlara** kolay ulaşabilmek için yeni bir ulaştırma aracı olan treni icat etmiştir.
   I. Dünya Savaşı'nda telgraf, Osmanlıların birbirinden uzak dört cephe olan Kafkas, Çanakkale, Irak ve Suriye'de askerî operasyonların gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynadı.
   Nitelikli insan yetiştirmek için **II. Mahmud** 1824 yılında yayınladığı bir fermanla İstanbul'da İlköğretimi zorunlu hâle getirmiştir. 1895 yılında İstanbul'da kurulan **Dârülaceze** Osmanlı Devleti'nde modern anlamda faaliyet gösteren ilk sosyal yardım kurumu olup günümüzde de varlığını sürdürmektedir.
   Klasik Dönem'de Osmanlı Devleti'nde eğitim ve sağlık hizmetleri sağlayan **vakıflar**, modernleşmeye ayak uyduramadığı için II. Mahmud Dönemi'nde merkezîleştirilmiştir.
2. E
3. E

Etkinlik No.: 6

1. Yönerge:
Örnek Soru:

1. XIX. yüzyılda devletler, gelişmenin ana unsurlarından biri olarak nüfus gücünü görmüşlerdir. Nüfus, siyasi, askerî ve ekonomik açıdan önemli bir güç kabul edilmiştir. Millî güç unsurlarının en önemlilerinden biri olan demografik güç, diğer millî güç unsurlarını (siyasi güç, askerî güç, ekonomik güç vb.) besleyen ana güçtür. Ülkeler demografik gücü, güçlü bir devlet için önemli saymıştır. Sanayi Devrimi'nden önce her işin insan gücü ile yapıldığı düşünüldüğünde güçlü bir nüfusa sahip olan devletler, aynı zamanda güçlü bir üretim ve ekonomiye de sahip olurlardı. Vatanın her türlü iç ve dış tehditlere göğüs germesi ancak sayıca kalabalık, iyi donatılmış ve eğitimli bir ordu ile mümkün olabilirdi.

2. Yönerge:
Örnek Soru:

1. İlk ve orta çağ boyunca devletler topraklarını korumak, güçlü bir ekonomiye sahip olabilmek için kalabalık bir nüfusa sahip olmak istemişlerdir. Bu anlayış günümüzde de devam etmektedir. Dünya ekonomisinde büyük bir pay sahibi olan Çin ve Hindistan, bu büyük ekonomik gücünü büyük oranda sahip olduğu nüfustan almaktadır.

3. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Sanayi Devrimi ile sanayisi hızla gelişen ülkeler yüksek kapasiteli, ucuz maliyetli ve güvenli bir taşıma sistemi arayışına girdiler. Bu arayışların sonunda XIX. yüzyılda treni icat ettiler. Böylece endüstri alanında kullanılan buhar gücü ulaşım alanında da kullanılmaya başlandı. Demiryolu ağları ile şehirler birbirine bağlandı. Zamanla bu teknolojinin emniyeti hızı ve taşıma kapasitesi artırıldı. Limanlara bağlanan demiryolları ile iç bölgelerden liman kentlerine ve oradan da denizaşırı bölgelere ulaşım ve taşıma imkânı elde edildi. Sanayi devrimi ile birlikte güçlü bir ekonomik güce kavuşan devletler bilimsel çalışmalar konusunda da bir rekabet içinde oldular. 1844'te telgrafın icadı ile iletişim alanında yeni bir çığır açılmış Avrupa'daki büyük şehirler haberleşme ağıyla birbirine bağlanmıştır. Sanayi Devrimi ile oluşan sermaye ve bilgi birikimi ulaşım ve iletişim alanlarındaki gelişmeleri de hızlandırmıştır.

CEVAP ANAHTARLARI

2. Osmanlı devlet yöneticileri; demiryolu yatırımlarıyla merkezî devlet otoritesinin ülkenin uzak bölgelerine kadar ulaştırılmasını, iç güvenliğin sağlanmasını, tarımsal vergilerin toplanmasını, savaş dönemlerinde cepheye asker ve malzeme sevk edilmesini amaçlamıştır. Ayrıca ülkeyi boydan boya kat edecek bir demiryolu ağı, Osmanlı egemenliğini içten ve dıştan gelecek tehlikelere karşı da güvenlik altına alacaktır. İsyan bölgelerine kısa sürede ulaşılabilecek ve devletin otoritesini sarsan isyanlar önlenebilecektir.

4. Yönerge:
Örnek Soru:

1. XVII. yüzyıldan itibaren siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel sebeplerle Osmanlı Devleti'nin klasik yapısı bozulmuş ve Osmanlı Devleti geri kalmıştır. Bu yüzyıla kadar Batı ile çok ilgilenmeyen Osmanlı Devleti, alınan mağlubiyetler üzerine Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin takip ettiği alanlardan biri de eğitimdir. Osmanlı Devleti'nde klasik eğitim kurumlarının çağın gereklerini karşılamadığı görülmüş, akademik ve askerî eğitim veren modern kurumların yanında mesleki eğitim veren çağdaş okullara da ihtiyaç duyulmuş ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır.

5. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Osmanlı Devleti'nde azınlıklar tarafından açılan okullar, zamanla yabancı devletlerin himayesine girmiştir. Okul sayısını artırmak isteyen yabancı devletler, Osmanlı ülkesinde himayelerine aldıkları gayrimüslim toplulukların okullarıyla birlikte, kendi adlarına da okullar açmıştır. Açılan bu okullar Hristiyanlığı yaymayı, genç nesillere fikirlerini aşılamayı, kültürel etkileşimi sağlamayı, etki alanlarını genişletmeyi, kendi inanç ve ideolojilerini savunacak taraftar edinmeyi amaçlamışlardır.

2.

Klasik Eğitim Kurumları	Modern Eğitim Kurumları
B-E	A-C-D

Çalışma Kağıdı:

1. II. Abdülhamid Dönemi'nde Dârülaceze, Dârülhayr-ı Ali ve Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi sosyal yardım kurumları da açılmıştır. II. Abdülhamid'in yaptırdığı en önemli yardım kurumu olan Dârülaceze; çocuk, yaşlı, sakat ve kimsesizleri koruma amacıyla kurulmuştur. Bu kurum, din ve milliyet farkı gözetmeden yardıma muhtaç insanların ihtiyaçlarını karşılamıştır. 1895 yılında İstanbul'da kurulan Dârülaceze, Osmanlı Devleti'nde modern anlamda faaliyet gösteren ilk sosyal yardım kurumu olup günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

   Modern eğitim veren yabancı okullarla mücadele etmek için Osmanlı Devleti, kendi eğitim kurumlarında yenilikler yapmıştır. Özellikle II. Abdülhamid Dönemi'nde hızlanan bu süreçte, devlet tarafından askerî, idari, mesleki, mali, denizcilik, ziraat, güvenlik, ticaret, dil, güzel sanatlar vb. birçok alanda modern okullar açılmıştır.

2. Osmanlı Devleti'nde eğitim, sağlık, dini hizmetler, ulaşım vb. alanlardaki hizmetlerin birçoğu vakıflar tarafından görülürdü. Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde eğitim ve sağlık hizmetleri sağlayan vakıflar, modernleşmeye ayak uyduramamıştır. Vakıf kaynakları ile kurulan eğitim sistemi, çağın gerisinde kalmış ve ihtiyaçları karşılayamamıştır. Bu nedenle modern eğitim sistemine kavuşamayan vakıf okulları yerine, köy ve kasabalarda devlet tarafından modern eğitim veren okullar açılmaya başlanmıştır. Avrupa'da sağlık alanında yaşanan gelişmeler, Osmanlı Devleti tarafından da takip edilmiş ve devlet, sağlık hizmetlerinin sağlayıcısı ve denetleyicisi konumuna gelmiştir.

Etkinlik No.: 7

2. Yönerge:
Örnek Soru:

1. Avrupa'nın önemli şehirlerine elçilikler kurdurmuştur. Nizam-ı Cedit Ordusu, İrad-ı Cedit hazinesini kurdurmuştur. Meşveret Meclisleri oluşturmuştur. Mühendishane okullarını düzenlemiştir.

3. Yönerge:
Örnek Soru:

1. İltizam uygulamasıyla bir yerin vergisini toplama hakkı bir veya üç yıl gibi kısa süreliğine bir şahsa bırakılıyordu. Malikâne uygulaması ile ömür boyu bir kişiye vergi toplama hakkı verilince o kişi bölgede güçlendi. Ayrıca Osmanlı devleti gücünü kaybedince taşrada ki bu kişiler başıboş hareket edip bölgelerinde birer güç olarak ortaya çıktılar.

5. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Cevabı B şıkkı
2. Kanun-ı Esasi
3. Jöntürkler ile İttihat ve Terakki Cemiyeti
4. Kanun-i Esasi'nin ilanında Tersane Konferansı'nın, Islahat Fermanı'nın ilanında 1856 Paris Anlaşması'nın, Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinde de Mısır Meselesi'nin etkisi vardır. Ancak Kanun-i Esasi ve özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilanında büyük oranda iç etken ve ihtiyaçlar etkili olmuştur.

6. Yönerge:
Örnek Soru:

1. Fransa, Belçika Prusya, Hollanda, Sicilya devletleri başta olmak üzere Avrupa hukukundan faydalanılmıştır.

8. Yönerge:
Örnek Soru:

1. Burada öğrencilerin daha fazla modernlik, özgürlük ve Islahat içeren cevaplar vermesi beklenir.

Etkinlik No.: 8

1. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Tanzimat Fermanı'nın başlıca amaçları; devlet içerisindeki halkın bir kısım haklarını genişletmek, Müslüman ve Hristiyan toplumları siyasi yönlerden birbirine yaklaştırmak ve Avrupalı devletlerin azınlıkları bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını engelleyerek iç barışı ve bütünlüğü sağlamaktır.

2. Kanun-ı Esasî, Türk tarihinde yapılan ilk yazılı anayasa özelliğini taşımaktadır. 1921, 1924, 1961, 1981 anayasalarına öncü metni sayılmaktadır. Kanun-ı Esasî ile mutlakıyetten meşrutiyete geçilmiştir. Hak ve hürriyetler kanun güvencesine alınmıştır.

3. **Sened-i İttifak'ın getirdiği değişimler**
   1. Âyanlar padişaha itaat edip ona sadık kalacaklardı.
   2. Padişah âdil ve eşit vergi toplatacaktı.
   3. Âyanlar, eyaletlerden devletin asker almasına karşı gelmeyeceklerdi.
   4. Hazine gelirlerinin toplanması kanun ve hükümlere göre yapılacaktı.
   5. Devletin vereceği emirlere itaat edilecekti.

CEVAP ANAHTARLARI

Tanzimat Fermanı'nın getirdiği değişimler

1. Kanun önünde herkes eşit sayılacaktı.
2. Vergiler herkesin gelirine göre toplanacaktı.
3. Hiç kimseye yargılanmadan ve sorgulanmadan ceza verilmeyecekti.
4. Müsadere usulü kaldırılacaktı.
5. Kişilere mülkiyet hakkı tanınacaktı.

Islahat Fermanı'nın getirdiği değişimler

1. Müslüman olmayanlar da askere alınacaktır.
2. Bütün memurluklar ve okullar herkese açık olacaktır.
3. Bütün uyruklar için dinî ibadet ve törenlerin yapılması serbesttir.

2. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Gayrimüslimlerin Müslüman olanlarla aynı haklara sahip olması, Osmanlının Müslüman tebaasında huzursuzluklara neden olmuştur. Askerlik yaparak ülkenin korumasını sağlayan Müslümanlar, askerlikten muaf olan gayrimüslimler ile aynı haklara sahip olmayı eleştirmişlerdir.
2. B) Yalnız II
3. Osmanlı Devleti'nin son devrindeki fikir akımlarından Osmanlıcılık, Müslim ve gayrimüslim bütün halkı Osmanlı vatandaşlığında bütünleştirmeyi amaçlamıştır. İslamcılık, Arap toplumlarındaki ayrılıkçı oluşumlara karşı Müslüman tebaanın birlikteliğini sağlamaya çalışmıştır. Türkçülük, bütün Türkleri bir bayrak altında toplamayı amaçlamıştır. Bu fikir akımlarına mensup münevverler birlik ve beraberlik yönünde çabalar göstermişlerdir.

3. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. İslamcılık fikir akımı, dini duyguların motive edilmesiyle Milli Mücadele'nin verilmesinde etkili olmuştur. Farklı etnik grupların Osmanlı Devleti'nden ayrılmasıyla Türkçülük, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında ve Türkiye Devleti'nin kurulmasında en etkin fikri oluşturmuştur. Batıcılık fikir akımı ise Türkiye Devleti'nin modernleşmesinin ve inkılapların yapılmasının ana unsurudur.
2. D) Osmanlıcılık

4. Yönerge:
Örnek Soru:

1. Sened-i İttifak Türk demokrasi tarihindeki ilk aşama sayılsa da asıl demokratikleşme olayı Mebusan Meclisi'nin açılmasıdır. Mutlakıyetten ilk çıkış meclisin açılmasıdır.

Çalışma Kağıdı:

1. Ayanlık, Osmanlı Devleti'nde devlet ile toplum arasındaki sorunları çözen bir kurum olmuştur. Ancak ayanlar bazen bulundukları bölgede devletten bağımsız hareket etmişlerdir.
2. Tanzimat; Türk siyasi, idari, iktisadi ve sosyal hayatında topyekûn bir değişmeyi ve yeniden yapılanmayı ifade eder. Tanzimat, Osmanlı Devleti'ne Batılı anlamında bir düşünce ve yönetim şekli getirmek için Avrupa'dan esinlenerek yapılan programlı bir yenilik ve kültür hareketidir.
3. Avrupalı devletlerin elçileri fermandaki bazı maddeleri kullanarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale ettiler.

Etkinlik No.: 9

1. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak tahttan indirilen padişahlara "II.Osman, III. Selim, Sultan Abdülaziz, II.Abdülhamid" gibi padişahlar örnek gösterilebilir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "Osmanlı ordusu, özellikle Yeniçeriler padişah değişikliğinde önemli rol oynamıştır. İlk askerî isyan 1446'da çıkan Buçuktepe İsyanı olmakla birlikte askerler, 1913'teki Bâb-ı Âli Baskını'na kadar pek çok kez isyan etmiştir. Padişah değişikliğini hedef alan askerî isyanlar ordu açısından genelde başarılı olmuştur. Örneğin Kabakçı Mustafa'nın liderliğini yaptığı ve Kabakçı Mustafa İsyanı olarak tarihe geçen isyan sonucunda Mayıs 1807'de III. Selim tahttan indirilerek yerine IV. Mustafa geçirilmiştir. Osmanlı padişahından on iki tanesi askerî isyanla tahttan indirilmiştir. Bununla birlikte ordu, XIX. yüzyıla kadar doğrudan devlet yönetiminde değişikliği hedef almamış padişah değişikliğini hedeflemiştir. Bu yüzyıldan itibaren ise meşruti bir idareyi hedefleyen darbeler yaşanmıştır." gibi cevaplar verilebilir.

2. Yönerge:
Örnek Soru:

1. Darbeler devletlerin hayatında bir takım siyasi, sosyal ve ekonomik etkiler gösterir. Darbe, oluşturduğu siyasi, sosyal travmalarla devletlerde ekonomik güvensizlik oluşturarak geriletici bir etken olmuştur. Darbe ile indirilen yönetimler siyasi bağımsızlıklarını kazanamadığı gibi onların yerini bağımlı idareler almıştır. Bu sebeple darbelerle birlikte siyasi alanda olduğu gibi sosyal ve ekonomik alanlarda da kayıplar yaşanmıştır

4. Yönerge:
Örnek Soru:

1. Çerkez Hasan, 15 Haziran 1876 tarihinde hükûmet toplantısını basarak Hüseyin Avni Paşa ile birlikte asker ve Sultan Abdülaziz'in öldürülmesinde rolleri olan bazı siyasetçileri öldürmüş ve bazılarını da yaralamıştır. Buna karşılık olarak da hem askerlik vazifesinden alınmış hem de idama mahkûm edilmiştir. Aynı gün idam hükmü Beyazıt Meydanı'nda infaz edilmiştir. Sultan Abdülhamid Han saltanata gelir gelmez O'nun asılarak idam edildiği dut ağacını kestirmiş ve buraya Çerkez Hasan'ın kabrini yaptırmış. O'nun Çerkezlerden önemli bir isim olan İsmail Bey'in oğlu olduğunu ve Sultan Abdülaziz'e sadakati gereği böyle bir eyleme giriştiğini yazdıran Sultan Abdülhamid, âdeta Çerkez Hasan'a iade-i itibar yapmıştır.

Çalışma Kağıdı:

1. **1876 Darbesi**
Aktörleri: 1876 Darbesi'nin önde gelen aktörleri: Mithat Paşa, Hüseyin Avni Paşa, Süleyman Paşa, Redif Paşa'dır.
Sebepleri: Yeni Osmanlıların Avrupa'daki gibi meclisli bir hükûmet sistemini kurtarıcı görmeleri ve Sultan Abdülaziz'in sert mizacı dolayısıyla istediklerini yaptıramayacaklarını anlamaları.
Gerçekleştirilme Şekli: Harbiye Mektebi öğrencileri ile Taşkışla ve Gümüşsuyu kışlalarındaki askerler ise harekete geçmişler ve padişahın hayatının tehlikede olduğu yalanıyla saray kuşatılarak Sultan Abdülaziz tahttan indirilmiştir. Yerine V. Murat, Osmanlı padişahı ilan edilmiştir.

1909 Darbesi
Aktörleri: İsyanı çıkartanlar tam olarak bilinmese de İttihatçıların idarede etkinliği ele aldıktan sonra ittihatçı olmayan gazeteciler, muhalif fırka mensupları ve padişaha bağlı alaylı subaylar etkili olmuştur. Derviş Vahdeti'nin Volkan gazetesi muhalefeti-

CEVAP ANAHTARLARI

ni dinî boyutta ileri seviyeye taşımış, Serbesti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi de öldürülmüştür. İsyanın bastırılmasında ve yaşanan darbede İttihatçılar baş rolü oynamıştır.
Sebepleri: Sebepleri tam olarak belirlenemeyen bu olayın planlı ve bilinçli bir hareket olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır. Meşrutiyet'in ikinci defa ilanından sonra İstanbul'da İttihat ve Terakki'nin etkin olduğu yönetime karşı çıkmıştır.
Gerçekleştirilme Şekli: İsyan, Miladi 13 Nisan 1909, Rûmi takvime göre ise 31 Mart 1325'te büyük bir isyan çıkmıştır. On üç gün sürmesine ve askerî bir isyan olarak ortaya çıkmasına rağmen bir süre sonra dinî bir şekil kazanmıştır. İsyan sonrası hükûmet istifa etmiş ve yedi gün süre ile İstanbul'da yaşanan karışıklıklar neticesinde bir milletvekili, bir bakan ve pek çok asker ve sivil hayatını kaybetmiştir. Selanik'ten gelen Hareket Ordusu, isyanı bastırmış ve Padişah II. Abdülhamid tahttan indirilerek yerine V. Mehmed Reşat tahta çıkartılmıştır.

1913 Darbesi
Aktörleri: Enver Bey, Talat Bey başta olmak üzere çok sayıda ittihatçı ve onların kışkırttığı halk.
Sebepleri: 31 Mart Vakası sonrası İttihat ve Terakki'nin yönetimde nüfuzunu artırması ve İttihat ve Terakki'ye muhalif olarak kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın İstanbul'da gerçekleşen ara seçimleri kazanmasıdır. İttihatçıların tehlikeyi fark etmesi ve genel seçimi öne alarak kazanmaları üzerine Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlısı Halâskâr Zâbitân isyan etmesi.
Gerçekleştirilme Şekli: Halâskâr Zâbitân 'ın dağa çıkması sonrası hükûmet istifa etmiştir. Ardından kurulan hükûmet de baskılar dayanamamıştır. Hükûmet kurma görevi verilen Kâmil Paşa da ittihatçılar tarafından, Edirne'yi Bulgarlara teslim etmekle suçlanmıştır. İttihatçıların halkı kışkırtması sonucu 23 Ocak 1913 günü Enver Bey ve Talat Bey'in başını çektiği bir grup İttihat ve Terakki üyesi hükûmet binasını basmış ve Harbiye Nazırı Nâzım Paşa ile yaverleri ve polis komiseri öldürülmüştür.

2. **Sırbistan:** 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi)
Girit: 1908'de Girit Millî Meclisi, Yunanistan Krallığı'na katıldığını resmen ilan etmiştir.
Arnavutluk: 28 Kasım 1912'de Arnavutluk bağımsızlığını ilan etmiştir.
Bulgaristan: II. Meşrutiyet'in ardından 6 Eylül 1908'de de Bulgaristan bağımsız bir devlet hâline gelmiştir.
Bosna-Hersek: II. Meşrutiyet'in ilanından faydalanan Avusturya-Macaristan, 7 Ekim 1908'de Bosna Hersek'i topraklarına kattığını ilan etmiştir.

Etkinlik No.: 10

1. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Darbeler, devletlerin siyasi ve sosyal gelişmelerini etkiler. Hükümet değişikliklerine, can ve mal kayıplarına neden olur. Bazen darbeler devletin beka sorununu da olumsuz olarak etkiler ve toprak kayıplarına neden olur.

2. Osmanlı Devleti'nin son devrindeki sık sık gerçekleşen hükümet değişiklikleri devletin diplomasisini zayıflatmış ve toprak kayıplarına neden olmuştur.

2. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Darbelerin oluşmasında güvenlik güçleri kullanılmaya çalışılsa da darbelerin engellenmesini sağlayanlar başta halk olmak üzere ülkenin silahlı güçleridir. İsyanların bastırılmasında da en aktif güç ülkenin silahlı kuvvetleridir.

2. Sultan Abdülaziz'in Tahtan İndirilmesi, 31 Mart Vakası, Bâb-ı Âli Baskını

Babı Ali Baskını	Talat Paşa, Enver Paşa, Ömer Naci ve diğer ittihatçıların kendi cemiyetlerini iktidara getirmek için yaptıkları hükümet darbesi sonucunda Kâmil Paşa Hükûmeti devrildi. Bu olaydan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetime hâkim oldu.
Sultan Abdülaziz'in Tahtan İndirilmesi	Şeyhülislam Hasan Hayrullah, Bahriye Nazırı Kayserili Ahmed Paşa, Askerî Şurâ Reisi Redif Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa ve Askerî Mekteb Kumandanı Süleyman Paşa ile Şehzade Murat Efendi, padişahın tahttan indirilmesi hususunda anlaştı. İngiltere de bu olaya destek verdi.
31 Mart Vakası	İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Meşrutiyet'e karşı yapılan bu ayaklanma sonucunda II. Abdülhamit tahtan indirildi onun yerine V. Mehmet Reşat, Osmanlı Devleti tahtına getirildi.

3. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilmesi 93 Harbine ve Osmanlının doğu-batı sınırlarında toprak kaybına neden olmuştur. Yine darbeler Girit Adası'nın elimizden çıkmasına, Bulgaristan'ın bağımsızlığına ve Balkan Savaşlarına zemin oluşturmuştur.

2. Bağımsızlığını kazanan Yunanistan, Girit'i kendine bağlamak için adada isyan çıkarmıştır. Girit İsyanı İngiltere tarafından desteklenmiştir. Fransa, Rusya, İngiltere ve diğer Batılı devletlerin girişimi ile Girit'te özerklik ilan edildi. 31 Mart Vakası'nın akabinde adada ayaklanmalar çıktı. Balkan Savaşları ile Girit Adası Osmanlı Devleti'nin elinden çıktı, Yunanistan'ın hakimiyetine girdi.

3. Osmanlı Devleti'nde XIX ve XX. yüzyılda meydana gelen darbeler, devletin iç ve dış politikada güç kaybetmesine sebep oldu.

Etkinlik No.: 11

2. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

	El Emeğine Dayalı Üretim	Endüstriyel Üretim
Çalışma Ortamı	Küçük el tezgâhları, atölyeler	Fabrikalar
Üretim Aletleri	Zanaatkârların kendi ürettikleri el aletleri	Makineler
Üretim Hızı ve Miktarı	Daha az, kaliteli, yavaş	Daha fazla, standart kalitede ve hızlı
Üretimdeki Amaç	Kaliteli ve ucuz olmasını sağlamak	Kâr amaçlı üretim
Çalışanların Durumu	Usta-çırak ilişkisi, iş birliği ve dayanışma	Patron-işçi ilişkisi, rekabet

3. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

Ham madde-Pazar-Demiryolu ve Denizyolu taşıma

4. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

Etkinlik: 3

- Bilim ve teknolojide Avrupa'nın gerisinde kalması. Uzun vadeli strateji geliştirememesi
- Osmanlı Devleti'nin geleneksel iktisadi düşüncenin Avrupa'nın merkantilist politikalarının tam tersi bir anlayışa sahip olması
- Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlere vermiş olduğu kapi-

CEVAP ANAHTARLARI

tülasyonlar ve yüksek faizlerde borçlanma
- Fabrikaları işletebilecek tecrübeli personelin olmayışı
- Uzun vadeli strateji geliştirmeye değil geçmişle olan bağlarını güçlendirmeye çalışmaları
- Personel eksikliği, gerekli ham maddenin kısa zamanda temin edilememesi, ulaşım araçlarındaki eksiklikler
- Uzun süren ağır maliyetli savaşlar hem işgücünü azaltmış hem de sanayileşme için gelir ayrılmasına engel olmuştur.

5. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Kaybetmiştir diyebiliriz. Bu antlaşma ile iç ve dış ticaretteki sınırlamalar kaldırıldığı için yabancı mallar ülkeye kolaylıkla girmiştir. Yerli mallar yabancı mallar karşısında rekabet edemediğinden yerli sanayi bitmiştir. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin bağımsız ticaret siyaseti izleyebilme seçeneği ortadan kalkmıştır.
2. Yed-i vahid ürünleri tekel ürünleri demektir. Sanayi mallarının hammaddesini teşkil eden tahıl, yün, haşhaş, güherçile, zeytinyağı, ipek, tiftik, meyankökü gibi ürünlerdir. Osmanlı devleti bu ürünlerin dışarıya çıkarılarak esnafın işsiz kalmasını önlemek, yeni kurulan orduya kaynak bulmak ve üreticinin mahsulünü ucuza satarak aldanmasını engellemek gibi gayelerle bu ürünlerin dışarıya çıkmasını engellemiş, devlet himayesine almıştır. Fakat Balta Limanı Antlaşması ile bu ürünler üzerindeki tekelleşme kaldırılınca yerli sanayi ham madde bulamamıştır.
3. Perakende ticaret olarak işlenmemiş hammaddenin satışı anlamında kullanılmıştır. İngiliz tüccarlar hammadde olan ürünleri perakende olarak satın almaya başlayınca yerli tüccar ve sanayi erbabı hammadde sıkıntısı çekmiştir.
4. Bu antlaşmaya kadar Avrupa'nın kapitalist politikaları sonucu Osmanlı Devleti, Avrupalıların pazarı ve hammaddesini ucuz olarak temin ettiği bir ülke konumuna gelmişti. Bu durum Balta Limanı Antlaşması ile belgelendiğini söylemek istemiştir.
5. Her iki tarihçi de iç ve dış ticaretteki bütün engellemelerin kalkmasıyla yerli sanayinin ortadan kalktığı görüşünü savunmaktadır.

6. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Hristiyanlığı kabul etmelerini sağlayarak, okuma yazmayı öğreterek Kızılderililere medeniyeti öğrettiklerini bunların inciden, altından daha değerli olduğunu iddia etmişlerdir.
2. Din, kültür ve emek alanlarında sömürgecilik uygulanmıştır.
3. Emeğin sömürüsüne sıklıkla rastlanmaktadır. Verilen emeğin tam karşılığı olmayan ücret karşılığı çalıştırılan işçiler, kendi dillerini konuşma zorunluluğunun getirilmesi gibi örnekler verilebilir.

7. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Alınan borçların ve bütçe açığının kapatılması amacıyla alınmıştır.
2. Sakıncaları vardır. Bu şekilde devlet, gelir kaynaklarını teminat olarak göstererek ülkenin ipotek altına girmesine sebep olmuştur. Devlet en küçük giderini bile kendi kendine karşılayamaz duruma gelerek tamamen dışarıya bağımlı hâle gelmiştir.
3. Ülke ekonomisinin daha da kötüye gittiğini göstermektedir.

8. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin maliyesini denetlemesi Osmanlının bağımsızlık ilkesini hiçe saydıklarını göstermektedir. Cevap C.
2. Osmanlı toprakları üzerinde bankalar, elektrik santralleri, sigorta şirketleri gibi kurumların kurulması yabansı sermayenin etkinliğinin fazlalaştığını, ekonominin yabancı sermayenin eline geçtiğini gösterdiğinden cevap E.
3. Düyun-u Umumiye İdaresi, Muharrem ayında yayımlandığı için "Muharrem Kararnamesi" adı verilmiştir. Cevap D.

9. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

Her şeyi ile "milli" olan bir iktisadi sistem kurarak Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü durumdan kurtarma fikrinde birleşmişlerdir.

Etkinlik No.: 12

1. Yönerge:

1. Görsellerde sanayileşme öncesi geleneksel ekonomilerde görülen el emeğine dayalı üretim şekillerinden tarım ve zanaat yer almaktadır.
2. El emeğine dayalı üretim, makine gücünün kullanılmadığı dolayısıyla seri üretimin olmadığı geleneksel üretim şeklidir. Artı ürün, üreticinin ihtiyacının üzerinde üretilen ürüne denir.
3. El emeğine dayalı üretim yapılan bir ekonomide kapalı ve kendi kendine yeten bir ekonomik anlayış söz konusudur. Öncelikli olan ülkenin kendi ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Seri üretim olmadığı için artı üretim görülmez.

2. Yönerge:

1. Buhar gücünün keşfi, suyun kaldırma kuvvetinin ve yer çekimi kuvvetinin keşfi gibi günlük yaşamda birçok değişiklik meydana getirmiştir. Buhar gücünün ve dolayısıyla buhar makinesinin keşfi, günlük yaşamı kolaylaştırmaya yönelik birçok icadın ortaya çıkmasını sağlamıştır.
2. Buhar gücü dolayısıyla buhar makinelerinin icadıyla lokomotifler, buharlı gemiler ve pompalar, buharlı traktörler ile endüstriyel devrelerde kullanılarak sanayi devrimine yol açmıştır.

3. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Soldaki görsel el emeğini yansıtan halı dokuma tezgâhını, sağdaki görsel ise seri üretim yapan halı fabrikasını yansıtmaktadır. El emeğine dayalı üretimde emek fazladır, üretim miktarı azdır, maliyet fazladır. Seri üretimde ise el emeği az, maliyet düşük, üretim miktarı fazladır.
2. Endüstriyel üretimin ekonomik ve toplumsal açıdan avantajları çoktur. Her şeyden önce ekonomik açıdan toplumsal gelirin ve refahın artmasına, işsizliğin azalmasına etki eder. Bu da toplumsal barışın sağlanması açısından önemlidir.

Örnek Etkinlik:

1. Soldaki görselde sadece erkekleler yer alırken sağdaki görselde kadınlar ve çocuklar yer almaktadır.
2. Çalışma ortamlarının kalabalık olduğu, basit aletlerin yerini makinelerin aldığı, kadınların ve çocukların da çalıştığı görülmektedir.
3. Çocukların ve kadınların işçi olması, çalışma ve toplumsal hayat açısından son derece olumsuz bir durumdur. Emeğin sömürülmesi söz konusudur. Çocukların eğitimi aksamaktadır. Kadınların yoğun çalışmaları hem kendilerini hem de çocuklarının gelişimini olumsuz etkilemektedir.

CEVAP ANAHTARLARI

Örnek Etkinlik:

Üretim Değişkenleri	El Emeğine Dayalı Üretim	Endüstriyel Üretim
Çalışma Ortamı	Geleneksel el tezgâhları bulunan atölyeler	Seri üretim yapan fabrikalar
Üretim aletleri	Zanaatkârların kendi ürettikleri el aletleri	Makineler
Üretim hızı	Daha az, kaliteli, yavaş	Daha fazla, standart kalitede ve hızlı
Çalışma Disiplini	Usta-çırak ilişkisi, iş birliği ve dayanışma	Patron-işçi ilişkisi, rekabet
Üretim Amacı	Ülke içinde mal ve hizmet arzının mümkün olduğu kadar bol, kaliteli ve ucuz olmasını sağlamak	Kâr amaçlı üretim

4. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Soldaki görsel el emeğini yansıtan halı dokuma tezgâhını, sağdaki görsel ise seri üretim yapan halı fabrikasını yansıtmaktadır. El emeğine dayalı üretimde emek fazladır, üretim miktarı azdır, maliyet fazladır. Seri üretimde ise el emeği az, maliyet düşük, üretim miktarı fazladır.

Etkinlik No.: 13

1. Yönerge:
Örnek Etkinlik 1:

1. Paragraftaki "Avrupalılar çuha ve ipekli kumaşların ham maddelerini bizden alıyor, ürettiklerini bize geri satıyor." cümlesinden Osmanlı ekonomisinin yarı sömürgeleştirilmiş olduğu yargısına ulaşılabilir.
2. Önce siyasi alanda tam bağımsızlık sağlanmalıdır. Ayrıca sanayileşme geçekleştirilerek her alanda dışa bağımlı olmayan millî bir ekonomi kurulmalıdır.

Örnek Etkinlik 2:

1. Osmanlı Devleti'nin geleneksel usullerle tarım yapması, toprak sistemini yenilememesi, sanayileşmedeki gecikmeye bağlı olarak tarımda makine üretimi yapamaması gösterilebilir.
2. Tarımda makineleşmeyle beraber ekilebilen alan ve buna bağlı olarak tarımsal üretim miktarı artar.

2. Yönerge:
Örnek Etkinlik 1:

1. Osmanlı Devleti'nin son döneminde en çok askerî alanda ve tekstil alanında fabrika açıldı.
2. Osmanlı Devleti'nde sermaye birikiminin olmaması nedeniyle bu fabrikalar özel sektör yerine devlet eliyle açıldı.
3. Osmanlı Devleti'nde sermaye birikiminin olmamasının temel nedeni, devletin benimsediği kendi kendine yeten ve sömürgeci olmayan ekonomi politikasıdır.

Örnek Etkinlik 2:

1. Osmanlı Devleti'nin sanayileşmedeki stratejisinin yetersiz olduğu ve bu konuda geç kalındığı söylenebilir.
2. 1860'ta Islah-ı Sanayi Komisyonu'nun kurulması değerlendirildiğinde o dönemde teknoloji eğitimi verilmesinin yerinde ama geç alınmış bir karar olduğu söylenebilir.

3. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması'na göre yabancı tüccarlara ve ülkelere imtiyazların tanınması Osmanlı ekonomisini sömürge hâline getirmiştir.
2. Osmanlı Devleti'nde gümrük vergilerinin düşürülmesi sonucunda yerli üreticilerin Avrupa ile rekabet şansı ortadan kalkmıştır. Böylece yerli sanayi çökmüştür.
3. Kapitülasyonlar ülkenin siyasi ve ekonomik açıdan bağımsızlığını kaybetmesine neden olmuştur.

4. Yönerge:
Örnek Etkinlik 1:

1. Batı Avrupa ülkelerinin sömürgecilikte ileri gittiği görülmektedir.
2. Afrika ve Uzak Doğu Asya
3. Sanayi inkılabıyla ham madde ihtiyacı artmış ardından üretilen fazla malların satılması için pazar ihtiyacı doğmuştur. Bundan dolayı sanayi inkılabının sömürgeciliği hızlandırdığı söylenebilir.
4. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasında sömürgecilik son derece etkilidir. Sanayi inkılabıyla Avrupalı devletlerin ham madde ihtiyacı artmıştır. Bu da sömürgecilik yarışına ve dolayısıyla savaşa neden olmuştur.

Örnek Etkinlik 2:

1. Fabrikada çocuklar ve kadınlar görülmektedir.
2. Görsellere göre dönemin çalışma şartlarının son derece ağır olduğu anlaşılmaktadır.

Örnek Etkinlik 3:

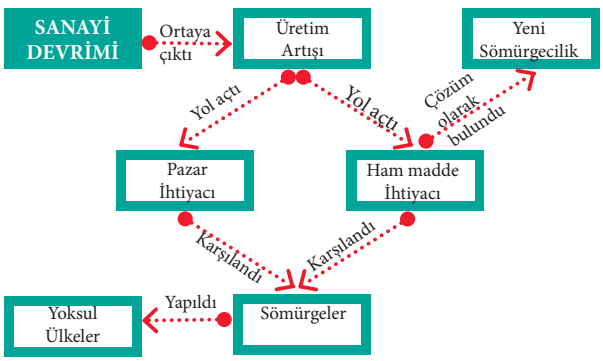

CEVAP ANAHTARLARI

5. Yönerge:
Örnek Etkinlik 1:

1. Savaş finansmanı, mevcut borçların çevrilmesi, isyanların bastırılması, demir yolu inşası vs.
2. Devletin bu borçlanma politikası; verimsiz, günü kurtarmaya yönelik, üretimi hedef alamayan bir politika olarak göze çarpmaktadır.
3. Ekonomisini borçla çevirmeye çalışan bir maliye politikası söz konusudur. Ekonominin durumu son derece kötüdür.

Örnek Etkinlik 2:

1. Devletin gelir kaynaklarına el konulduğu için siyasi ve ekonomik bağımsızlık zedelenmiştir.
2. Osmanlı ekonomisinin son derece kötü durumda olduğu söylenebilir.
3. Düyûn-ı Umûmiye uygulaması ülkemizde Batılı devletlerin uyguladığı sömürgeciliğin farklı bir yansıması olarak gösterilebilir.

6. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. İttihat ve Terakki hükûmetinin bu politikasıyla dışa bağımlı olmayan millî bir ekonomi kurulması amaçlanmıştır. Yerli sermayenin oluşmasını hedeflenmiştir. Ekonominin dışa bağımlılıktan kurtarılması amaçlanmıştır.
2. Türklerin ekonomide daha çok söz sahibi olmasına zemin hazırlamıştır

Etkinlik No.: 14

1. Yönerge:
Örnek Sorular:

1. Westphalia (Vestfalya) Barışı ve Fransız İhtilâli
2. Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan milliyetçilik akımı, milletlerin kendi ulus devletlerini kurma yoluna kanalize etmiştir. Bunun sonucunda da imparatorluklar, tasfiye sürecine girmiş ve XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulus devletler tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Günümüzde ise Birleşmiş Milletler'e üye devletlerin neredeyse tamamı ulus devlet anlayışına göre şekillenmiştir.

2. Yönerge:
Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*Devletlerin beşerî unsuru, insan topluluğudur. Bu doğru olmakla birlikte imparatorlukların hâkim olduğu halk ile millet kavramı arasında önemli bir fark vardır. Ulus devletin kuruluşunda birinci derecede rolü olan halk, aslında kederde ve tasada aynı nabzı gösteren bir topluluktur. Yayılmacı bir siyaset güden imparatorluklarda ise genişleme siyaseti güdülen alanlardaki halk, aslında devletin hâkim olduğu insan topluluğudur.*" gibi cevaplar vermesi beklenir.

4. Yönerge:
"Osmanlı Devleti, XIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren farklı coğrafyalardan çok sayıda göç almıştır. Yandaki tabloda göç alınan yerler, göç tarih aralığı ve göç eden nüfus sayıları verilmiştir. Grafikten de anlaşılacağı üzere …." metnin, öğrencinin yorum yeteneğine ve bilgi birikimine göre şu şekilde devam ettirmesi beklenir: "*… özellikle Kırım, Kafkaslar ve Balkan topraklarından şiddetli bir göç hareketine hedef olmuştur. Bu bölgelerin ortak özelliği, Müslümanların yaşadığı bölgeler olmasıdır. Bunda Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren izlenen iskân siyaseti ile bu bölgelere gönderilen Müslüman ahalinin, toprakların kaybedilmesi sonrası gayrimüslim bir devlette yaşamam istememeleri ve kaybedilen topraklarda hâkim olan siyasi güç unsurlarının baskı ve sindirme politikaları etkili olmuştur.*"

5. Yönerge:
Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*Fabrikalar işçi yığınlarına olumsuz çalışma şartlarında hayatlarını idame ettirmek için düşük ücretlerle çalışma mekânları olmuş; hızlı göçler sanayi şehirlerinde konut sıkıntıları yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Hava ve su kirliliği, artık maddeler, işçi mahallelerinin içinde bulunduğu kötü koşullar kentin ciddi sağlık sorunlarının oluşmasına ortam hazırlamıştır. Altyapı eksiklikleri ve temizlik ihtiyaçlarının tam olarak görülememesi temizlik sorunu yanında beslenme ve sağlık sorunlarını getir, çarpık kentleşme yaygınlaşmıştır.*" gibi cevaplar vermesi beklenir.

6. Yönerge:
Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak Denoyer'in ifadesinden hareketle "Basının yasama, yürütme ve yargıdan sonraki en önemli kuvvet olduğunu vurgulaması ve bu sebeple basının, dördüncü kuvvet veya dördüncü erk olarak isimlendirildiğini belirtmesi" beklenir.

7. Yönerge:
Endüstrileşme: Sanayi Devrimi, makineleşmenin başlaması ve buharlı sanayi için gerekli güç kaynaklarının keşfedilmesi sonrası XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başta İngiltere olmak üzere ülkelerde insan gücünün yerini makinelerin alma sürecidir.
Tüketim: Üretilen mal ve hizmetlerin; gereksinim ve isteklerini karşılamaları amacıyla insanlar tarafından kullanılmasıdır.
Kapitalizm: Üretim araçlarının özel mülkiyetine ve bunların kâr amacıyla işletilmesine dayanan bir ekonomik sistemdir.
Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*Endüstrileşme ile birlikte İnsan gücünün yerini makineler almaya ve daha fazla ürün elde edilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte üretilen fazla ürün, insanların tüketimi için sunulmaya ve reklam olgusu ile insanlar tüketime teşvik edilmeye başlanmıştır. Bu durum, modern dünyayı ortaya çıkartmış ve insanların yaşamlarında ve zaman tasavvurlarında da değişimlere sebep olmuştur. Bu süreç, boş zamanı yani işten arta kalan bağlayıcılık ve zorunluluktan uzak bir zamanı ortaya çıkartmıştır.*" gibi cevaplar vermesi beklenir.

8. Yönerge:
Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*Modernite ve endüstrileşme ile birlikte boş zaman kavramı, sosyal hayatın temeline yerleştirilmiştir. Boş vakit ve tüketim etkinlikleri, kâr ve maliyet hesaplarına göre işlenmeye başlanmış ve kapitalizm, çalışma zamanını organize ettiği gibi boş zamanı da tiyatro, sinema, spor karşılaşmaları, konser gibi etkinliklerle organize etmeye başlamıştır.*" gibi cevaplar vermesi beklenir.

9. Yönerge:
Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak görselden hareketle "*İstanbul örneğinde modern şehirlerin dokusunda pek çok değişim yaşandığı, başta nüfus kalabalıklaşması olmak üzere ticari faaliyetler ve etkileşiminin de buna bağlı olarak arttığı; Batılılaşma hareketlerinin görüldüğü, modern bir şehircilik anlayışı ile mimaride değişimin yaşandığı*" gibi cevaplar vermesi beklenir.

Çalışma Kağıdı:

1. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak Massimo d'Azeglio'nun (Massimo D'azeliyo) ünlü sözünden hareketle "*ulus devletle anlam kazanan coğrafya ve ulus devlet, her anlamda özgül bir sistem olduğu*"na vurgu yapması beklenir.
2. Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*Fransız İhtilali sonrası "ulus devletten imparatorluğa geçiş sürecinde özellikle devlet yönetimi alanında büyük değişimler yaşanmış ve demokratik unsurlara güven artmış, milliyetçilik esasına göre devlet yapıları ortaya çıkmıştır.*" gibi cevaplar vermesi beklenir.
3. Kentleşmenin olumlu ve olumsuz etkileri.
Öğrencinin bilgi birikimine bağlı olarak "*Şehirlerin büyümesiy-*

CEVAP ANAHTARLARI

le birlikte ekonomik etkinlikler artmış ve çeşitlenmiş; alt yapıların geliştirilmiş; insanlara eğitim ve sağlık gibi alanlarda daha iyi imkânlar sağlanmıştır. Olumsuz olarak ise gerekli tedbirler alınmadığı takdirde başta sağlık, beslenme, barınma ve istihdam gibi pek çok sorun ortaya çıkmıştır." gibi cevaplar vermesi beklenir.

Etkinlik No.: 15

1. Yönerge:
Örnek Etkinlik 1:

1. 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde görülen nüfus hareketlerinin genel sebebi, Osmanlı Devleti'nin topraklarını kaybetmesine bağlı olarak Müslüman nüfusun kalan Osmanlı topraklarına gelmesidir. Milliyetçilik akımının etkisiyle Osmanlı Devleti'ndeki bağımsızlık elde eden azınlıklardan bir kısmının da bu yeni devletlere göç ettiği görülmüştür.
2. Göç edenler genellikle Osmanlı Devleti'ne ait boş arazilere yerleştirilmiştir.
3. Göç eden nüfus, Osmanlı Devleti'nde Müslüman nüfusun artmasını sağlamıştır.

Örnek Etkinlik 2:

1. 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nde hem Müslüman hem de gayrimüslim nüfusunda bir azalma görülmüştür. Ancak Ermenilerin dışındaki gayrimüslim nüfusunda görülen azalma Müslüman nüfusuna oranla daha fazladır.
2. Müslüman nüfusunda görülen azalmalarda son dönemde yapılan savaşlar (Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları) ve kaybedilen topraklar (Trablusgarp vb.) etkili olabilir. Gayrimüslim nüfus içinde hâlâ Osmanlı hâkimiyetinde olan Ermenilerin nüfusunda artış görülmesine karşılık diğer gayrimüslim nüfusta görülen azalmanın sebebi gayrimüslimlerin yaşadığı toprakların kaybedilmesi, kalan gayrimüslimlerin ise bağımsızlığına kavuşan soydaşlarının yaşadığı yeni devletlere ya da başka devletlere göç etmesi olabilir.
3. Demografik yapının Müslümanlar lehine artış göstermesi, bu nüfusun önem kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca son dönemde milliyetçilik akımının etkisiyle sürekli sorun oluşturan gayrimüslim nüfusun azalmasının idari açıdan kolaylıklar sağladığı söylenebilir. Bununla birlikte kaybedilen topraklardan göç eden nüfusun iskânı, istihdamı, sosyal hayata adaptasyonu ve yerli halkın bu durumu kabullenmemesi yeni sorunları beraberinde getirmiştir.

2. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Göçler savaş ortamı içinde gerçekleştiği için göçmenler, can ve mal güvenliğinin sağlanamadığı şartlarda göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca plansız ve hızlı gerçekleşen bu süreçte göçmenler mal ve mülklerini yanına alma imkânına sahip olamamıştır. Sayı olarak çok olmaları ulaşımda sıkıntılara neden olmuştur.
2. Kitlesel göç hareketi, öncelikle bu kişilerin amaçladıkları bölgeye ulaşma sorununu beraberinde getirmiştir. Zor şartlarda gerçekleşen bu yolculuk için ulaşım araçlarının temin edilmesi önemli bir ekonomik külfettir. Göç sonrası göçmenlerin iskânı, istihdamı, bölgeye ve topluma adaptasyonu gibi konular ise devletin yapması gereken diğer yükümlülüklerdir.

3. Yönerge:
Örnek Etkinlik 1:

1. Muhacirlerin (göçmenlerin) yerleştirilmesinde ekonomik, sosyal, kültürel vb. birçok konuya dikkat edilmelidir. Göçmenlerin daha önce yaşadıkları bölgenin coğrafi ve ekonomik özelliklerine uygun yerlere yerleştirilmeleri, bu kişilerin hem bölgeye adaptasyonunu hem de ekonomik hayata katılımlarını kolaylaştırır. Bu durum, devletin ekonomik ve idari yükünü azaltır. Yine bu kişilerin daha önce yaşadıkları bölgenin sosyal ve kültürel özelliklerine uygun yerlere yerleştirilmeleri, onların topluma adaptasyonunu ve asayişin sağlanmasını kolaylaştırır böylelikle devletin sosyal ve idari yükünü azaltır.
2. Göç, bir topluluğun yaşadığı bölgeden başka bir bölgeye gittiği, maddi ve manevi etkileri olan sosyolojik bir olaydır. Bu nedenle devletin bir topluluğu kabul etmesi ve onları iskân etmesi, sorunun çözümü için yeterli değildir. Devletin göçmenlerin sağlık, eğitim, istihdam, asayiş, adaptasyon vb. ihtiyaçlarına cevap verebilmesi hem göçmenlerin hem de kendi halkının huzur ve refahı açısından önemlidir. Bu nedenlerle her devletin göç konusunda bir politikası olmak zorundadır.

Örnek Etkinlik 2:

1. Göçmenler Osmanlı Devleti'ne önemli yükümlülükler getirmiştir. Onların iskânının ve istihdamının finanse edilmesi öncelikle devletin ekonomik yükünü artırmıştır. Göçmenlerin iskân edildiği yerlerde ise göçmenlerin ve yerli halkın karşılıklı olarak sosyal-kültürel adaptasyon sorunu asayiş sorunlarına dolayısıyla idari problemlere neden olmuştur.
2. Osmanlı Devleti göç hareketine hazırlıksız yakalandığı için plansız ve hızlı hareket etmek zorunda kalmıştır. Öncelikle göçmenlerin tüm maddi ihtiyaçlarını teminde zorlanmıştır. Göçmenleri boş yerlere yerleştiren devlet, sonrasında yaşanan sorunları (göçmenlerin bölgeyi terk etmesi, boş sanılan arazilerin sahiplerinin çıkması, maddi sıkıntılar, bölgeye ve topluma adaptasyon sorunu vb.) tam olarak çözememiştir. Göçmenlerin iskânı konusunda görevli memurların görevlerini ihmali, yolsuzluk vb. nedenler göçmen iskânı konusunda önemli sorunlara ve aksaklıklara neden olmuştur.
3. Göçlerin Osmanlı Devleti'ne olumlu etkisi de görülmüştür. Kullanılmayan arazilere göçmenlerin yerleştirilerek bu arazilerin işletmeye açılması, zirai gelirin artmasını sağlamıştır.

Etkinlik No.: 16

1. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. 19. yüzyılda Londra şehri önemli bir sanayi kentidir. Sanayi devriminin sağladığı iş imkânı, kırsal kesimden yapılan göçler de dâhil olmak üzere kentin nüfusu artırmıştır. Bu durum şehri daha imarlı (yeni yollar, kanallar, demir yolları, yeni limanlar) hâle getirirken ulaşımın gelişmesini de (tren, buharlı gemi) sağlamıştır. Bu gelişmiş şehir görüntüsünün yanında sanayileşmenin bir diğer sonucu olarak fabrikalara yakın, merkeze eklenen alt yapısı zayıf kenar mahalleler kurulmuştur. Bu mahallelerde ekonomik, kültürel, sosyal vb. alanlarda daha alt seviyede olan işçi ve yoksul sınıf oturmaktadır.
   Toplumsal açıdan bakıldığında Londra; hayat standardı ve duyguları birbirine zıt, farklı düşünce yapısına sahip insanların yaşadığı bir şehir görüntüsü içindedir.
2. Sanayi devrimi ile üretim sistemlerinin makineleşmesi seri üretime geçilmesini sağlamıştır. Tarımsal üretim yerini sanayiye yani fabrikalara bırakmıştır. Kırsal kesimde yaşayan birçok insan, işçi olarak çalışmak için sanayi şehirlerine gelip yerleşmiştir. Kültürel ve sosyal açıdan şehirli insanlardan farklı olan bu kişiler, ekonomik nedenlerle fabrikalara yakın yerlere yerleşmeye başlamıştır. Bunun sonucunda şehirlerin nüfusu artarken kurulan yeni yerleşim yerleriyle genişleyen şehirler metropollere dönüşmüştür.
3. Olumlu Sonuçları: Şehirlerin ekonomik açıdan gelişerek daha imarlı hâle gelmeleri, ulaşımın gelişmesi ve hayat standartlarının yükselmesidir.

CEVAP ANAHTARLARI

Olumsuz Sonuçları: Şehir merkezine uzak, fabrikalara yakın, merkeze eklenen, altyapısı zayıf, sağlık, ulaşım vb. sıkıntıların yaşandığı gecekondu mahallelerinin kurulması ve burada yaşayan yoksul halkın karşılaştığı kültürel, ekonomik, sosyal vb. sorunlardır. Farklı bölgelerden göç eden insanlar; kültürel, ekonomik, sosyal özelliklerine bağlı olarak güvenlik ve adaptasyon vb. sorunları yaşamıştır.

4. Charles Dickens'ın bu sözleri insanların bu dönemi olumlu ya da olumsuz özellikleriyle üç safhada yaşadığını göstermektedir.

2. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Osmanlı Devleti sanayi devrimine katılamamış bir devlettir. Bununla birlikte 19. yüzyılda İstanbul; imar, ulaşım, teknoloji vb. açılardan gelişmiş Avrupa kentleriyle yarışabilecek düzeydedir. Bu dönemde devlet, şehrin dar sokakları ve yangın tehdidi gibi sorunları gidermeye çalışmıştır. Avrupa örnek alınarak Londra gibi sanayileşmeye bağlı olarak kurulan sıkıntılı yerleşim yerleri olmayan İstanbul'un ekonomik nedenlerle bazı semtlerinin (İstiklal Caddesi, Şişli vb.) daha gelişmiş olduğu görülmektedir. O dönemde İstanbul'da görülen dükkânlar, tiyatrolar, kafeler, pastaneler, moda salonları, apartman daireleri vb. gelişmeler burada Avrupa şehirlerinin teknolojik gelişmeleri yanında yaşam tarzının da kabullenilmeye başladığını göstermektedir.

2. **Benzer Yönleri:** Belediye hizmetlerinin oluşturulması, yol yapımı ve ışıklandırma gibi modern şehir hizmetlerinin sunulmaya başlanması, tiyatro, kafe, pastane, moda salonları, apartman daireleri gibi modern yaşam alanlarının önem kazanması.
Farklı Yönleri: Yoksul nüfusun yaşadığı merkeze eklenen, altyapısı zayıf, sağlık, ulaşım vb. sıkıntıların yaşandığı gecekondu mahallelerin kurulması.

3. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. 19.yüzyılda Osmanlı Devleti'nde matbaa sayısında ve süreli yayınlarda görülen artış basın ve yayım alanının önem kazandığını göstermektedir. Bu artışın halkın talebine bağlı olarak gerçekleştiği düşünüldüğünde halkın düşünsel ve kültürel olarak geliştiği söylenebilir.

2. Osmanlı Devleti'nde gazete ve süreli yayınların farklı dillerde çıkarılması; farklı diller konuşan etnik yapıya sahip Osmanlı halkının kültürel serbestliğe sahip olduğunu, başka devlet vatandaşlarının devlet içinde yaşadığını (Almanca, İtalyanca) göstermektedir.

3. Basın ve yayın, halkın bilgilendirilmesinde dolayısıyla kamuoyunun oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Osmanlı Devleti'nde basın ve yayın alanında görülen gelişmeler kamuoyuna verilen önemin bir göstergesidir.

4. Yönerge:
Örnek Etkinlik:

1. Resim ve metinlerden anlaşıldığı üzere Klasik Dönem'den farklı olarak 19. yüzyılda Osmanlı halkı sadece ihtiyaçlarını gidermek amacıyla tüketim yapmamaktadır. Bu dönemde Avrupa'da kullanılan kıyafetlerin, saç modellerinin, yaşam biçiminin Osmanlı'da da etkili olmaya başladığı görülmektedir. Ayrıca tüketimde Avrupa modasının esas alındığı anlaşılmaktadır.

2. 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde (resim) geleneksel yaşam yanında Avrupai tarzda bir yaşam tarzının da var olduğu görülmektedir. Bazı semtlerin (Beyoğlu) bu konuda daha ileride olduğu söylenebilir. Kadının giyim ve kuşamıyla kendini fark ettirdiğini ve sosyal hayatta daha fazla yer aldığını görmekteyiz. Moda anlayışının erkeklerde de var olduğunu özellikle dili, kıyafeti, saç modelleriyle Fransız yaşam tarzının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu uğurda çok önemli paraların harcandığını, israfın önemli bir boyutta olduğunu söylemek mümkündür.

3. Modernleşmeyle birlikte insanlar, zamanı daha iyi ve üretken bir şekilde kullanmayı tercih etmemiştir. Kendilerini şık göstermek, eğlenmek, gezmek gibi aktivitelere daha çok vakit ayırmıştır.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Etkinlik No.: 2

Görsel 1: http://img.eba.gov.tr/832/2ff/1b3/85b/5fe/594/c46/96d/dfa/6b9/20f/11c/7ae/0ae/001/8322ff1b385b5fe594c4696ddfa6b920f-11c7ae0ae001.pdf (erişim tarihi:05.07.2018, (erişim saati:11.23).

Görsel 2: Shutterstock Sitesinden Telif Hakkı Ödenerek Alınan Görseller Görsel 4.39 (237228259-erişim tarihi: 20.01.2018, 13.11)

Görsel 3: http://philosophy.cass.anu.edu.au/sites/default/files/sop/Passmore_image_.jpg (erişim tarihi: 02.01.2018), (erişim saati: 13.26)

Etkinlik No.: 4

Görsel 1: TSMK. A.3689, 2

Görsel 2: TSM 17-115

Görsel 3: https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e4-3d81-a3d9-e040-e00a18064a99 (erişim tarihi: 19.01.2018), (erişim saati: 16.32)

Etkinlik No.: 6

Grafik 1: https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/genel-bilgiler (erişim tarihi:05.07.2018, (erişim saati:11.23).

Grafik 1: https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/hindistan/genel-bilgiler (erişim tarihi:05.07.2018, (erişim saati:11.23).

Görsel 1: https://alsancakrotary.org/galeri/eski-izmir/ (erişim tarihi: 18.12.2017), (erişim saati:18.48).

Görsel 2: Tasarımcılar tarafından çizilmiştir.

Görsel 3: http://www.kho.edu.tr/hakkinda/tarihce.html (erişim tarihi:18.12.2017), (erişim saati:19.13).

Görsel 4: https://islamansiklopedisi.org.tr/medrese (erişim tarihi:05.07.2018, (erişim saati:11.23).

Görsel 5: https://www.loc.gov/resource/cph.3g11857/ (erişim tarihi: 06.09.2017), (erişim saati: 15.34)

Görsel 6: Shutterstock Sitesinden Telif Hakkı Ödenerek Alınan Görseller Görsel 4.39 (206439094-erişim tarihi: 16.01.2018, 17.11)

Görsel 7: https://islamansiklopedisi.org.tr/iznik (erişim tarihi:05.07.2018, (erişim saati:11.23).

Etkinlik No.: 8

Görsel 1: Tasarımcılar tarafından çizilmiştir.

Görsel 2: Tasarımcılar tarafından çizilmiştir.

Görsel 3: https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-pasa-mehmed-emin (erişim tarihi:05.07.2018, (erişim saati:11.23).

Etkinlik No.: 10

Görsel 1: http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (erişim tarihi:05.06.2018, (erişim saati:11.23).